

โครงการวิจัย
เรื่อง การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย

โดย

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เป็นสบาย

ผู้รับผิดชอบโครงการ

700.92
ก439
ร.2

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2548

๗๐๐.๙๒

ก ๔๓๙

๕.๒

ปรัชญา

โครงการวิจัย

เรื่อง การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย

โดย

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม

4 ต.ก. 2553

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย
ผู้รับผิดชอบโครงการ

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2548

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย มีผลสรุปการวิจัยที่สำคัญ 6 ประการดังนี้

1. การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย ถือเป็นเรื่องใหม่และมีความสำคัญระดับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่สะท้อนฐานคิดที่ให้ความสำคัญในเรื่องของทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ในเรื่องของภูมิปัญญาของศิลปินร่วมสมัย ในเรื่องของความมีชีวิตและพลวัตของศิลปะ ที่เชื่อมโยงไปถึงกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งที่กล่าวมา มีความสัมพันธ์กับการกำหนด การแปรนโยบาย และยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยอย่างเป็นรูปธรรม

2. การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ความแตกต่างของแต่ละสังคมตั้งแต่ระดับโครงสร้าง อัตลักษณ์ของแต่ละสังคม ความหลากหลายและความเหลื่อมซ้อนภายในแต่ละสังคม โดยเฉพาะสังคมไทย จึงมีความจำเป็นที่นโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงของสังคมไทย ที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรและสังคมอุตสาหกรรมและเป็นสังคมที่มีรากวัฒนธรรมของตนเองควบคู่กับการรับวัฒนธรรมจากระบบโลกกระแสหลัก ดังนั้น ฐานคิดของการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยไทย จึงควรก่อรูปจากการศึกษาเรียนรู้มาตรฐานปฏิญญายูเนสโก (UNESCO Recommendation 1997) แนวคิดการให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยจากกรณีศึกษาของประเทศในยุโรป อเมริกา เอเชีย รวมทั้งจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษานโยบายของรัฐ การขับเคลื่อนขององค์กรเอกชน ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างบูรณาการและสะท้อนความสอดคล้องเหมาะสมอย่างไม่หยุดนิ่ง

3. สังคมโลกยอมรับคุณค่าและความสำคัญในบทบาทของศิลปินร่วมสมัย โดยถือเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมสืบทอดเช่นเดียวกับศิลปินผู้สร้างวัฒนธรรมในอดีต สังคมโลกและนานาชาติ จึงประกาศยอมรับคุณค่าและความสำคัญนี้ผ่านปฏิญญายูเนสโก ในขณะที่นานาประเทศที่เข้าใจและเห็นคุณค่า ได้สร้างกระบวนการหลายรูปแบบหลายวิธีการเพื่อให้ศิลปินสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง ตั้งแต่การวางรากฐานทางการศึกษา ทั้งด้านการศึกษาความรู้ สร้างความเข้าใจในคุณค่า ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้คนเป็นฐานของการสนับสนุนที่มีความยั่งยืนกว่าการให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยแบบสังคมสงเคราะห์ นอกจากนี้ การออกกฎหมายโดยรัฐ การจัดสรรงบประมาณ การจัดตั้งกองทุน การคุ้มครองลิขสิทธิ์ การให้ทุนสนับสนุนส่งเสริมการสร้างสรรค์ผลงาน มาตรการการลดหย่อนภาษี ต่อผู้ส่งเสริมสนับสนุน ต่อศิลปินในด้านวัสดุสร้างสรรค์ รวมทั้ง

การให้รางวัลในการจัดประกวด เหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการที่หลากหลายของแต่ละประเทศที่มีทั้งเหมือนและต่างในแต่ละกรณี

4. การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยของสังคมไทยที่เหมาะสมเป็นช่องทางสู่ความยั่งยืนและสมดุล คือการสนับสนุนให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบอย่างจริงจัง รวมทั้งการใช้มาตรการต่างๆ ในข้อ 3. เป็นกระบวนการของการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยไทยอย่างมีขั้นตอน โดยเฉพาะควรมีการจัดตั้งองค์กรกองทุนสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย ที่ได้รับเงินสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน และหรือภาษีที่เก็บจากอุตสาหกรรมบันเทิง หรือภาษีบาป ภายใต้การบริหารจัดการที่มีความคล่องตัว

5. กองทุนดังกล่าว จะต้องสะท้อนปรัชญา กระบวนทัศน์ นโยบาย ภารกิจและการดำเนินการต่อศิลปินร่วมสมัยไทยที่ชัดเจน องค์กรกองทุนควรมีโครงสร้างการบริหารแบบองค์กรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่มีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ทางด้านศิลปะร่วมสมัยโดยงานวิจัย ที่มีบทบาทในการสร้างและประสานภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย ในการเคลื่อนไหว ผ่านโครงการ กิจกรรมหรือการเรียนรู้ทั้งชุมชนในเมือง นอกเมือง และชุมชนรากหญ้าที่มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินร่วมสมัยที่มีบทบาทในกระบวนการปกป้องลิขสิทธิ์ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับศิลปินร่วมสมัยทุกระดับ โดยเฉพาะจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

6. กองทุนนี้ควรเป็นกองทุนแนวรุก ทั้งการบริหารจัดการ รวมทั้งการมีบทบาทส่งเสริมบทบาทของยุวศิลปิน ศิลปินสตรี ศิลปินด้อยโอกาส ศิลปินผู้มีความสามารถพิเศษ ศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะทวนกระแส ตลอดจนศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานแนววิพากษ์สังคม ทั้งในระดับชาติและนานาชาติอย่างมีเป้าหมาย เพื่อสันติภาพและการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ

ABSTRACT

The research project to set policy and strategy in providing welfare for contemporary artist is concluded as follows:-

- Item 1. It is new context to set policy and strategy in providing welfare for contemporary artist and it is important in paradigm process adaptation that reflects the fundamental thought of signifying the cultural capital cost in the context of the contemporary artist's intellectual including lives and arts dynamic. This is related to the diversification of learning process and lifetime learning sources. Furthermore, it is related with the settlement, adaptation of policy and strategy to provide tangible welfare for the contemporary artist
- Item 2. There is no instant formula to provide welfare for the contemporary artist. Therefore, it is important to consider the structure, uniqueness, diversification and ambiguousness of the different community in society. In order to set policy and strategy to provide welfare for contemporary artist, it is necessary to base on the reality of Thai society which is agricultural and industrial with their own fundamental culture along with the adoption of world main culture. So, the fundamental idea to set this policy and strategy should be formed from the study and learning of UNESCO Recommendation 1997, the case study of the welfare for contemporary artist in Europe, U.S.A. and Asia including Constitution Law, Educational Act, Government Policy and the movement of private organizations. Moreover, it must be proceeded with integration and represents the continuous appropriate harmony.
- Item 3. It is internationally accepted the contemporary artist's value and importance and praise them as dignified human resources and is like other artist in the past who contributed cultural heritage by honoring them through the UNESCO Recommendation 1997. Many countries acknowledge and see this value by arranging many kinds and ways of process to assure that their artists are able to live securely by settling the education from the elementary level such as education, understanding in their value both in and out educational system. They continuously rather process to self-stabilize in supporting welfare for contemporary artist than as social welfare by government bill. Moreover, Bill issuance by government, national budget allocation as artist fund, copyright protection, artist creative fund, granted tax deduction to those who support artist in creating their work by awarding in the art contest. Those are diversifying procedure which may be alike and different in each country on case basis.
- Item 4. In order to provide welfare for Thai contemporary artist in appropriate and lasting way is seriously support education system reform including various procedures in Item 3. The welfare for Thai contemporary artist should be arranged in process especially the organization of supporting cultural and contemporary artist fund should be set up and is subsidized by the national budget and/or tax collected from entertainment industry or so-called "Sin Tax" under astute management and administration.
- Item 5. This mentioned fund should reflect clearly the ideology, visual process, policy, mission and its process for Thai contemporary artist. It should have the administrative structure similar to the Office of Thai Health Promotion Foundation that has its role in arranging the education of contemporary arts through researches. Moreover, this office has taken part in arranging and co-ordination with the various alliances network for its movement through many kinds of projects or learning organization of the community in urban and suburban area. The fundamental community has supported and promoted the creativity of contemporary artist's work and also has taken part in protecting the copyright

together with contribution of the public perception to all levels of the contemporary artists especially the public responsibility to the community, society, nature and environment.

Item 6. This organization fund should actively and objectively in managing and promoting the role of teenage artist, female artist, underprivileged artist, talented artist and artist that create abstract work including artist who create social satirical work, no matter what they are in the national or international level for the sake of peace and the sustaining of mankind.

สารบัญ

		หน้า
บทที่ 1	บทนำ	1
	(1) หลักการและเหตุผล	1
	(2) ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
	(3) ความสำคัญของการวิจัย	3
	(4) ขอบเขตของการวิจัย	3
	(5) ตัวแปรที่จะศึกษา	4
	(6) ระเบียบวิธีวิจัย	4
	(7) นิยามศัพท์เฉพาะ	4
	(8) วิธีการดำเนินงาน	4
	(9) สมมุติฐานการวิจัย	5
บทที่ 2	เอกสารและงานวิจัยเพื่อการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้	6
	(1) สถานภาพของช่างและศิลปินในอดีต จนถึงก่อนเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475	6
	(2) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่หลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516	10
	(3) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519	12
	(4) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และจนถึงปัจจุบัน	14
	(5) การให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา ยุโรป (อังกฤษ และฝรั่งเศส) และเอเชีย (ญี่ปุ่น และจีน)	16
	5.1 มหาอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	16
	5.2 กรอบความคิดและกรณีศึกษาการให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยจากสหรัฐอเมริกา ยุโรป และเอเชีย	20
5.3 มาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997	27	
(6) การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย	30	

	หน้า
(7) ยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการและแนวทางการจัดตั้งกองทุน เพื่อศิลปินร่วมสมัย	31
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	33
(1) ลักษณะประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	33
(2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	33
(3) การดำเนินการเก็บข้อมูล	34
บทที่ 4 การวิเคราะห์	35
(1) ข้อมูลจากแบบสอบถาม	35
- ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	35
- ข้อมูลเฉพาะของศิลปินร่วมสมัย	38
(2) ข้อมูลเฉพาะของศิลปินร่วมสมัย	62
(3) งบประมาณและแรงจูงใจด้านภาษีอากรสำหรับการส่งเสริมวัฒนธรรม มาตรการทางงบประมาณ	62
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผลและเสนอแนะ	67
ตอนที่ 1 สรุปอภิปรายผลหรือตอบความมุ่งหมายของการวิจัย	67
ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นฐานคิดทางนโยบายและ ยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยเพื่อการจัดตั้งกองทุน	68
บรรณานุกรม	69
ภาคผนวก	
(1) บรรยายนำ : แนวทางการให้สวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินไทยร่วมสมัย โดยศาสตราจารย์วิรุณ ตั้งเจริญ	72
(2) เสวนาระดมความคิด : สวัสดิการเพื่อศิลปินร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย โดย จุมพล อภิสุข โตม สุขวางศ์ อำนาจ จั่นเงิน อำนาจ เย็นสบาย	74
(3) สัมภาษณ์ : เพชรา เขาวราษฏร์	90

บทที่ 1

บทนำ

(1) หลักการและเหตุผล

การเกิดขึ้นของกระทรวงวัฒนธรรม ภายใต้รัฐบาลที่มี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อดูอย่างผิวเผิน ก็อาจจะทำให้ดูคล้ายกับการย้อนยุคไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งองค์กรทางวัฒนธรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงระยะแรก ซึ่งมีการตราพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับแรกใช้เป็นกฎหมายในปี พ.ศ. 2483 การประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับ การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2485 การปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นทบวงการเมืองที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ในปีพ.ศ. 2486 จนกระทั่งเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี ระยะที่ 2 ที่มีการสถาปนากระทรวงวัฒนธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2495 (อ่าน ชาญ อังคุโชติ. 2540 : 179 -193)

แต่ในความเป็นจริง การจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นภายใต้รัฐบาลดังกล่าว มีความแตกต่างในทางนัยยะและความแตกต่างเชิงบริบทสังคมทั้งบริบทของสังคมไทยและบริบทของสังคมโลก กล่าวคือ การเกิดขึ้นของกระทรวงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน แม้จะเกิดขึ้นจากการผลักดันของกลุ่มคนที่มีฐานคิดที่มีความแตกต่างระดับกระบวนทัศน์ (Paradigm) หลายกระบวนทัศน์ แต่มูลเหตุสำคัญที่yakต่อการปฏิเธรและทำให้องค์กรนี้เกิดขึ้นก็คือ พัฒนาการของโลกหลังยุคสงครามลัทธิอุดมการณ์สู่ยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่เชื่อมโยงกับลัทธิล่าอาณานิคมยุคใหม่ ที่ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง สำหรับครอบงำความคิด หรือทำให้ผู้คนในโลกตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมลัทธิบริโภคนิยม (Consumerism) รวมทั้งกลุ่มคนที่ต้องการตอบโต้กระแสการครอบงำทางวัฒนธรรม ต้องการปลุกสำนึกความเสมอภาคทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นนิยม (Localism) ชุมชนนิยม (Communitarianism) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ (Anti-Globalization) พร้อมไปกับการปลุกสำนึกหรือให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ภูมิปัญญาร่วมสมัย ศิลปะร่วมสมัย ศิลปะทางเลือก ตลอดจนแนวคิดที่ต้องการแปลงทุนทางวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจบริการ การนำรายได้เข้าประเทศ ซึ่งการผสมผสานฐานคิดที่มีความแตกต่างระดับกระบวนทัศน์หลายฐานคิด ภายใต้ผลประโยชน์ร่วมกัน ชัยชนะร่วมกัน จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนจนเกิดกระทรวงวัฒนธรรมขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้กระทรวงวัฒนธรรมจะถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว และแม้จะเกิดขึ้นภายใต้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของผู้คนทั่วไปในเชิงอนุรักษ์ มองวัฒนธรรมเชิงอดีต เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในเชิงมูลค่า และเห็นวัฒนธรรมเชิงรายได้เป็นกระแสหลัก แต่การเปิดพื้นที่ของ

ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยภายหลังจากมีการเคลื่อนไหวอย่างหนัก ก็ส่งผลทำให้กระทรวงวัฒนธรรมมีภาพแห่งความเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา สืบทอด ระหว่างการดำรงรักษากับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ระหว่างทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เข้มแข็งกับการสร้างทุนวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่เป็นลิขสิทธิ์ทางปัญญาในโลก อุตสาหกรรมของศิลปะหลายแขนงและมีการแข่งขันข้ามชาติอย่างเข้มข้น

สภาวะดังกล่าวจึงส่งผลทำให้เกิดกระแสการสนับสนุนบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ การวางรากฐานเพื่อการสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถพิเศษ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ ภาษา กีฬา ศิลปะ ดนตรีและการแสดง เป็นต้น ด้วยจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งก็คงจะต้องรอดูกระบวนการผลักดันและผลที่จะเกิดขึ้นตามมา

ว่าสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งก็คือ ในขณะที่สังคมไทยสนับสนุนวัฒนธรรมเชิงอดีต หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมสร้างจิตสำนึกความภาคภูมิใจและเพื่อนำรายได้เข้าประเทศ ในขณะที่มีการเคลื่อนไหวสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถพิเศษเพื่ออนาคต แต่สำหรับปัจจุบัน โดยเฉพาะศิลปินร่วมสมัยกลับตกอยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วง

ความน่าเป็นห่วงของศิลปินร่วมสมัย ของศิลปินที่สร้างสรรค์ศิลปะทางเลือกแขนงต่าง ๆ ที่มีความสามารถไม่ต่างกับศิลปินต่างชาติ กลับต้องต่อสู้เผชิญชีวิตอย่างยากลำบาก ขาดความมั่นคงในชีวิต ในครอบครัว จนศิลปินแขนงต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยถูกสถานการณ์บังคับจนจำเป็นต้องทำงานศิลปะเพื่อการค้าหรือเพื่อตามใจตลาด ซึ่งนั่นก็หมายความว่า พลังการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ของศิลปินแขนงต่าง ๆ หรือในฐานะผู้สร้างทรัพย์สินทางปัญญาส่วนนี้ ได้ถูกทำลายไปอย่างน่าเสียดาย การถูกทำลายไม่เพียงแต่ทำให้ภูมิปัญญาร่วมสมัยสะดุดหยุดชะงัก ขาดการเชื่อมต่อกับอดีต จนทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนหรือต่อสู้กันทางวัฒนธรรมด้วยปัญญาที่สร้างสรรค์ในโลกข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่มันยังส่งผลให้เกิดการพึ่งพาทางวัฒนธรรม บริโภควัฒนธรรมนำเข้าเป็นด้านหลัก ซึ่งก็ส่งผลทำให้เกิดการทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม สกัดกั้นความเติบโตของวัฒนธรรมที่แตกต่าง แม้กระทั่งศิลปินร่วมสมัยที่สนใจชุมชน วัฒนธรรมชุมชน การสร้างสรรค์ศิลปะที่สัมพันธ์กับชุมชน ก็มีอาจฝ่ากำแพงวัฒนธรรมจากโลกที่มีทุนที่เข้มแข็งกว่าได้

ดังนั้น หนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาศิลปะแขนงต่าง ๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอย่างต่อเนืองในโลกที่กำลังต่อสู้กันทางวัฒนธรรม การหาวิธีการสนับสนุนและส่งเสริมศิลปินร่วมสมัยให้มีปัจจัยพื้นฐาน มีความมั่นคงต่อการดำรงชีวิตด้วยการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย และส่งผลต่อวงจรความมั่นคงความสมบูรณ์ครบถ้วนในเรื่องของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตตาม มาตรา 25 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และที่แก้ไขฉบับเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ซึ่งหอศิลป์จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณค่าได้ ก็ต่อเมื่อมีผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่อุดมไปด้วย การสร้างสรรค์ทางปัญญาจากศิลปิน

จริงอยู่ แม้การหาวิธีการ หรือสร้างกระบวนการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ศิลปินร่วมสมัยสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตอย่างมั่นคงตามสภาพที่ควรจะเป็นในบริบทของสังคมไทย จำต้องอาศัยกระบวนการอื่นๆ เป็นองค์ประกอบร่วมอีกหลายประการ แต่การศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยแขนงต่างๆ ก็ยังถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง ดังนั้นโครงการวิจัยเพื่อกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย จึงเป็นความจำเป็นที่ถือเป็นบทบาทเร่งด่วนอีกประการหนึ่งของกระทรวงวัฒนธรรม

(2) ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านการให้สวัสดิการแก่ศิลปินในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษากรณีการดำเนินงานด้านการให้สวัสดิการแก่ศิลปินในต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการให้สวัสดิการแก่ศิลปินที่เหมาะสมกับบริบทไทย
4. เพื่อจัดทำร่างนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย
5. เพื่อจัดทำแนวทางเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน

(3) ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลของการวิจัยจะส่งผลทำให้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ การดำรงชีวิต และการสร้างสรรค์งานศิลปะของศิลปินร่วมสมัย
2. ทำให้รับทราบสภาพที่เป็นจริงของกระบวนการการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยไทย ทั้งได้จากองค์กรของรัฐและเอกชน รวมทั้งได้รับข้อมูลและความรู้เป็นกรณีศึกษาจากศิลปินร่วมสมัยต่างประเทศ ที่ได้รับสวัสดิการจากประเทศนั้นๆ
3. ผลของการวิจัยจะเป็นฐานความรู้เพื่อการวางแนวทางเชิงนโยบาย และกำหนดยุทธศาสตร์ในการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย
4. สามารถอาศัยผลการวิจัยไปสู่การจัดตั้งกองทุนที่สนับสนุนศิลปินร่วมสมัยอย่างมีหลักการและสนับสนุนให้ศิลปินสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง
5. ผลของงานวิจัยจะส่งผลต่อการบูรณาการความรู้ร่วมกับงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(4) ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยประกอบด้วย
 - 1.1 ศิลปินร่วมสมัยไทยแขนงต่างๆ ที่มีบทบาทเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย
 - 1.2 ศิลปินไทยร่วมสมัยที่มีบทบาทการสร้างสรรค์ศิลปะและพำนักอยู่ในต่างประเทศทั้งในอเมริกา ยุโรป และเอเชีย

1.3 ศิลปินร่วมสมัยจากอเมริกา ยุโรป และเอเชีย (ญี่ปุ่น จีน สิงคโปร์) ทั้งนี้ ข้อมูลสำหรับการวิจัยประเด็นนี้ อาจใช้ข้อมูลจากมูลนิธิ สถาบัน หรือองค์กรทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ เป็นส่วนประกอบ

2. เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บข้อมูล จะใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยเป็นผู้สร้าง ทั้งนี้สาระในแบบสอบถาม จะสอดคล้องหรือเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปวิเคราะห์หรือนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

(5) ตัวแปรที่จะศึกษา ประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัวของศิลปินร่วมสมัย
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ประกอบด้วยทัศนคติและความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนโยบายยุทธศาสตร์เกี่ยวกับสวัสดิการ และการดำเนินการกองทุน

(6) ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยโครงการนี้ จะใช้ระเบียบวิธีการวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบกับการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

(7) นิยามศัพท์เฉพาะ

ศิลปินร่วมสมัย หมายถึงผู้สร้างสรรค์งานศิลปะแขนงต่างๆ ที่มีฐานคิดแบบศิลปะสมัยใหม่ หลังสมัยใหม่ และหลังตะวันตก โดยศิลปินร่วมสมัยที่ทำการวิจัย จะเน้นศิลปินร่วมสมัยด้านทัศนศิลป์ (Visual Art) หรือ ศิลปะจินตทัศน์ (Imaging Art) เป็นด้านหลัก ส่วนศิลปินร่วมสมัยด้านอื่นเป็นส่วนประกอบ ทั้งนี้มิได้หมายความว่าศิลปินมีคุณค่าและความสำคัญต่างกันแต่อย่างใด

(8) วิธีการดำเนินงาน

1. ศึกษาวิจัยเอกสารในส่วนที่เป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และการดำเนินงานนโยบายยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินในประเทศไทยและต่างประเทศ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามถามศิลปินในประเทศไทยและต่างประเทศประกอบ

2. ศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงานนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการให้สวัสดิการแก่ศิลปินในประเทศไทยและต่างประเทศ ถึงประเด็นปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสู่ความสำเร็จของประเทศไทยและกรณีศึกษาต่างประเทศ รวมทั้งเรื่องการจัดตั้งกองทุนเพื่อให้แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทไทยแล้วจัดทำเป็นร่างรายงาน

3. นำเสนอร่างนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย และแนวทางการจัดตั้งกองทุนต่อผู้บริหารสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เกี่ยวข้องในที่ประชุมสัมมนา

4. แก้ไขร่างรายงานการวิจัยตามข้อเสนอแนะในที่ประชุมสัมมนา จนได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

(9) สมมุติฐานการวิจัย

1. คาดว่าศิลปินร่วมสมัยโดยภาพรวมไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการทำงานสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว

2. คาดว่ารูปแบบของสวัสดิการ มีรูปแบบที่จำกัด เป็นสังคมสงเคราะห์ชั่วคราว มากกว่าการมีรูปแบบที่หลากหลายและเป็นสวัสดิการที่ยั่งยืน

3. คาดว่าศิลปินร่วมสมัยที่ได้รับสวัสดิการ มีกระบวนการคัดสรรที่มีข้อจำกัด ขาดความครอบคลุมกลุ่มศิลปินร่วมสมัยที่มีความแตกต่างเชิงความคิดและอุดมคติในการสร้างสรรค์

4. คาดว่า ศิลปินร่วมสมัยต่างประเทศ มีความมั่นคงในอาชีพมากกว่า เนื่องจากภาครัฐและกระบวนการศึกษาส่งผลให้ประชาชนตื่นตัวเห็นคุณค่างานศิลปะสนับสนุนศิลปินด้วยวิธีการต่างๆ

5. คาดว่าจะเกิดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยและเกิดกองทุนที่ยั่งยืน

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
เพื่อการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้

โครงการวิจัยโครงการนี้จะดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในประเด็นต่อไปนี้

- (1) สถานภาพของช่างและศิลปินในอดีตจนถึงก่อนเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
- (2) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่หลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516
- (3) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519
- (4) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และจนถึงปัจจุบัน
- (5) กรณีศึกษาการให้สวัสดิการของศิลปินร่วมสมัยไทยที่พำนักอยู่ในต่างประเทศ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย
- (6) กรณีศึกษาการให้สวัสดิการของศิลปินร่วมสมัยจากอเมริกา ยุโรป และเอเชีย (ญี่ปุ่น จีน และสิงคโปร์)
- (7) การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยในบริบทของสังคมไทย
- (8) ยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการและแนวทางการจัดตั้งกองทุนเพื่อศิลปินร่วมสมัย

ประเด็นการศึกษาทั้ง 8 ประเด็น ถือเป็นเรื่องที่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกิดขึ้นในประเทศไทย โดยเฉพาะงานวิจัยเกี่ยวกับสวัสดิการของศิลปินร่วมสมัย ดังนั้น การวิจัยชิ้นนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยบุกเบิกหรือให้ได้ตัวความรู้ หรือเกิดองค์ความรู้สำหรับการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยอย่างมีระบบ เป็นรูปธรรมและพัฒนาไปสู่การดำรงชีวิตเพื่อการสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

1) สถานภาพของช่างและศิลปินในอดีต จนถึงก่อนเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

พัฒนาการของสังคมไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ผลงานช่างกับผู้สร้างงานหรือช่าง ถือเป็นความสัมพันธ์ร่วมกับระบบโครงสร้างของสังคมในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ส่วนงานศิลปะหรือผลงานศิลปะกับศิลปิน ถือเป็นพัฒนาการใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงสู่ฐานคิดใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตก โดยมีความสัมพันธ์กับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

ดังนั้นแม้ประวัติศาสตร์ของสังคมไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 สังคมไทยหรือสยามประเทศจะต้องเผชิญหน้ากับลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก จนผู้นำของสยามประเทศต้องใช้ยุทธวิธีในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสยามกับโลกตะวันตกในลักษณะถ่วงดุลอำนาจ ควบคู่ไปกับการศึกษาเรียนรู้เพื่อการปรับตัวไปสู่อารยประเทศในสายตาของตะวันตก อันส่งผลทำให้ชนชั้นนำของประเทศเริ่มเรียนรู้งานศิลปะและผู้สร้างงานศิลปะหรือศิลปิน ที่แตกต่างไปจากงานช่างหรือผู้สร้างในฐานะของช่าง รวมทั้งชนชั้นนำของประเทศเป็นผู้มีบทบาทในการนำความคิด นำผลงานศิลปะ และนำเข้าศิลปินตะวันตกสู่สยามประเทศ

แต่โดยภาพรวมเชิงบริบท ฐานคิดของราษฎร วัฒนธรรมที่ค้ำชูของราษฎร ยังมีความใกล้ชิด มีความเข้าใจ มีความผูกพันกับงานช่าง และตัวช่างมากกว่าผลงานศิลปะและศิลปินในความหมายของโลกตะวันตก

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงระบบ ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับช่างและงานช่าง ถือเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการอุปถัมภ์ค้ำจุน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือพระมหากษัตริย์เป็นผู้เลี้ยงดูช่างฝีมือ เพื่อเอาไว้รับใช้สถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพระบารมี เพื่อสร้างศูนย์รวมทางจิตใจที่สัมพันธ์กับสถาบันพระศาสนา เพื่อสร้างบ้านแปงเมืองตลอดจนการอุปถัมภ์ช่างฝีมือเพื่อกิจการต่าง ๆ ตามพระราชประสงค์ โดยหากพิจารณาเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา... พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่รับเป็นพระราชภาระให้มีความประณีตงดงามดังที่ได้เคยทอดพระเนตรเมื่อครั้งกรุงเก่า ไม่ว่าจะเป็ศิลปะวัตถุ นับแต่พระมหาพิชัยมงกุฎเป็นปฐม จนถึงโต๊ะ พาน เครื่องราชูปโภคและเครื่องใช้สอยในราชสำนักทั้งปวง...ในด้านสถาปัตยกรรม ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระมหาปราสาทราชมนเฑียร และวัดวออารามอีกหลายแห่งซึ่งนับเป็นพระบรมราโชบายที่จะรวบรวมและเพิ่มจำนวนผู้มีฝีมือในงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ให้มากขึ้นเป็นลำดับ ทรงถือเป็นพระราชภาระที่จะทำนุบำรุงงานช่าง งานศิลปะ เจกเช่นกับที่ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก และทรงเป็นหลักชัย ศูนย์รวมแห่งศรัทธายึดมั่นเพื่อความเป็นปึกแผ่นของแผ่นดิน... (อภิรักษ์ โกษะโยธิน, 2536 : 3)

ซึ่งพัฒนาการในเวลาต่อมา ก็นำไปสู่การสถาปนาช่างหลวงขึ้น และพัฒนาเป็นหน่วยงานที่เรียกว่า "กรมช่างสิบหมู่" ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วมีช่างของไทยมากกว่า 10 หมู่ หรือมีบัญชีทำเนียบช่างหลวง ถึง 29 ช่าง ได้แก่ ช่างเลื้อย ช่างก่อ ช่างดอกไม้เพลิง ช่างไม้สำเภา ช่างปั้น ช่างสนะ(จีน) ช่างสนะ(ไทย) ช่างขุนพรหมณ์เทศ ช่างรัก ช่างมุก ช่างปากไม้ ช่างเรือ ช่างทำรุ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสัก ช่างกลิ้ง ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างบุ ช่างปูน ช่างหุงกระจก ช่างประดับกระจก ช่างหยก ช่างชาดสีสุก ช่างตีบุก ช่างตอกกำป็น ช่างทอ (วิทย์ พิณคั่นเงิน และจุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2520 : 50)

อย่างไรก็ตาม เมื่อตั้งเป็นกรมช่างสิบหมู่แล้ว ก็ยังแยกได้ถึง 13 หมู่ โดยแต่ละช่างที่ได้ รับการอุปถัมภ์ก็จะถือศักดิ์ดินาแตกต่างกัน คือกลุ่มช่างที่จางวางศักดิ์ดินา 400 ได้แก่ ช่างสลักขวา ช่างสลักซ้าย ช่างเขียนซ้าย ช่างเขียนขวา ช่างปั้นซ้าย ช่างปั้นขวา และช่างแกะ ส่วนกลุ่ม ที่จางวางศักดิ์ดินา 300 ได้แก่ ช่างหล่อ ช่างปูนซ้าย ช่างปูนขวา ช่างกลึง และช่างชาดสีสุก ส่วน ช่างหุ่น จางวางศักดิ์ดินา 200 ทั้งนี้ แม้จะระบุนาม “กรมว่าช่างสิบหมู่” แต่ก็ยังปรากฏช่างมาก กว่า 10 หมู่ไม่ว่าสมัยใด จึงเป็นสิ่งที่พึงสังเกตว่า การแยกหมู่ช่างออกมานั้น คงจะมีมานานแล้ว เพราะฉะนั้นคำว่า 10 ในที่นี้ คงมิได้ประสงค์ให้จำนวนตายตัว ทำนองเดียวกับที่พูดกันว่า “มีเป็นสิบ ๆ” นั่นเอง (อ่าน...วิทย์ พิณคันเงิน และจุลทัศน์ พยาฆรานนท์. 2520: 50 -51)

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ภายใต้โครงสร้างของสังคมา ระบบบูรณาณาการสิทธิราชย์ ช่างฝีมือที่มีความสามารถ ที่เป็นที่โปรดปรานก็จะได้รับการอุปถัมภ์ จากพระมหากษัตริย์ ซึ่งก็แน่นอนว่าช่างที่มีความสามารถเหล่านี้ย่อมมีหลักประกันในชีวิตใน ระดับที่แน่นอนระดับหนึ่ง

แต่หากพระมหากษัตริย์ไม่ทรงโปรด แม้จะเป็นผู้มีความสามารถสูงเพียงใด ก็สามารถ นำไปสู่การขาดหลักประกันในชีวิตได้ด้วยเช่นกัน เช่นในกรณีของสุนทรภู่ เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม หากทรงโปรดในความสามารถ และความสามารถนั้นสามารถสนอง พระราชประสงค์ได้ แม้ช่างฝีมือจะกระทำความผิดถึงขั้นถูกประหารชีวิต ก็ยังมีกรณีศึกษาที่ชี้ให้ เห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงตัดสินใจที่จะเลือกการรักษาชีวิตของช่างฝีมือเอาไว้มากกว่าจะเอา ไปฆ่าทิ้งเสีย โดยมีเรื่องเล่าว่า

ครุฑงแป๊ะ(หลวงเสนีย์บริรักษ์) สมัยหนุ่มเป็นคนอารมณ์ร้อนแรง และครอบงำ ไปด้วยโทษะจริต คราวหนึ่งเกิดโต้เถียงกับคู่อริคนสำคัญถึงแก่จับอาวุธเข้าต่อ สู้กัน ที่สุดครุฑงแป๊ะชนะและฆ่าคู่อริตาย จึงถูกจับกุมคุมขังไว้นาน เมื่อมีการ ตัดสินคดี ลูกขุนพิพากษาโทษให้ตายตกไปตามกัน ความทราบถึงพระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ได้สวนความโดยละเอียด จนทราบว่า เป็นการวิวาทและต่อสู้ซึ่งกันและกัน ประกอบทั้งทรงโปรดในฝีมือครุฑงแป๊ะอยู่ แล้ว จึงทรงมีพระราชดำรัสว่าช่างอย่างครุฑงแป๊ะนั้นเป็นช่างวิเศษหาไม่ได้ง่าย ๆ แม้ฆ่าตายตกไปตามกัน ก็ไม่ทำให้เกิดความยุติธรรมอะไรขึ้น ด้วยต่างก็ต่อสู้ กันเอง ควรจะไว้ชีวิตเพื่อเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงฝีมือเขียนภาพอันงดงาม เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนาและชาติบ้านเมืองต่อไป”(น.ณ ปากน้ำ. 2530 : 10)

แต่ถึงแม้ภายใต้ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะเอื้อประโยชน์หรือให้ ความอุปถัมภ์ค้ำจุนต่อช่างฝีมือที่มีความสามารถสูงในด้านต่าง ๆ ก็ยังไม่สามารถอุปถัมภ์ช่าง

ฝีมือด้านต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากสยามประเทศมิได้เป็นรัฐเดี่ยวที่ดำรงอยู่อย่างโดดๆ การที่สยามประเทศถูกคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 จนนำไปสู่การปฏิรูปสยามประเทศครั้งสำคัญ เพื่อสร้างการยอมรับความเป็นอารยประเทศ ส่วนหนึ่งพระมหากษัตริย์ไทยจึงจำต้องเปิดรับอิทธิพลของศิลปะแขนงต่างๆ จากโลกตะวันตก พร้อมทั้งนำเข้าศิลปินและช่างตะวันตกเข้ามาพัฒนาเปลี่ยนแปลงทุกแขนงงานช่างแบบขนบนิยม... ศิลปะสยามเริ่มตกต่ำลงเมื่อมีการเปิดพระราชอาณาจักรเพื่อรับอารยธรรมตะวันตก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้เสื่อมลงถึงขีดสุดในรัชสมัยต่อมา คือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สาเหตุที่ทำให้ศิลปะแนวประเพณีเสื่อมลงนั้นก็เนื่องมาจากนโยบายปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย และการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเพื่อป้องกันประเทศมิให้ตกเป็นอาณานิคม จึงเป็นที่น่าเสียดายว่า ความเป็นเอกราชและเสรีภาพที่รักษาเอาไว้ได้นั้น ถูกแลกด้วยค่านิยมทางประเพณี... (พิริยะ ไกรฤกษ์ และเผ่าทอง ทองเจือ. 2525 : 23)

การปรับตัวในช่วงเวลาของการถูกคุกคามจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตกดังกล่าว การเปิดประตูรับความคิดและนำศิลปินหรือช่างจากโลกตะวันตกเข้าสู่สยามประเทศ เป็นความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของช่างไทย โดยหากช่างไทยไม่สามารถปรับตัวเพื่อรับแนวคิดใหม่ หรือองค์ความรู้ที่แตกต่างไปจากสังคมไทยได้ การแสดงบทบาทในช่วงของการปฏิรูปเปิดรับศิลปวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานหรือเปลี่ยนฐานคิดใหม่ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ตามแนวตะวันตก ผลที่ตามมาย่อมกระทบต่อสถานภาพการดำรงอยู่ และความมั่นคงในชีวิตการงานอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยง โดยถึงแม้ในกาลเวลาต่อมาความพยายามของรัชกาลที่ 6 ที่พยายามทุกวิถีทางที่จะตอบโต้กระแสอิทธิพลจากโลกตะวันตก ทั้งกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จนถึงกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้าสู่สยามประเทศ พยายามที่จะปลูกสำนึกเชิงชาตินิยมเพื่อให้สยามประเทศมีฐานที่ยืนทางวัฒนธรรมแบบขนบนิยมที่เข้มแข็งขึ้น แต่ในที่สุดไม่อาจที่จะทานกระแสอิทธิพลจากโลกตะวันตกได้ หรือสร้างดุลยภาพทางวัฒนธรรมระหว่างตะวันตกกับสยามประเทศได้ จนในที่สุดก็นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 7 คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475

กล่าวโดยสรุป สถานภาพของช่างฝีมือที่มีความสามารถภายใต้ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หากช่างที่มีฝีมือแขนงใด ๆ และคนใด สามารถตอบสนองพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ได้ ก็จะได้รับอุปถัมภ์ค้ำจุนทั้งจากวังและจากวัด แต่ภายใต้ระบบการปกครองดังกล่าว ก็มีข้อจำกัดในการพัฒนาที่เป็นปัญหาภายใน และมีข้อจำกัดในการพัฒนาที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขจากภายนอกอันได้แก่การแผ่อิทธิพลของโลกตะวันตกในยุคสงครามเรือปืนด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ช่างฝีมือที่มีความสามารถภายใต้ระบบดังกล่าว ภายใต้บริบทของ

สังคมในห้วงของความเปลี่ยนแปลง จึงตกอยู่ในสภาพที่มีทั้งความมั่นคงและมีทั้งขาดเสถียรภาพ ในอาชีพ ทั้งนี้มีพักต้องกล่าวถึงช่างพื้นบ้านจะอยู่ในสถานภาพอย่างไร กระนั้น เรื่องของช่างฝีมือพื้นบ้าน แม้จะอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจรัฐ ขาดการอุปถัมภ์ค้ำชู จนดูเสมือนขาดความมั่นคง แต่ในอีกมุมหนึ่ง ฐานคิดที่ทำงานช่างฝีมือด้วยศรัทธา อุทิศตนให้พระพุทธศาสนา อาศัยสถาบันวัดอุปถัมภ์ค้ำจุน กับการใช้ชีวิตของช่างฝีมือที่เรียบง่ายพอเพียง ก็ส่งผลทำให้ช่างฝีมือที่เป็นช่างราษฎร มีสถานะที่สามารถดำรงอยู่ได้ในอีกบรรทัดฐานหนึ่งเช่นกัน

2) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่หลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อระบบและโครงสร้างของสังคมไทยครั้งสำคัญ

กล่าวเฉพาะในวงการงานช่างฝีมือที่มีความสามารถมีอาจดำรงอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์เดิมได้อีกต่อไป ในขณะที่การเข้ามาแทนที่ของระบอบประชาธิปไตย การปรับตัวของช่าง และความใฝ่ฝันที่จะเป็นศิลปินผู้สร้างงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งและสงครามโลก ท่ามกลางปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั่วโลก ท่ามกลางความขัดแย้งอุดมการณ์ ในขณะที่สังคมไทยหรือภายในประเทศหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ไม่เพียงแต่จะต้องได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งภายนอกเท่านั้น การต่อสู้ระหว่างกลุ่มการเมืองภายในประเทศที่มีอุดมการณ์และฐานคิดที่แตกต่างกันก็ยิ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมไทยสู่ประชาธิปไตยในเบื้องต้น ต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคทั้งระบบ

ในขณะที่วงการศิลปะและงานช่างก็ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาการดำรงชีวิตเพื่อการอยู่รอด ต้องต่อสู้กับตัวเองในเรื่องความคิด อุดมคติ และอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยเฉพาะความมั่นคงในอาชีพถือเป็นปัญหาร่วมกันทั้งช่างฝีมือจากระบบสังคมเดิม ทั้งศิลปินแนวขนบนิยมใหม่ ทั้งศิลปินที่ทำงานตอบสนองตลาด ทั้งศิลปินต้องการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อศิลปะ

ช่างและศิลปินแขนงต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างล้วนเผชิญกับปัญหาร่วมกันในเรื่องของความมั่นคงในอาชีพที่มีอาจรอความหวังหรือรอการอุปถัมภ์และหรือรอคอยสวัสดิการต่าง ๆ จากรัฐได้ ขบวนการรวมตัวที่เป็นคลื่นลูกแรกจึงเกิดขึ้น นั่นก็คือจักรวรรดิศิลปิน ในปี พ.ศ. 2487 โดยสด คุรุเมโรหิต ได้เขียนบันทึกเอาไว้ว่า... เพื่อส่งเสริมศิลปกรรมทั้ง 5 สาขา ให้เจริญรุ่งเรือง คือ สาขาวรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และนาฏกรรม เพื่อส่งเสริมวิชาชีพของศิลปินให้เป็นอาชีพที่เลี้ยงตัวได้ พ้นจากการถูกเบียดเบียนเอาไรด์เอาเปรียบกินแรงจากนายเงินอย่างไม่เป็นธรรม...(อำนาจ เย็นสบาย. 2532 : 208)

บันทึกของสด กุรมะโรหิต ในฐานะแกนนำที่สำคัญของกลุ่มจักรวรรดิศิลปินบ่งชี้ว่า สถานภาพของศิลปินแขนงต่าง ๆ ตกอยู่ในสถานะที่ลำบาก คือ ลำบากในการประกอบวิชาชีพ ในแขนงของตน โดยมีเหตุที่สำคัญอยู่ที่การถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายเงิน (หรือนายทุน หรือ กลุ่มทุนผูกขาดในปัจจุบัน และหรือทุนข้ามชาติไร้พรมแดนในทุกวันนี้ - ผู้วิจัย)

ซึ่งผลสุดท้ายของการเคลื่อนไหวก็ยุติลงในปี พ.ศ. 2489 โดยไม่สามารถขับเคลื่อนพาศิลปินแขนงต่าง ๆ ไปสู่ความมั่นคงในอาชีพในขณะนั้นได้ อีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่ประสบความสำเร็จทั้ง ๆ ที่เป็นการรวมตัวของศิลปินทุกแขนงครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ทว่าก็ไม่สามารถสร้างอำนาจต่อรองให้เกิดขึ้นได้

นั่นก็หมายความว่า การดำรงอยู่ของศิลปินประเภทศิลปินไส้แห้ง หรือพวกเดินกินรำกิน ที่เป็นคำบ่งบอกสถานะย่อมเป็นเครื่องยืนยันถึงสถานภาพของศิลปินเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นก็ยังมีการณัติตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งที่นำศึกษาก็คือกรณีการแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติที่เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2492 โดยมีศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ผลักดัน และหวังว่างานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ จะเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การดำรงอาชีพของศิลปินได้อย่างมั่นคง

แต่ผลของการทุ่มเทของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้สร้างความขมขื่นให้กับท่านเป็นอย่างยิ่ง

“...ศิลปกรรมเกือบทั้งสิ้นที่จัดแสดงในงานศิลปกรรมแห่งชาติ 9 ครั้งที่แล้ว ๆ มา ซึ่งกรมศิลปากรได้จัดขึ้นนั้น ไม่มีเลยสักชิ้นเดียวที่ทางราชการได้ซื้อไปติดตามสถานที่ราชการ...” และ “หลังจากช่วงเวลาแห่งความกระตือรือร้น ความหวังและความภาคภูมิใจ ความตกต่ำก็ตามมา ซึ่งหมายถึงจุดจบของกิจกรรมของคนหนุ่มสาว...”

(อ่าน...อำนาจ เย็นสบาย. 2530 : 239-240)

แม้ศิลปินแขนงต่าง ๆ จะดำรงชีวิตอยู่บนถนนวิชาชีพศิลปะได้อย่างยากลำบาก เต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรค แต่เหล่าบรรดาศิลปินต่างก็วาดหวังว่าอนาคตของการประกอบอาชีพเป็นศิลปินจะเกิดขึ้นเป็นจริงเช่นเดียวกับประเทศทั้งหลายในโลกตะวันตก

ด้วยเหตุนี้ ถนนสายอาชีพศิลปิน แม้จะไม่แน่นอน แต่ก็ยังมีศิลปินจำนวนหนึ่งยืนหยัดต่อสู้ด้วยหัวใจ ด้วยปัญญา และด้วยอุดมคติที่มุ่งมั่น ทั้งจ่าง แซ่ตั้ง สุชาว์ ศิษย์คณาศ พิบูลย์ สุวรรณภูมิ เพื่อ หริพิทักษ์ อังคาร กัลยาณะพงศ์ ประเทือง เอมเจริญ ถวัลย์ ดัชนี กมล ทัศนัญชลี และทวี รัชนิกร ฯลฯ

ทั้งนี้การต่อสู้ดิ้นรนของบรรดาศิลปินร่วมสมัยสาขาวิชาชีพต่าง ๆ หากนำไปผูกโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เริ่มมีการประกาศใช้ฉบับแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา เราก็จะพบว่าการกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การลงทุนเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการเติบโตของเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเสรี ได้ส่งผลทำให้ ผู้สร้างงานศิลปะบางแขนงมี

ช่องทางในการพัฒนาวิชาชีพของตนไปสู่ความมั่นคงมากขึ้นโดยเฉพาะสถาปนิกและมัณฑนากร เป็นต้น ในขณะที่ศิลปินบางแขนงก็เริ่มมองเห็นโอกาสในอาชีพของตน เมื่อเกิดสถานีวิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งการพัฒนาของวิทยุทรานซิสเตอร์ แต่สำหรับศิลปินร่วมสมัยบางแขนงในด้านทัศนศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นจิตรกร ประติมากร ศิลปินร่วมสมัยในด้านวรรณศิลป์ หรือผู้มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทยก็ยังคงตกอยู่ในสภาพที่ขาดความมั่นคงในอาชีพ และรัฐยังไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ

ดังนั้น หากจะกล่าวโดยสรุปถึงสถานการณ์ของศิลปินร่วมสมัยตั้งแต่หลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แม้ช่วงเวลาดังกล่าว สังคมไทยจะตกอยู่ภายใต้ลัทธิเผด็จการทหาร แต่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงของศิลปะแขนงต่าง ๆ ในด้านรูปแบบและเทคนิคก็นับว่ามีการพัฒนาไปมาก เนื่องจากพัฒนาทางด้านดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนอำนาจรัฐเผด็จการทหาร จะมีที่ท้าทายอำนาจเผด็จการทหาร ก็มีแต่ศิลปินนักคิดนักเขียนทางด้านวรรณศิลป์จำนวนหนึ่งเท่านั้นที่เป็นกองหน้าต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประชาชนแต่ก็ถูกจับกุมคุมขัง หรือหากไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในเมืองได้ ก็ต้องเดินทางเข้าป่าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยไปจำนวนไม่น้อย

ในขณะที่ศิลปินด้านทัศนศิลป์อีกจำนวนหนึ่งที่หมดหวังกับสังคมไทย ที่ต้องการพัฒนาตัวเองในการสร้างสรรค์ต่างก็ดิ้นรนเดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ทั้งยุโรปและสหรัฐอเมริกา

3) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัย ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519

หลังจากขบวนการนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนนวงกรต่าง ๆ ผนึกกำลังเป็นพลังหลักในการโค่นล้มผู้กุมอำนาจรัฐเผด็จการทหาร โดยมีความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้มีอำนาจเป็นส่วนเกื้อหนุน ซึ่งภายหลังเหตุการณ์การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ 14 ตุลาคม 2516 ผ่านพ้น ผลพวงของเสรีภาพก็ส่งผลทำให้กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิเสรีภาพหลังจากที่ถูกรีดรอนและถูกเอารัดเอาเปรียบมาช้านาน การเรียกร้องความเป็นธรรม การเรียกร้องเอกราช – อธิปไตยของประเทศด้วยการขับไล่ฐานทัพสหรัฐอเมริกา การขับเคลื่อนผลักดันการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประชาชนในเชิงอุดมการณ์ ได้นำไปสู่การเผชิญหน้าและความขัดแย้งในหลาย ๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับทั่วไปจนถึงระดับโครงสร้าง

ในวงการศิลปะและศิลปินร่วมสมัยก็ตกอยู่ท่ามกลางกระแสความขัดแย้งด้วยเช่นกันโดยเฉพาะความขัดแย้งทางความคิดระหว่างศิลปินที่มีฐานคิดสนับสนุนศิลปะเพื่อศิลปะ กับศิลปินที่มีฐานคิดสนับสนุนศิลปะเพื่อชีวิต เป็นคู่ความขัดแย้งที่สำคัญ

โดยในสถานการณ์เช่นนั้น ประเด็นการพูดถึงความมั่นคงในอาชีพของศิลปิน การพูดถึงสวัสดิการของศิลปิน หรือการรวมตัวของศิลปินเพื่อเรียกร้องประโยชน์ที่พึงมีพึงได้จากรัฐ

ถือเป็นเรื่องที่ไม่อยู่ในกระแส เนื่องจากกระแสนั้นเป็นกระแสการเรียกร้องให้ศิลปินสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยมีจุดยืนอยู่กับประชาชนผู้ยากไร้ หรือประชาชนผู้ถูกกดขี่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม โดยมีองค์กรหลักที่เป็นแกนนำในการรณรงค์เรียกร้องก็คือ กลุ่มแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ส่วนกลุ่มศิลปินที่มีแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อประชาชนก็คือศิลปิน กลุ่มธรรม เป็นต้น

กล่าวเฉพาะกลุ่มแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทยซึ่งมีบทบาทเคลื่อนไหวควบคู่ไปกับขบวนการต่าง ๆ ในสังคมนั้น ได้ประกาศจุดหมายของกลุ่มของตนเอาไว้ดังนี้

1. เพื่อปฏิรูปศิลปวัฒนธรรมขึ้นใหม่ให้เป็นของประชาชน
2. เพื่อสร้างค่านิยมใหม่ในศิลปวัฒนธรรมให้เป็นของประชาชน
3. เพื่อเปลี่ยนทัศนคติในการสร้างศิลปวัฒนธรรม จากการรับใช้ปัจเจกชน นายทุน คักคินา จักรวรรดินิยม มารับใช้ประชาชน
4. เพื่อสร้างสุนทรียภาพใหม่ ให้มีความสำคัญในการสร้างสรรค์ทางสังคม ทางการเมือง เพื่อมนุษยชาติ
5. เพื่อหมั่นทวงล้อทางประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้ก้าวหน้า
6. เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ดงามในอดีตให้เป็นสมบัติของประชาชน
7. เพื่อส่งเสริมการศึกษาศิลปวัฒนธรรมตามที่ดงามของโลกให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ (อำนาจ เย็นสบาย. 2522 : 236)

จะเห็นว่ากลุ่มแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทยที่มักจะถูกเรียกกันในยุคนั้นว่า เป็นศิลปินกลุ่มหัวก้าวหน้า ซึ่งหากจะนำไปเทียบเคียงกับกลุ่มศิลปินหัวก้าวหน้าย้อนยุคที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2487 หรือกลุ่มจักรวรรดิศิลปินที่ประกอบด้วยศิลปินแขนงต่าง ๆ เป็นการสร้างอำนาจต่อรองเพื่อต่อสู้กับนายเงินที่เอารัดเอาเปรียบศิลปิน หรือเพื่อความมั่นคงในอาชีพของตน ซึ่งเป็นการรวมตัวกันในหมู่ศิลปินอย่างโดด ๆ โดยไม่ได้เรียกร้องอะไรจากรัฐ และรัฐก็ได้เคลื่อนไหวอะไรออกมา เช่น ออกกฎหมาย หรือจัดงบประมาณเพื่อเป็นสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับศิลปิน

ในขณะที่แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ซึ่งมีสมาชิกจากวงการทัศนศิลป์ ออกแบบโฆษณา วรรณกรรม และดนตรี เป็นต้น กลับมิได้เรียกร้องหรือตั้งจุดมุ่งหมายในการรวมตัวเพื่อให้ได้รับสวัสดิการชีวิตที่ดีขึ้นแต่อย่างใด

ซึ่งในความเป็นจริงมิได้หมายความว่าศิลปินได้รับสวัสดิการจากรัฐอย่างพอเหมาะพอควรแล้ว ตรงกันข้าม วิธีการดำเนินชีวิตของศิลปินแขนงต่าง ๆ จากปี พ.ศ.2487 จนถึง พ.ศ.2517 อันเป็นปีแห่งการก่อตั้งและประกาศเจตนารมณ์ ซึ่งช่วงเวลาห่างกันถึง 30 ปีนั้น ศิลปินแขนงต่าง ๆ ในช่วงปี 2517 ก็ยังคงสร้างสรรค์ผลงานและต่อสู้ด้วยตนเองโดยรัฐมิได้มีท่าที หรือแสดงอะไรออกมาเพื่อสร้างระบบสวัสดิการให้กับศิลปินแขนงต่าง ๆ แต่อย่างใด

ซึ่งความไม่มั่นคงในชีวิต ในอาชีพได้ แม้จะมีที่มาจากปัญหาหลายปัญหา ตั้งแต่ปัญหาการไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญจากผู้มีอำนาจรัฐ ปัญหาประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจต่อ

งานศิลปะ ปัญหาขาดกระบวนการให้การเรียนรู้ต่อประชาชน จนถึงปัญหาที่เกิดจากตัวของศิลปินเอง สิ่งเหล่านี้ในห้วงเวลาดังแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 แม้ในทางการเมืองจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย แต่ในเรื่องของสวัสดิการก็ยังคงเป็นปัญหาต่อไปการดำรงชีวิตของศิลปินที่ขาดหลักประกัน ก็ยังคงขาดหลักประกันในการประกอบอาชีพของการเป็นศิลปินต่อไป ซึ่งจากเหตุนี้ จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ศิลปินส่วนหนึ่งเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อหวังความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หวังอำนาจรัฐใหม่ที่เป็นของประชาชน จะส่งผลต่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของศิลปิน ซึ่งในที่สุดนอกจากรัฐใหม่ในอุดมคติจะไม่เกิดขึ้นแล้ว ศิลปินที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ก็ต้องเสียสละชีวิตเพื่ออุดมคติในเขตป่าเขาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และในต่างประเทศที่มีโซ่ฝันแผ่นดินแม่เป็นจำนวนหลายคน

(4) สถานภาพของศิลปินร่วมสมัย ตั้งแต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ถึง การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และจนถึงปัจจุบัน

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นต้นมาโลกและสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายประการ และส่งผลกระทบต่อวงการศิลปกรรมร่วมสมัยและศิลปินร่วมสมัยอย่างมีอาจแยกขาดออกจากกันได้

กล่าวคือ โลกที่เคยเผชิญหน้าด้วยสงครามลัทธิอุดมการณ์ได้ผ่อนคลายลงหลังจากการรวมเยอรมนีตะวันตกกับตะวันออก การล่มสลายของสหภาพโซเวียต การปฏิรูปเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีนสู่ระบบตลาด การปฏิรูปทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศสังคมนิยมทั้งหลาย โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สภาพเหล่านี้จึงส่งผลทำให้ระบบโลกที่เคยมีการคานอำนาจ พัฒนาไปสู่โลกที่มีขั้วอำนาจเดียว ที่มีทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของโลกจากระบบทุนที่มีขอบเขตสู่ระบบทุนข้ามชาติไร้พรมแดน โดยมีองค์กร G7, WTO, World Bank และ IMF เป็นองค์กรที่มีบทบาทขับเคลื่อนชั้นนำ

สภาพเช่นนี้หรือระบบโลกเช่นนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้ทางเศรษฐกิจ การต่อสู้เพื่อธุรกิจการค้า การต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ทางการเงินได้เข้ามาแทนที่โลกที่เคยต่อสู้กันในสงครามลัทธิอุดมการณ์ ซึ่งการพัฒนาการของระบบโลกเช่นนี้ ได้ส่งผลทำให้ประเทศที่อ่อนแอ ประเทศที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาตกเป็นเป้าของการคุกคามด้วยลัทธิล่าอาณานิคมแผนใหม่เพื่อครอบงำทางวัฒนธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร พลังงาน สำหรับโครงสร้างการผลิตแบบอุตสาหกรรม เพื่อเข้าไปครอบครองยึดกุมธุรกิจในประเทศเหล่านั้น ฯลฯ โดยการสร้างกติกากฎหรือสร้างข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศขึ้น... ไม่เฉพาะด้านสินค้าเท่านั้น แต่ครอบคลุมบังคับไปถึงภาคการบริการการเงินและการลงทุนด้วย ในขณะที่เดียวกัน ก็สร้างเกราะป้องกัน

ตนเองขึ้นมา ด้วยการสร้างข้อตกลงด้านสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อป้องกันการถ่ายเททางด้านเทคโนโลยีและวิชาการไม่ให้ประเทศกำลังพัฒนาไล่ตามทัน...(กมล กมลตระกูล, 2546 : 40)

ทั้งนี้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญานั้น มีขอบเขตที่กว้างขวาง โดยหมายรวมถึงเรื่องลิขสิทธิ์ (Copyright) และสิทธิบัตร (Patents) ด้วย กล่าวเฉพาะเรื่องของลิขสิทธิ์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของศิลปินผู้สร้างสรรค์แขนงต่าง ๆ อย่างมีนัย โดยโลกของการค้า โลกที่สื่ออยู่ในมือของประเทศมหาอำนาจ ได้อาศัยสื่อเป็นเครื่องมือทางการตลาด ในการขายสินค้าวัฒนธรรมบันเทิงทุกชนิดไปสู่ตลาดทั่วโลก อันนำมาซึ่งผลประโยชน์อย่างมหาศาลนั้น ส่งผลทำให้ผู้ที่เข้าใจระบบโลก ตื่นตัวในเรื่องของลิขสิทธิ์มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับสังคมไทย แม้สยามประเทศจะเริ่มตื่นตัวตามโลกตะวันตกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยออกประกาศเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม ร.ศ. 111 (พ.ศ.2435) ประกาศห้ามมิให้ผู้ใดเอาเรื่องต่าง ๆ ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือหรือฉนวนพิเศษแล้วไปพิมพ์เป็นหนังสือ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตต่อกรมปาพิทกสภา (คณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ) ก่อน พ.ศ. 2444 รัชกาลที่ 5 ก็มีการบังคับใช้ “พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120” ตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ.2457” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการตรา “พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ.2474” ขึ้น ที่สำคัญพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมได้พัฒนาไปสู่มาตรฐานสากลในการคุ้มครองตามอนุสัญญากรุงเบอร์น (The Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) โดยไทยได้เข้าเป็นสมาชิกอนุสัญญากรุงเบอร์น ค.ศ.1886 ฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อ 17 กรกฎาคม 2474 (อ่าน...กรมทรัพย์สินทางปัญญา. 2544 : 2-4)

แต่เนื่องจากในห้วงเวลาดังกล่าว กระแสโลกในเรื่องการต่อสู้ทางเศรษฐกิจ ยังจำกัดขอบเขตและยังไม่มี ความรุนแรงเหมือนปัจจุบัน ความขัดแย้งระหว่างประเทศในเรื่องลิขสิทธิ์จึงยังไม่มีข้อพิพาทเกิดขึ้น

ประกอบกับสังคมไทยหรือสยามประเทศในห้วงเวลาของสังคมในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ยังเป็นสังคมจารีตประเพณี กระแสเลียนแบบกระแสไม่นอกคอกนอกครุ กระแสเดินตามหลัง ผู้ใหญ่หมาไม่กัด จึงดูเป็นความเหมาะสมกลมกลืน เป็นความเคารพมากกว่าการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งสภาพของสังคมแบบจารีตประเพณี ไม่เอื้อต่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ก็ยิ่งห่างไกลจากความหมายของลิขสิทธิ์ในโลกตะวันตกมากขึ้น

ดังนั้น แม้สยามประเทศจะมีประวัติศาสตร์เรื่องลิขสิทธิ์มายาวนานกว่า 117 ปี แต่ความตื่นตัวที่มาจากฐานความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงก็เริ่มเป็นรูปธรรมตั้งแต่มีการเสนอ “พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521” โดยมีการประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2521

ต่อมาได้มีการตรา"พระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิระหว่างประเทศ พ.ศ.2526" ขึ้น พร้อมกับมีการแก้ไขปรับปรุงอีกในปี พ.ศ.2537 โดย "พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537" ได้สะท้อนภาพของระบบโลกที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของระบบการค้าเสรี (ที่มหาอำนาจมองว่าเป็นธรรมแต่ประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนามองว่าเป็นระบบที่ไม่เป็นธรรม - ผู้วิจัย) ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มทุนผูกขาดข้ามชาติที่อยู่เบื้องหลังองค์การค้าโลกอย่างมีอาจแยกออกจากกันได้เหล่านี้ คือพัฒนาการในเรื่องลิขสิทธิ์ที่กล่าวเฉพาะทางด้านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ อันเป็นผลประโยชน์ของศิลปิน และถือเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้ชีวิตของศิลปินมีหลักประกันในชีวิตมากขึ้น ดังนั้นบทบาทของรัฐ หากจะช่วยให้ศิลปินมีความมั่นคงในชีวิต รัฐก็ควรจะมีบทบาทในการออกกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อศิลปินร่วมสมัย ซึ่งอาจถือเป็นกระบวนการสร้างสวัสดิการในอีกความหมายหนึ่งได้

นอกจากความเคลื่อนไหวเรื่องลิขสิทธิ์แล้ว หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นต้นมา การคุกคามทางวัฒนธรรมจากทุกค่ายทุกลัทธิ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จึงทำให้เกิดกระแสหวงแหน กระแสรื้อฟื้น กระแสการดูแลผู้มีอาชีพเป็นศิลปินแขนงต่าง ๆ ขึ้น

โครงการศิลปินแห่งชาติ ที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2528 และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้สวัสดิการแก่ศิลปิน ในฐานะผู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาร่วมสมัย ที่แม้จะมีข้อคิดเห็นทั้งเห็นด้วยหรือเห็นต่าง(ในเชิงสร้างสรรค์) ก็ถือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของการให้สวัสดิการที่มีความหมายมากกว่าเงินเดือน

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องของการให้สวัสดิการแก่ศิลปินแขนงต่าง ๆ นั้น น่าจะมีการศึกษาค้นคว้าหาวิธีการให้สวัสดิการแก่ศิลปินแขนงต่าง ๆ ที่นำไปสู่สวัสดิการแบบยั่งยืน เหมาะสมกับสภาพบริบทของสังคมไทย ทั้งนี้การศึกษากการให้สวัสดิการแก่ศิลปินแขนงต่าง ๆ ในต่างประเทศ ก็ถือเป็นกรณีที่ควรศึกษาไม่ใช่เพื่อลอกเลียนแบบ แต่ศึกษาเพื่อการสังเคราะห์และปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมไทย.

5) การให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยจาก สหรัฐอเมริกา ยุโรป และเอเชีย

5.1 มหาอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตกแผนเก่า การปฏิวัติอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองของโลกตะวันตก ต่างล้วนมีอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ ในเอเชียมาโดยตลอด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชักโลกตะวันตกคงความเป็นฝ่ายรุก ในขณะที่เอเชียเป็นฝ่ายตั้งรับ แม้กระทั่งปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาและ

ด้อยพัฒนา ชนชั้นนำในประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาจำนวนไม่น้อยก็ยังคงนโยบายตั้งรับ มีความคิดขึ้นต่อตะวันตก หรือมองเป้าหมายของการพัฒนาประเทศโดยยึดถือตะวันตกเป็นตัวตั้ง

สภาพการณ์ดังกล่าวและความคิดดังกล่าว แม้เราจะเห็นด้วยโดยสิ้นเชิง หรือไม่เห็นด้วยโดยสิ้นเชิง และหรือทั้งยอมรับความจริงควบคู่ไปกับการเห็นด้วยในบางสิ่งและไม่เห็นด้วยในบางอย่าง แต่ในที่สุดแล้วความพยายามที่จะศึกษาทำความเข้าใจตะวันตกก็ถือว่า เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะเรื่อง ๆ หนึ่งคือ เรื่องการให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัย

อย่างไรก็ตาม การแบ่งพื้นที่เรื่องการให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัย นอกจากจะเป็นการแบ่งพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และเอเชีย กระบวนการศึกษาเรื่องสวัสดิการศิลปินก็อาจจะใช้ระบบคิดอีกระบบหนึ่ง ก็คือ การให้ความสำคัญต่อพัฒนาการเชิงสังคม ซึ่งระบบคิดประเด็นนี้ หากเริ่มที่ประวัติศาสตร์ยุคใกล้ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ในยุคสงครามเย็นหรือสงครามลัทธิอุดมการณ์ ประเทศสหภาพโซเวียต (ขณะที่ยังไม่ล่มสลาย) กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในยุโรปและเอเชีย โดยโลกได้จัดให้อยู่ในซีกโลกฝั่งตรงกันข้ามกับค่ายโลกเสรี ก็มีระบบการให้สวัสดิการศิลปินที่สะท้อนโครงสร้างเศรษฐกิจและโครงสร้างทางการเมืองของฝ่ายสังคมนิยมอย่างชัดเจน

นับตั้งแต่การสร้างสรรคงานศิลปะทุกแขนง เสรีภาพของศิลปินหรือปัจเจกศิลปินจะต้องรับใช้อุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ การดำรงอยู่หรืออาชีพศิลปินที่มีความสามารถ คือการมีอาชีพเป็นข้าราชการ หรืออาจต้องเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีรายได้ด้วยการเป็นศิลปินเงินเดือน มิใช่มีรายได้ด้วยการจำหน่ายผลงานของตนตามแบบศิลปินอิสระในค่ายโลกเสรี อีกนัยหนึ่งก็คือทรัพย์สินทางปัญญาของศิลปินถือเป็นสมบัติของรัฐ ดังนั้น รัฐจึงเป็นผู้ดูแลศิลปินหรือรัฐเป็นผู้ให้สวัสดิการแก่ศิลปิน

แต่พัฒนาการทางสังคมและการเมืองระหว่างประเทศมิได้หยุดนิ่งเพียงแค่นั้น การรวมเยอรมนีตะวันตกกับตะวันออก การล่มสลายของสหภาพโซเวียต การก้าวสู่ยุค 4 ทันสมัยของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน การเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างดังกล่าว หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือการนำเอาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การยอมเพิ่มสิทธิทางทรัพย์สิน การผ่อนปรนเรื่องเสรีภาพในระดับที่ไม่ส่งผลกระทบต่อคณะผู้ยึดกุมอำนาจรัฐ การให้อิสระในการสร้างสรรค์ศิลปะของศิลปินแขนงต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้มีองค์กรจัดการทางธุรกิจศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากศิลปินเงินเดือนในระบบราชการ การเปิดโอกาสให้ศิลปินแขนงต่าง ๆ จำหน่ายเผยแพร่ผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะแขนงต่าง ๆ สู่ตลาดนานาชาติ

สภาพเหล่านี้ ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงสถานะของศิลปิน ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงจากรัฐสวัสดิการในกลุ่มประเทศสังคมนิยมไปสู่ระบบสวัสดิการแบบพึ่งพาตนเอง หรือพึ่งพารายได้จากองค์กรธุรกิจเอกชน ซึ่งกระแสเช่นนี้นับวันจะพัฒนาไปสู่ทิศทางของโลกทุนนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะการต่อสู้ระหว่างประเทศมหาอำนาจหลังสงครามลัทธิอุดมการณ์นั้น ได้ส่งผล

ทำให้เกิดการรวมตัวจัดตั้งองค์การทางธุรกิจที่กำหนดทิศทางเศรษฐกิจโลก ได้ส่งผลทำให้เกิดการตั้งกติกาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศมหาอำนาจ เพื่ออาศัยกติกากดดันให้ประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาที่จำต้องอาศัยเครือข่ายทุนนิยมข้ามชาติต้องยอมปฏิบัติตามซึ่งแม้เบื้องต้นประเทศรัสเซียและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนจะเป็นสมาชิกอนุสัญญาเบอร์น (The Bern Convention) แต่ประเทศทั้งสองก็ยอมเข้าเป็นสมาชิกอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล (Universal Copy Right Convention หรือ U.C.C)

อีกทั้งสถานการณ์ของการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO) ก็จะมีส่งผลกระทบต่อประเทศทั้ง 2 ที่กล่าวมาอย่างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ก็ได้พัฒนาสวัสดิการศิลปินแบบรัฐบาลเป็นผู้อภิบาล ไปสู่การขยายบทบาทให้ศิลปินแขนงต่างๆ พึ่งพาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนในระบบทุนชัดเจนยิ่งขึ้น อีกนัยหนึ่งก็คือ ลดบทบาทการเลี้ยงดูศิลปินโดยรัฐสู่การให้โอกาสศิลปินแขนงต่างๆ ด้วยการพัฒนาระบบตลาด เพื่อนำไปสู่การเลี้ยงดูตัวเอง ความสามารถของปัจเจกบุคคล (สัมภาษณ์ : ก้าว หยุนเสียง 25 กรกฎาคม 2547)

แต่สำหรับอีกซีกโลกหนึ่ง ซึ่งเป็นซีกโลกที่สถาปนาตัวเองว่าเป็นค่ายโลกเสรี ในยุคสงครามลัทธิอุดมการณ์โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงนั้น

สหรัฐอเมริกาได้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตนเองจนกลายเป็นประเทศผู้นำอำนาจรัฐเดี่ยวของโลกที่มีความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวัฒนธรรม

ความเข้มแข็งในฐานะของการเป็นผู้นำของโลกที่ได้ประโยชน์จากระบบทุนนิยมไร้พรมแดนสูงสุด ได้ส่งผลทำให้ระบบการจัดการทางด้านวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อโลกสูงสุด แบบอย่างของการจัดการ โดยเฉพาะเรื่องสวัสดิการของศิลปิน จึงได้รับความสนใจจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์งานศิลปะทุกแขนง

สำหรับสวัสดิการของสหรัฐอเมริกาที่ให้กับศิลปิน มีความแตกต่างไปจากการอุปถัมภ์โดยรัฐอันเป็นแนวคิดของประเทศสหภาพโซเวียต หรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนโดยสิ้นเชิง

ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์การเป็นผู้นำโลก ด้วยการวางรากฐานระดับโครงสร้างภายในประเทศ การสร้างองค์กรความร่วมมือ และสร้างเครือข่ายเพื่อคงความเป็นผู้นำเอาไว้อย่างเข้มแข็ง โดยหากกล่าวเฉพาะประเด็นการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย สหรัฐอเมริกาได้สะท้อนภาพของการให้สวัสดิการในความหมายที่แตกต่างไปจากค่ายโลกต่างลัทธิ และจากต่างประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนาที่ยังติดอยู่กับระบบอุปถัมภ์

นั่นก็หมายความว่า สหรัฐอเมริกา ได้วางรากฐานทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชนโดยทั่วไปให้มีความรู้ความเข้าใจ ให้เห็นคุณค่ามีทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ ส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ทางด้านศิลปะเช่นเดียวกับองค์ความรู้ทางด้านศิลปะ เช่นเดียวกับองค์ความรู้อื่น ๆ ส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ อย่างแพร่หลาย สร้างโอกาสหรือเปิดโอกาสให้ผู้สร้างสรรคงานศิลปะได้ใช้ศักยภาพเชิงปัจเจกบุคคลอย่างเต็มความสามารถ พัฒนาคณะและพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจทุนนิยมข้ามชาติ ไร้พรมแดน สร้างเครือข่ายจักรวรรดิสื่อครองโลก (Global Media) ที่เข้าสู่ยุคการล่าอาณานิคมแผนใหม่และพัฒนาต่อไปสู่การล่าอาณานิคมทางชีวภาพ (Bio - colonization)

ทั้งนี้กฎกติกาต่าง ๆ ที่องค์การค้าโลกที่มีกลุ่มทุนข้ามชาติอยู่เบื้องหลัง ได้ส่งผลทำให้สหรัฐอเมริกาและประชาชนสหรัฐอเมริกามีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งที่สุด สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การสร้างฐานอำนาจในการซื้อ การครอบครอง การสะสมผลงานศิลปะที่เป็นผลงานการสร้างสรรคของศิลปิน ยิ่งการจัดการทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพการมีกฎหมายดูแลทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้มแข็ง การมีอำนาจต่อรองจนทำให้ประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา ต้องยอมรับระบบการค้าเสรี ยอมรับข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area) สิ่งเหล่านี้ยังเพิ่มมูลค่าสินค้าวัฒนธรรมที่แผ่กระจายสู่โลกไร้พรมแดนที่นารายได้สู่รัฐและสู่ศิลปินผู้สร้างสรรคจนสหรัฐอเมริกาไม่จำเป็นต้องสร้างระบบอุปถัมภ์ หรือสร้างสวัสดิการแบบศิลปินเงินเดือนที่ปรากฏอยู่ในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย ที่มีศิลปินเงินเดือนอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

และนี่ก็คือการสร้างสวัสดิการในความหมายใหม่ตามแบบประเทศทุนนิยมเสรีมีทั้งอำนาจทางความคิด อำนาจทุนหรือเงิน และอำนาจทางแสนยานุภาพด้านอาวุธ ที่ไม่เพียงแต่จะทำให้กลายเป็นประเทศที่มีรายได้จากการขายอาวุธชั้นนำเท่านั้น แต่ยังส่งผลทำให้นานาประเทศต้องยอมสยบต่ออำนาจดังกล่าวนี้ด้วย (ทั้งนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จะไม่วิเคราะห์เรื่องของสหรัฐอเมริกา มีอำนาจทางจริยธรรมหรืออำนาจทางความดีที่ทำให้ประชาคมโลกให้การยกย่องหรือไม่)

สำหรับการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยในกลุ่มประเทศเอเชีย โดยเฉพาะญี่ปุ่นและสิงคโปร์นั้น กล่าวให้ถึงที่สุดก็คือ ทั้งญี่ปุ่นและสิงคโปร์ ต่างล้วนถอดแบบการพัฒนาประเทศจากสหรัฐอเมริกาและยุโรปเป็นมาตรฐาน ซึ่งทั้งญี่ปุ่นและสิงคโปร์ก็สามารถพัฒนาประเทศจนกลายเป็นประเทศที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ก้าวหน้าที่สุดของเอเชีย ซึ่งความก้าวหน้าดังกล่าว ก็เชื่อมโยงกับระบบการสร้างสวัสดิการในความหมายของการจัดการที่ดีของรัฐ ทำให้ประชาชนเป็นผู้ซื้อผู้สนับสนุนศิลปิน และทำให้ศิลปินสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เช่นเดียวกับศิลปินประเทศสหรัฐอเมริกา

5.2 กรอบความคิดและกรณีศึกษาการให้สวัสดิการศิลปินร่วมสมัยจากสหรัฐอเมริกา ยุโรปและเอเชีย

แม้สหรัฐอเมริกาและยุโรป จะเป็นผู้นำในการพัฒนาขับเคลื่อนการสร้างควมมั่นคงให้กับศิลปินร่วมสมัยด้วยกระบวนการที่หลากหลาย ด้วยการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ ด้วยการดำเนินการอย่างมียุทธศาสตร์ ด้วยการนำเรื่องการส่งเสริมศิลปะเป็นประเด็นทางการเมือง ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงชุมชน ด้วยการใช้อนุสัญญาทางกฎหมาย ฯลฯ โดยมีได้มุ่งเน้นแต่ด้านการให้สวัสดิการแบบสังคมสงเคราะห์ หรือมองศิลปินอย่างน่าเวทนาสงสาร แต่เป็นการมององค์ความรู้ มองผู้มีความสามารถในทางศิลปะ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์มีความเสมอภาค เช่น องค์ความรู้ด้านอื่น ๆ จึงมีการให้ค่าให้ความสำคัญตั้งแต่การวางรากฐานทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากประเทศชั้นนำที่มีบทบาทในการส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตให้กับผู้สร้างสรรค์งานศิลปะหรือศิลปินร่วมสมัยตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับควมมั่นคงในชีวิตของศิลปินแล้ว ก็มีข้อสรุปที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา

เบน ฟอร์กี้ นักวิจารณ์ศิลปะจากหนังสือพิมพ์วอชิงตัน สตาร์และนักเขียนประจำในนิตยสารอาร์ตนิวส์ ได้เขียนบทความ การสนับสนุนศิลปะ ความช่วยเหลือที่มีขอบเขตจำกัดเอาไว้ที่น่าสนใจ กล่าวคือ

เขาได้กล่าวถึง ผู้มีบทบาทสร้างชาติหลายคน นับตั้งแต่โทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) ที่มีความฝันถึงสังคมประชาธิปไตยที่คนมีพรสวรรค์ในทางศิลปะ เช่นเดียวกับทางอื่น ๆ ต่อมาเมื่อถึงช่วงที่แฟรงคลิน ดี. รูสเวลต์เข้าบริหารประเทศ ก็ผลักดันโครงการใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาคนว่างงาน ซึ่งศิลปินที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทุกแขนงได้รวมอยู่ในโครงการช่วยหางานของรัฐบาลสหรัฐ

ในสมัยของประธานาธิบดีลินคอล์น บี. จอห์นสัน ได้มีการก่อตั้งมูลนิธิแห่งชาติทางด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ในปี ค.ศ. 1965 มูลนิธินี้ประกอบด้วยกองทุนหลายกองทุน โดยกองทุนทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์หรือจัดแสดงทางศิลปะ ดนตรี วรรณกรรม ละคร แต่ละสาขามีประธานซึ่งแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี แต่ละสาขาปฏิบัติงานภายใต้การแนะนำของคณะกรรมการซึ่งแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี 26 คน สำหรับงบประมาณของกองทุนสงเคราะห์ เพื่อศิลปะในหนึ่งปี มีจำนวน 2.5 ล้านดอลลาร์

ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 1965 มีเพียง 2 - 3 รัฐ เท่านั้นที่มีสภาศิลปะประจำรัฐ แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงเมื่อมีโครงการกองทุนสงเคราะห์ศิลปะแห่งชาติ และโครงการระหว่างรัฐกับรัฐบาลกลาง ไม่นานทุกรัฐก็มีสภาศิลปะ แม้ว่าบางรัฐได้แต่เงินช่วยจากรัฐบาลกลางประจำปีเท่านั้น แต่รัฐอื่น ๆ ได้เห็นความนิยมของประชาชนที่มีต่อโครงการศิลปะ จึงได้จัดสรรเงินของรัฐเข้า

ช่วยเสริม โดยผู้เชี่ยวชาญหลายคนคาดการณ์ว่า อีกไม่นานเงินอุดหนุนจากรัฐ จะมีมากกว่าเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลาง

อย่างไรก็ตามความสำเร็จที่กองทุนสงเคราะห์สามารถทำให้งานทางศิลปะแพร่ขยายไปทั่วประเทศ เหตุการณ์ที่น่าสนใจก็คือ ความช่วยเหลือจากบริษัทต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียง โดยหลังจากการตั้งกองทุนสงเคราะห์เพียง 1 ปี ผลที่ตามมานับว่าน่าทึ่งมาก คือ ในปี 1967 เงินอุดหนุนศิลปะจากบริษัทต่าง ๆ มีเพียง 22 ล้านดอลลาร์ แต่ในปี ค.ศ. 1977 มีมากถึง 235 ล้านดอลลาร์ ขณะเดียวกันเกือบจะทุกหน่วยงานของรัฐบาลตั้งแต่กระทรวงแรงงาน กระทรวงเกษตร กระทรวงสาธารณสุข การศึกษาและสังคมสงเคราะห์ ล้วนแต่มีโครงการเกี่ยวกับศิลปะอย่างน้อย 2-3 โครงการ (อ่าน เบน ฟอร์กี้. 2/2535 : 6-8)

บทความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมสนับสนุนที่สัมพันธ์กับรัฐบาลอย่างมียุทธศาสตร์ อย่างเชื่อมโยงกับธุรกิจภาคเอกชน โดยมีกระบวนการสร้างความมั่นคงที่แข็งแกร่งไว้ที่ระบบการศึกษาตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ที่กลายเป็นฐานที่มั่นคงให้กับศิลปินในระยะยาว ทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงการส่งเสริมและสนับสนุนจากธุรกิจภาคเอกชน และผู้ประสบความสำเร็จจากภาคธุรกิจที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนศิลปะ ซึ่งมีจำนวนมากมายนั้น กรณีของ เจ.พอล เจตตี นักธุรกิจผู้ประสบความสำเร็จในธุรกิจน้ำมัน นักธุรกิจที่เห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ทะลุไปสู่มูลค่าของศิลปะจนทำให้เขาสรุปอย่างรวบรัดว่า "การลงทุนสะสมผลงานศิลปะถือเป็นการลงทุนที่ดีที่สุด" และด้วยเหตุนี้ เขาจึงทำพันธกรรม มองหุ้น จำนวน 4 ล้านหุ้น คิดเป็นเงิน 700 ล้านดอลลาร์ เพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ศิลปะ เจ.พอล เจตตี บนวุฒา ซานตา โมนิกา ที่มีชื่อเสียงมาจนปัจจุบัน (อ่าน Gribbon, Deborah. 2001:1-2)

แต่ท่ามกลางการส่งเสริมสนับสนุนก็เชื่อว่าจะไม่มีความคิดเห็นที่แตกต่างเกิดขึ้น ทั้งนี้ ลูอิส แลปแมน กล่าวว่า "บรรดาท่านสุภาพบุรุษผู้ทรงเกียรติ ซึ่งเป็นคณะกรรมการของมูลนิธิผู้จัดสรรเงินอุดหนุนของเอกชน ยังไม่เคยเชื่อเลยว่าศิลปินนั้นเป็นคนเอาจริงเอาจัง กองเงินทุนแห่งชาติกลายเป็นสิ่งซึ่งให้ความเบิกบานแก่สัตว์โลกผู้ไม่มีความสุข การอุปถัมภ์แบบนี้มีผลร้ายแก่ทุกฝ่าย หากมีให้น้อยลงไปเท่าใดก็จะดีแก่ประเทศเท่านั้น ไม่ใช่จะดีต่อผลสำเร็จทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความเคารพในตัวของตัวเองด้วย ผมเข้าใจว่าการลดการอุปถัมภ์ทุกระดับ อาจจะทำให้วงการวัฒนธรรมอเมริกันกระปรี้กระเปร่าขึ้นมาใหม่ได้..."

ในขณะที่ เซมวอล ลิพแมน กล่าวว่า "ในทางด้านทัศนศิลป์ก็รุ่งเรืองอยู่พักหนึ่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ติดตามด้วยการโหมโรงโฆษณาและความสำเร็จทางตลาดในเรื่องศิลปะสมัยนิยมและทัศนศิลป์ และรวมตลอดถึงการผลิตผลงานที่เรียกว่า ศิลปะแนวคิดหรือปรากฏการณ์ ซึ่งก็ออกจะคลุมเครืออยู่ การแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ อยู่ในขณะนี้ ก็ไม่มีอะไรน่าสนใจ แล้วจะให้ผู้อุปถัมภ์ทำอะไร ถ้าหากว่าปัจจุบันนี้ ผลงานที่เป็นการสร้างสรรค์ไม่ค่อยจะมี .. ข้อที่น่าเสียดายก็คือว่า ผู้อุปถัมภ์มักต้องการจะใช้เงินอุดหนุนตามรสนิยมที่ตนมีอยู่ก่อน หรือตามความเป็นจริง ผู้อุปถัมภ์ที่มีรสนิยมบ้างนั้น มีจำนวนน้อยลงไปทุกทีอย่างน่ากลัว ..."

ส่วนไมเคิล จอยซ์ กลับมีความเห็นในอีกแง่มุมหนึ่งว่า "เราต้องพยายามให้ผู้อุปถัมภ์ มาก ๆ ราย ที่อาจจะหมายถึงกลุ่มเอกชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี หรือที่มีอุดมการณ์บางอย่าง บทบาทของเอกชนน่าจะถือเป็นผู้อุปถัมภ์เบื้องต้น ตามประวัติศาสตร์แล้ว การสนับสนุนจาก เอกชนนั้นมีส่วนช่วยในการก่อตั้งและค้ำจุนสถาบันทางวัฒนธรรมหลายแห่งในประเทศเราที่ อันตรงข้ามกับคำโฆษณาที่ได้ยินกันอยู่ และทำให้งานทางวัฒนธรรมของเราก้าวหน้าไปได้ ถึงขั้น เป็นเลิศของโลกก่อนหน้าที่จะมีการจัดตั้ง NEA ด้วยซ้ำ..." (NEA หมายถึง The National Endowment for The Arts ซึ่งก่อตั้งโดยรัฐบาลกลาง ในสมัยประธานาธิบดี ลินดอน บี. จอห์น สัน) นอกจากนั้นไมเคิล จอยซ์ ยังวิพากษ์รัฐด้วยว่า... มีศิลปะบางประเภทที่บางครั้งบาง คราว ฝ่ายเอกชนไม่อยากจะเข้าไปสนับสนุน ในลักษณะเช่นนี้รัฐบาลจะต้องเข้ามาในที่สุด รับช่วง การค้ำจุนวัฒนธรรมของเราจากอดีตสู่อนาคต แต่ปัญหายังอยู่ที่ว่า ใครจะเป็นผู้ชี้ทางให้แก่รัฐใน เรื่องของรสนิยมทางศิลปะ..." (อ่าน ...สังคมสนับสนุนศิลปะกันอย่างไร. 2535 : 2-7)

เหล่านี้คือแง่มุมที่ต่างฐานคิดในเรื่องของการสนับสนุนการอุปถัมภ์ การให้สวัสดิการต่อ ศิลปิน การสร้างความมั่นคงในอาชีพ ซึ่งมีความหลากหลายในเชิงกระบวนการ ระบบ และการจัด การของสหรัฐอเมริกา ที่สังคมไทย ควรศึกษาเรียนรู้อย่างจำแนกแยกแยะ เพื่อความเหมาะสม กับบริบทของสังคมไทย

ประเทศแคนาดา

ในกรณีของประเทศแคนาดา มีนโยบาย และมีแนวทางการปฏิบัติที่ให้ประโยชน์เชิง สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยด้านต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่การสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง สภาศิลปะขึ้น ในปี ค.ศ. 1957 ทั้งนี้จากเอกสารนโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2) ได้ให้ข้อมูล มาตรการสนับสนุนงานศิลปะที่ส่งผลต่อการให้สวัสดิการและการสร้าง ความมั่นคงในการประกอบวิชาชีพด้านทัศนศิลป์ที่น่าสนใจภายใต้กระทรวงมรดกวัฒนธรรม (The Department of Canada Heritage) โดยประมวลมาตรการสนับสนุน 4 มาตรการ คือ

1. มาตรการการให้ทุนสนับสนุนโดยตรงโดยในสาขาทัศนศิลป์ มีหลายรูปธรรม เช่น จัดสรรงบประมาณ การจัดตั้งกองทุน การช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงานของศิลปินอาชีพ การสนับสนุนความร่วมมือกับองค์กรระดับต่าง ๆ การสนับสนุนให้มีการจัดมหกรรม เทศกาลโดย รัฐ การให้การช่วยเหลือ มูลนิธิศิลปะพื้นบ้าน การให้เงินทุนเผยแพร่ผลงานในระดับนานาชาติ การ ลดภาษีให้กับองค์กร บริจาคเงินให้หน่วยงานบริการทางศิลปะ การจัดระบบภาษีสำหรับศิลปินที่ บริจาคผลงานศิลปะให้กับหน่วยงานต่าง ๆ การกำหนดให้ศิลปินสามารถหักค่าใช้จ่ายที่เกิดจาก การสร้างผลงานทางศิลปะได้ เป็นต้น

2. มาตรการสนับสนุนด้านสิทธิทางกฎหมายการคุ้มครอง ลิขสิทธิ์ และสิทธิของงาน อาชีพโดยมีกฎหมายคุ้มครองสถานภาพของศิลปิน กฎหมายลิขสิทธิ์

3. มาตรการการบริการสาธารณะและ

4. การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาในอนาคต เช่น การจัดตั้งกองทุนพิเศษสำหรับศิลปินในอนาคต (อ่าน ...นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ. 2544 : 46-51)

ซึ่งจากฐานคิด จากนโยบายและจากการดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับโครงสร้างการบริหารของรัฐจนถึงชุมชนดังที่กล่าวมา จึงไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการพัฒนาการสร้างสรรค์ เกิดกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งโดยองค์รวมแล้ว ยังส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของศิลปินมีความมั่นคงตามมาด้วย

ประเทศในทวีปยุโรป

สำหรับประเทศในทวีปยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส ก็มีกระบวนการที่เกื้อหนุนต่อการประกอบวิชาชีพในฐานะของผู้สร้างสรรคงานศิลปะด้วยเช่นกัน ดังมีข้อสรุปที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ประเทศอังกฤษ

เมืองค์กระดับชาติ คือกระทรวงวัฒนธรรมสื่อและการกีฬา ซึ่งเป็นองค์กรที่รองรับนโยบายของรัฐบาล ที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายทางด้านศิลปะ การกำหนดแผนงานและโครงการต่าง ๆ โดยพิจารณาผ่านสภาศิลปะของอังกฤษ (Arts Council of England) ดำเนินการตามนโยบายและเป้าหมายของกระทรวงวัฒนธรรม สื่อและกีฬา

ทั้งนี้ อังกฤษจะให้ความสำคัญในการกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือทุนมนุษย์ (Human Capital) กระบวนการให้การศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ กระบวนการตรวจสอบประเมินผลเพื่อสร้างมาตรฐาน โดยแม้จะมีการมอบรางวัล ศิลปะดีเด่นระดับชาติ ก็ยังให้ความสำคัญที่โรงเรียนที่จัดการศึกษาที่ดี อันแสดงให้เห็นชัดเจนว่า เด็กและเยาวชนเป็นทุนมนุษย์ที่เป็นฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว ซึ่งฐานคิดเช่นนี้ ส่งผลทำให้การพัฒนาสร้างสรรค์ศิลปะของศิลปิน มีฐานการสนับสนุนที่มั่นคงและยั่งยืนกว่าการให้สวัสดิการศิลปินในลักษณะสังคมสงเคราะห์

ที่สำคัญ กระทรวงวัฒนธรรม ฯ เป็นผู้ให้งบประมาณสนับสนุนศิลปะแก่สภาศิลปะและองค์กรศิลปะระดับชาติ จากนั้น สภาศิลปะจะจัดสรรเงินอุดหนุนช่วยเหลือของรัฐบาลและงบประมาณสนับสนุนจากสลากกินแบ่งรัฐบาลแก่ศิลปินและองค์กรศิลปะทั้งทางตรงและผ่านทางคณะกรรมการศิลปะระดับภูมิภาค นอกจากนี้ ยังมีการลงทุนจากภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งมีจำนวนสูงถึง 141 ล้านปอนด์ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกองทุนแห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปะ (The National Endowment for Science, Technology and the Arts) ซึ่งองค์กรดังกล่าวนี้ จะให้เงินบริจาค 200 ล้านปอนด์ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมความสามารถพิเศษ นวัตกรรมการสร้าง

สรรคิในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปะ (อ่าน... นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ. 2544 : 32-38)

กล่าวโดยสรุป สถานภาพของศิลปินร่วมสมัยในประเทศอังกฤษ ได้ผ่านระยะของระบบการให้สวัสดิการแบบสังคมสงเคราะห์เชิงปัจเจกบุคคลไปแล้ว และก้าวข้ามไปสู่การสร้างความตระหนักที่ศิลปินสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง ด้วยการวางรากฐานที่เข้มแข็งไว้ที่ประชาชน ไว้ที่ระบบการศึกษาที่หลากหลาย ไว้ที่การสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ศิลปะในชุมชน ทุกระดับ รวมทั้งการดำเนินการบริหารจัดการหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ศิลปะด้วยองค์ความรู้ ด้วยงานวิจัยตลอดเวลา

ประเทศฝรั่งเศส

ฝรั่งเศส ถือเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีมาตรฐานการส่งเสริมสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมไม่แตกต่างจากประเทศผู้นำในยุโรปและอเมริกา และยังเมื่อวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ พัฒนาการทางสังคมนับจากอดีตถึงปัจจุบันแล้ว ก็ยังสามารถกล่าวได้ว่า ฝรั่งเศสคือประเทศที่มีฐานทางศิลปะและวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง จนส่งอิทธิพลไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ผนวกกับฝรั่งเศสมีการจัดองค์กรจัดการด้านศิลปะและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมอย่างเป็นระบบ อย่างเชื่อมโยงในลักษณะเครือข่าย (Network) และการสร้างพลังร่วม (Synergy) จึงทำให้มีองค์กรหลักถึง 5 องค์กรในการบริหารจัดการด้านศิลปะและวัฒนธรรม ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรมและการสื่อสาร กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ สมาคมฝรั่งเศสเพื่อกิจกรรมทางศิลปะ และสมาคมฝรั่งเศส พร้อมทั้งมีการสนับสนุนเงินงบประมาณอย่างชัดเจน เช่น ในปี ค.ศ. 2001 ได้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้ถึง 415 ล้านฟรังก์ (อ่าน...นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ. 2544 : 39-45)

ส่วนมาตรการการสนับสนุนศิลปะและวัฒนธรรมนั้น ทั้งการค้นคว้าวิจัยและการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งการสนับสนุนส่งเสริมการวางรากฐานทรัพยากรมนุษย์ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา จึงเป็นเรื่องไม่แปลกที่ประเทศฝรั่งเศสนอกจากจะเป็นประเทศผู้นำทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของยุโรปและของโลกแล้ว ยังเป็นประเทศที่มีกระบวนการจัดการจนทำให้ศิลปินผู้สร้างสรรค์งานศิลปะมีความมั่นคงในอาชีพและดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี

ประเทศญี่ปุ่น

แม้ญี่ปุ่นจะพ่ายแพ้สงครามในสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ญี่ปุ่นก็คล้ายต้นซากุระ ที่มีช่วงเวลาแห่งการปลิดใบ ทว่าเมื่อถึงเวลา ดอกซากุระก็สามารถเผยกลีบเบ่งบาน และเปิดเผยความงามให้ผู้คนได้สัมผัส ดังนั้น ในช่วงเวลาแห่งความโศกเศร้าและความบอบช้ำจึงดำรงอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง จากนั้น ญี่ปุ่นก็ทุ่มเทให้กับประเทศชาติของตน จนสามารถฟื้นฟูประเทศสู่การเป็น

ประเทศผู้นำแห่งเอเชียได้อย่างรวดเร็ว โดยหากกล่าวเฉพาะด้านศิลปะ สิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ก็เกิดขึ้น นั่นก็คือในปี ค.ศ. 1951 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายพิพิธภัณฑ์ (Museum Law) ขึ้นครั้งแรกอันส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ศิลปะทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพในเวลาต่อมา โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา เศรษฐกิจญี่ปุ่นมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่ก้าวหน้าทันสมัยทั่วประเทศ โดยปัจจุบันญี่ปุ่นมีพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีมาตรฐานมากกว่า 300 แห่ง และหากรวมหอศิลป์ แกลเลอรีเข้าไปด้วยแล้ว ทั่วประเทศญี่ปุ่นก็จะมีจำนวนมากกว่า 1,000 แห่ง (อ่าน...อ่านาจ เย็นสบาย. 2541 : 101-102)

การเกิดหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีมาตรฐาน ที่มีตะวันตกเป็นบรรทัดฐาน ที่มสานปรัชญาตะวันออก ที่กระจายตัวไปตามเมืองต่าง ๆ ทั่วประเทศ ที่มีความหลากหลายในจุดหมายที่มีการสร้างสรรค์หลายมิติ จนสามารถกล่าวได้ว่าศิลปะสมัยใหม่ของเอเชียที่เคยได้รับการเรียนรู้จากโลกตะวันตก กำลังผ่านไปสู่พื้นที่ของการสร้างสรรค์ที่ทำหายกว่า ด้วยการเริ่มต้นเดินทางไปสู่ยุคหลังสมัยใหม่ของเอเชีย (Maxahiro, Ushiroshoji. 1994 : 38)

แต่ในขณะที่ญี่ปุ่นมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ทันตะวันตก เคียงคู่ตะวันตก ศิลปินตะวันตกก็สนใจตะวันออก สนใจปรัชญาแนวคิดของญี่ปุ่น เช่นกัน เช่น เจมส์ เทอเรลล์ (James Turrell) ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นภาพลักษณ์ของที่สำคัญคนหนึ่งของอเมริกา เขากล่าวว่า "ข้าพเจ้าเป็นนักวาดภาพระบายสี ด้วยการใช้แสง" และ "แสงเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการรับรู้ และถือว่าแสงเป็นสื่อชนิดหนึ่ง ซึ่งผลงานของเขามีผู้ให้ความเห็นว่า เทอเรลล์เป็นศิลปินที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมตะวันออกประดุจเงินของลัทธิเต๋า" (Tanara, Yokito. 1997 : 5)

ความตื่นตัวเรื่องแหล่งการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ผลงาน ปฏิบัติการตอบสนองจากประชาชน การให้การสนับสนุนของรัฐ เอกชน ชุมชน ดำเนินไปอย่างน่าศึกษา โดยมีองค์กรทรวงวัฒนธรรมเป็นองค์กรหลักที่ได้รับเงินงบประมาณจากรัฐบาล ควบคู่กับการสนับสนุนจากธุรกิจภาคเอกชน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเพื่อให้สวัสดิการแก่ศิลปิน หรือสนับสนุนส่งเสริมให้ศิลปินมีความมั่นคงในอาชีพ ญี่ปุ่นใช้กระบวนการไปในทิศทางเดียวกันกับโลกตะวันตก นั่นก็คือสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชนสร้างกระบวนการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้เติบโตเป็นผู้รักศิลปะ เห็นคุณค่าของความงาม และกลายเป็นผู้สนับสนุนที่แข็งแกร่งในรูปแบบวิธีการต่าง ๆ

นอกจากนั้นญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ เข้าร่วมภาคีองค์กรวิชาชีพศิลปะประชาระดับนานาชาติให้การยกเว้นภาษีสำหรับผู้บริจาคเพื่อศิลปะและวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป ญี่ปุ่นมีจุดยืนที่ชัดเจนในเรื่องของการส่งเสริมสนับสนุนศิลปะ มีนโยบายระดับชาติโดยรัฐบาลที่ชัดเจน มีพันธกิจ มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้บรรลุจุดหมาย มี

การสนับสนุนส่งเสริมศิลปะที่หลากหลาย มีการบริหารจัดการด้านศิลปะและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ มีการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ และที่สำคัญก็คือ การสนับสนุนชุมชนและท้องถิ่นในด้านศิลปะ ทั้งแนวอัตลักษณ์และร่วมสมัย ซึ่งกระบวนการดังที่กล่าว จึงส่งผลทำให้ศิลปินในประเทศญี่ปุ่นมีสถานะที่แข็งแกร่งมากที่สุดประเทศหนึ่งของเอเชีย

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ แม้จะมีการเสนอทฤษฎี 2 โลก หรือทฤษฎี 3 โลก ที่มีคำอธิบายที่แตกต่างกัน และส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์โลกต่างกัน แต่ถึงที่สุดแล้วก็เป็นที่ยอมรับว่า เป็นช่วงเวลาแห่งการเผชิญหน้าทางลัทธิและสงครามตัวแทนของโลกค่ายเสรีนิยมและโลกค่ายสังคมนิยม อันทำให้เกิดผลงานศิลปะที่เป็นตัวแทนความคิดที่สะท้อนลัทธิปัจเจกบุคคล (Individualism) ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กับผลงานศิลปะที่เป็นตัวแทนโลกค่ายสังคมนิยมที่รู้จักกันในนามลัทธิสังคมนิยม (Socialist Realism) ที่ต้องการใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงตามอุดมการณ์ ซึ่งภายหลังจากเยอรมนีตะวันตกรวมกับเยอรมนีตะวันออก สหภาพโซเวียตล่มสลายในปี ค.ศ.1991 (พ.ศ.2534) จีนปรับตัวจากระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาลและสังคมนิยมเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยการยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เป็นการเปิดโอกาสปัจเจกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมากขึ้นมีเสรีภาพในการประกอบการมากขึ้น มีกำไรเป็นเครื่องจูงใจมากขึ้น มีการใช้ระบบราคาเพื่อการค้าร่วมกับโลกแบบตลาดเสรี สภาพความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ส่งผลทำให้ความคิดและการแสดงออกทางศิลปะเกิดความเปลี่ยนแปลงไปด้วย หรืออีกนัยหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่า หลังการเผชิญหน้าทางสงครามลัทธิ ประเทศที่อยู่ในค่ายสังคมนิยมได้หันมารับอิทธิพลทางความคิดและการแสดงออกแบบศิลปะค่ายโลกเสรีมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของศิลปินอย่างแยกไม่ออกเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เรื่องของการปฏิรูปเศรษฐกิจการเปิดเวทีของประเทศสู่การเมืองโลก เศรษฐกิจโลก และสังคมโลก ได้ส่งผลทำให้จีนมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย รวมทั้งเรื่องของสวัสดิการของศิลปินด้วย

กล่าวโดยโครงสร้างการบริหาร องค์กรที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรม นับตั้งแต่โรงเรียนสอนศิลปะในมณฑลต่างๆ หน่วยงานศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น คณะกรรมการวัฒนธรรมทางกายภาพและกีฬาแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมสภาแห่งรัฐ ล้วนขึ้นต่อสมาชิกสภาประชาชน

การส่งเสริมสวัสดิการศิลปิน มีปรากฏชัดเจนอยู่ในนโยบายศิลปะวัฒนธรรม และยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ยุทธศาสตร์การกระตุ้นการแสดงออก ยุทธศาสตร์การเผยแพร่งานวัฒนธรรมทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งยุทธศาสตร์การให้รางวัล (อ่าน...นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ, 2544 : 65-67)

กล่าวโดยสรุป การปฏิรูปเศรษฐกิจสู่เศรษฐกิจการตลาด การเข้าไปมีบทบาทต่อการเมืองโลก การส่งเสริมให้มีการศึกษาโลกตะวันตก เรียนรู้วัฒนธรรมตะวันตก เหล่านี้ได้ส่งผลทำให้ศิลปินมีเสรีภาพ ในการแสดงออกมากขึ้น การได้รับประโยชน์เชิงปัจเจกมากขึ้น

5.3 มาตรฐานปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997

สิ่งที่ควรจะต้องยอมรับเบื้องต้นร่วมกันสำหรับสังคมไทยก็คือ ยังไม่มีการศึกษาวิจัย เรื่องการให้สวัสดิการแก่ศิลปินระดับนานาชาติเกิดขึ้น ในหมู่นักวิจัยไทยหรือองค์กรศิลปะในประเทศไทย ในขณะที่โลกของความเป็นจริงในระดับนานาชาติ ได้เกิดการเคลื่อนไหวในเรื่อง สถานภาพของศิลปิน (Status of Artist) ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสวัสดิการของศิลปินที่มีมิติหลายอย่างเป็นรูปธรรม โดยในการประชุมทั่วไปของยูเนสโก (UNESCO) ครั้งที่ 21 ในปี พ.ศ.2523 (ค.ศ.1980) ประกอบด้วยศิลปินจากสาขาต่าง ๆ และผู้แทนจากองค์กรของรัฐและเอกชนทุกภูมิภาคของโลกจำนวน 26 ประเทศ ได้แก่ อัลจีเรีย อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย บราซิล บัลแกเรีย ชิลี จีน โคลัมเบีย โคตดิโอรี่ โครเอเชีย คิวบา เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส ลัตเวีย ลิทัวเนีย มาลาวี เม็กซิโก นอร์เวย์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ รัสเซีย เซอร์เบียและมอนเตเนโก สโลวาเกีย สวิตเซอร์แลนด์ และยูเครน (ไม่มีประเทศไทย-คณะผู้วิจัย) จนส่งผลทำให้เกิดปฏิญญาว่าด้วยสถานภาพของศิลปิน หรือ UNESCO Recommendation 1980 ขึ้น ซึ่งปฏิญญาว่าด้วยสถานภาพของศิลปิน ในการประชุมครั้งนี้ ได้ส่งผลต่อนานาชาติและการประชุมครั้งต่อมาอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ

องค์กรสหประชาชาติ โดยได้รับความร่วมมือจากกระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ฝรั่งเศส และกรมการชาติฝรั่งเศสแห่ง UNESCO และ Getty Conservation Institute ได้จัดให้มีการประชุมโลกว่าด้วยสถานภาพของศิลปินขึ้นที่ สำนักงานใหญ่ขององค์กรสหประชาชาติ ในกรุงปารีส เมื่อ 16-20 มิถุนายน 2540 (1997) โดยมีศิลปินผู้แทนศิลปินสาขาต่าง ๆ ผู้แทนองค์กรรัฐและองค์กรเอกชน จากประเทศทุกภูมิภาคของโลกเข้าร่วมประชุมกว่า 600 คน ซึ่งการประชุมครั้งนี้ ยังยึดถือสาระปฏิญญาว่าด้วยสถานภาพของศิลปิน ปี 2523 เป็นหลัก โดยสาระหลักที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการของศิลปินในแง่มุมต่าง ๆ เฉพาะที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้

ปฏิญญาข้อที่ 1 มีใจความสำคัญว่า...องค์กรสหประชาชาติและพันธมิตรได้จัดการประชุมโลก เรื่องการก่อตั้งหน่วยงานเพื่อสนับสนุนสถานภาพของศิลปินในระหว่างวันที่ 16 – 20 มิถุนายน 2540 (1997) เพื่อย้ำถึงจุดยืนที่มีไว้เมื่อต้นสหัสวรรษ ที่ 3 ว่า...เราเหล่าศิลปิน นักเขียน นักแสดง จากทั่วทุกภูมิภาคขอรับรองว่า การสร้างสรรค์ศิลปะทำให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมในอนาคต

ปฏิญญาข้อที่ 6 มีใจความสำคัญว่า...ตามนโยบายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ณ นั้นเรายอมรับว่า บางรัฐเป็นตัวอย่งที่ดี ที่มีวิธีการที่ดี กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติที่เป็นผลจาก “UNESCO Recommendation 1980” เกี่ยวกับสถานภาพของศิลปินซึ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปยังระดับหน่วยงานท้องถิ่นในหลาย ๆ ประเทศ และในระดับนานาชาติ...ศิลปะทั้งหมดทุกด้าน ทั้งในระดับที่เป็นการศึกษาในระบบและนอกระบบการเข้ามามีส่วนร่วมของศิลปินทั้งหลาย เป็นสาระสำคัญอย่างยิ่งของยุทธศาสตร์นี้

มีใจความสำคัญว่า...ในทุกประเทศควรจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน อย่างน้อย 1 เปอร์เซ็นต์ ให้แก่การสร้างสรรค์ การแสดงออก การเผยแพร่ กิจกรรมด้านศิลปะ ส่วนเงินทุนที่มาจากองค์กรธุรกิจภาคเอกชน สมาคม มูลนิธิ ให้ถือว่าเป็นทุนที่เพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการสร้างสรรค์ การแสดงออกและการเผยแพร่ผลงานร่วมสมัย...

ปฏิญญาข้อที่ 19 มีใจความสำคัญว่า...แหล่งเงินทุนของรัฐและของเอกชน ควรจะตอบสนองความต้องการของศิลปินในประเทศที่กำลังพัฒนา พร้อมทั้งมีความจำเป็นที่ UNESCO จะเข้าไปช่วยเหลือหรือเปิดโอกาสให้ทุนจากภาคเอกชนทั่วโลก เข้าไปส่งเสริมงานด้านศิลปะ...

ปฏิญญาข้อที่ 25 เพื่อที่จะเข้าถึง และติดตามงานอาชีพด้านศิลปะ ยังไม่ควรมีการกีดกันทางเพศ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ผู้หญิงและผู้ชายควรได้รับการพิจารณาในด้านสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน

ปฏิญญาข้อที่ 36 มีใจความสำคัญว่า...จะต้องจัดให้มีสภาศิลปินสากลขึ้น หรือให้ศิลปินเข้าประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในระดับโลกและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามให้ศิลปินทุกคนจากทั่วทุกภูมิภาค ได้เข้ามามีส่วนร่วม และเรื่องนี้จะต้องอยู่ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรสหประชาชาติ

ปฏิญญาข้อที่ 39 (c) มีใจความสำคัญว่า... องค์การสหประชาชาติควรจะสนับสนุนการปกป้องสิทธิของศิลปินทั่วโลกภายในกรอบของ “1980 Recommendation”

ปฏิญญาข้อที่ 43 มีใจความสำคัญว่า...รัฐควรสร้างกลไกเพื่อให้การเป็นศิลปินสามารถยึดเป็นอาชีพได้และสนับสนุนเงินทุนเพื่อการนี้ด้วย...

ปฏิญญาข้อที่ 46 มีใจความสำคัญว่า...ในระดับชาติ ควรจะมีการปรึกษาหารือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง และรัฐบาลเอง เพื่อส่งเสริมให้ศิลปินของชาติได้รับความเท่าเทียมในด้านภาษีอากร ความมั่นคงทางสังคม และสภาพการทำงานซึ่งจะทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในการจ้างงานของศิลปินระดับนานาชาติมากขึ้น...

ปฏิญญาข้อที่ 47 มีใจความสำคัญว่า...ในระดับโลก UNESCO, ILO, และ WHO รวมทั้งรัฐต่างๆ ควรจะรับผิดชอบการศึกษาเรื่องสุขภาพ และความปลอดภัยของศิลปินอาชีพสาขาต่างๆ ให้สามารถทำงานอาชีพของเขาได้ การศึกษานี้เป็นแนวทางสากล ที่รัฐต่างๆ สามารถนำมาปรับใช้กับประเทศของตน... <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php>.

จากปฏิญญาจำนวนหนึ่งที่ย่างถึง ทำให้สามารถสรุปได้เป็นประเด็นที่สำคัญที่ควรจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

(1) องค์การสหประชาชาติ แสดงจุดยืนที่ชัดเจนว่าองค์กรนี้เห็นคุณค่าของการสร้างสรรค์งานศิลปะ และยืนยันว่า ศิลปะแขนงต่างๆ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับอนาคต แต่สำหรับสังคมไทย แม้จะมีข้อสงสัยในความเข้าใจเรื่องของวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาของบรรพชน ทว่ากระแสนุรักษ์วัฒนธรรมอดีตก็ยังคงเป็นกระแสหลัก มิใช่กระแสคู่ขนานที่เห็นความสำคัญทั้งมรดกทางวัฒนธรรมของอดีต ที่ควรจะดำเนินควบคู่กันไปกับการสนับสนุนการสร้างสรรคดีศิลปะร่วมสมัยสาขาต่างๆ เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับอนาคต

(2) แม้ประเทศไทยจะเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 (ค.ศ.1946) ก่อนหน้าการปฏิญญา " UNESCO Recommendation 1980 " (พ.ศ.2523) แต่ประเทศไทย หรือรัฐบาลไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ผ่านมามิได้นำปฏิญญาดังกล่าวมาขับเคลื่อนทั้งความคิดและการกระทำอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่หลายประเทศได้ดำเนินการตามปฏิญญาดังกล่าวโดยเฉพาะในประเทศแถบทวีปเอเชียเช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ ถือเป็นประเทศที่มีการพัฒนาวงการศิลปะเชิงบริบทที่น่าสนใจ

(3) รากฐานที่มั่นคงของศิลปินทุกสาขาก็คือ ประชาชนมีความรู้ เห็นคุณค่าและความสำคัญในศิลปะทุกแขนง ซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงาน ทั้งนี้ ประชาชนจะพัฒนาไปสู่จุดหมายดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลให้การสนับสนุนการศึกษาตั้งแต่ระดับพื้นฐาน สร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ สร้างสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในเมืองและต่างจังหวัด แต่สภาพดังกล่าวก็มิได้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างจริงจังและเป็นระบบ จึงส่งผลย้อนกลับทำให้การพัฒนาศิลปะเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน ควบคู่ไปกับสถานะของศิลปินอยู่ในสภาพที่ขาดความมั่นคง

(4) สังคมไทย รัฐบาลไทยที่ผ่านมา ยังไม่มีรัฐบาลไหนตัดเงินงบประมาณแผ่นดิน อย่างเป็นทางการอย่างน้อย 1% ตามปฏิญญา แม้แต่ 0.1% เพื่อสนับสนุนการสร้างสรรคดีศิลปะทุกแขนงเพื่อการแสดงออกหรือเพื่อการเผยแพร่กิจกรรมด้านศิลปะอย่างมียุทธศาสตร์ ดังนั้น ในประเด็นเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรจะร่วมมือกันพิจารณาบนพื้นฐานความเข้าใจที่ว่า คนมีความสำคัญมากกว่าเงิน แต่เงินก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้คนเป็นนายเพื่อใช้เงินไปสู่จุดหมาย

(5) รัฐบาลไทยที่ผ่านๆมา ยังไม่มีรัฐบาลใดที่มีความชัดเจนในเรื่องการสร้างนโยบายหรือสร้างกลไกที่นำไปสู่การยังชีพที่มั่นคงของศิลปิน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะรัฐให้ความสำคัญในเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาคน พัฒนาวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ซึ่งเป็น

นามธรรม และเป็นเรื่องที่ไม่สามารถประเมินเป็นตัวเลข หรือประเมินเชิงวัตถุได้ และต่อมาในปัจจุบันเมื่อกระแสสังคมเริ่มหันมาสนใจทางด้านศิลปวัฒนธรรม ก็เป็นกระแสที่โน้มเอียงไปในทางลัทธิบริโภคนิยมที่ต้องการให้ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งศิลปินเป็นเครื่องมือของการค้า ซึ่งเป็นการสนับสนุนเชิงทำลายมากกว่าสนับสนุนเชิงสร้างสรรค์ และมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำไปสู่การพัฒนาสถานภาพของศิลปินไปสู่การมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

เหล่านี้ถือเป็นประเด็นสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างปฏิญญากับสถานะของศิลปินไทยและสวัสดิการของศิลปินไทย ทั้งนี้สวัสดิการของศิลปินที่นอกเหนือไปจากนี้ก็คือ การได้รับการปกป้องทางกฎหมายในกรณีที่ถูกละเมิดลิขสิทธิ์ซึ่งในเรื่องนี้จะมีการศึกษาวิเคราะห์ และมีกรณีศึกษาการถูกละเมิดลิขสิทธิ์ในโอกาสต่อไป

อย่างไรก็ตามภายใต้ประเด็นการศึกษาดังกล่าว ภายใต้ปฏิญญา UNESCO Recommendation 1980 ที่เป็นฐานสาระที่สำคัญของการประชุมที่สำนักงานใหญ่ขององค์การสหประชาชาติในกรุงปารีสครั้งล่าสุด เมื่อปี ค.ศ.1977 (พ.ศ.2540) ที่ศิลปินทุกสาขาและผู้แทนศิลปินทุกแขนงจากประเทศทุกภูมิภาค ทุกทวีปทั้งอเมริกา ยุโรป เอเชีย เข้าร่วมประชุมปฏิญญาดังกล่าวจึงถือเป็นเสมือนมาตรฐานที่เป็นแก่นแกนของบรรดาประเทศทั้งหลายที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติที่มีสถานะและมีความแตกต่างและหลากหลายทางศิลปะและวัฒนธรรม จึงควรเคารพและยอมรับความแตกต่าง ไม่ใช่อยู่ร่วมกันโดยการครอบงำ เนื่องเพราะการพัฒนาที่เป็นอันตรายคือการทำลายวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Sahlins, Marshall. 1976: 22) ซึ่งสำหรับประเทศไทย ก็ควรที่จะยึดถือปฏิญญาดังกล่าวเป็นฐานคิดเพื่อการพัฒนาสถานะของศิลปินและ สวัสดิการของศิลปินไทยอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนและมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

6) การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย

ต้องยอมรับว่า ศิลปินร่วมสมัยไทยจำนวนหนึ่ง ผู้ที่เห็นคุณค่าของผู้สร้างสรรค์งานศิลปะจำนวนหนึ่ง เป็นผู้ที่ยังเรียกร้องให้รัฐจัดสวัสดิการให้กับศิลปิน

การเรียกร้องสวัสดิการดังกล่าว หากพิจารณาให้ถึงที่สุดแล้วก็จะพบว่า มีการตีความที่แตกต่างกันตั้งแต่ใกล้เคียงจนถึงตรงกันข้าม และมีกระบวนการที่แตกต่างไปจากแนวทางการให้สวัสดิการ หรือการช่วยเหลือ และหรือการสร้างเงื่อนไขโอกาสที่ดีให้กับศิลปินในประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสิงคโปร์

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเรียกร้องสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัยไทย ก็มีแนวโน้มไปในทิศทางของการอุปถัมภ์ ที่ยังไม่มี ความเข้าใจหรือเห็นคุณค่าในเรื่องของการวางพื้นฐานทางการศึกษาให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชน ที่ยังมองแบบแยกส่วนมากกว่าการมองแบบองค์รวม ที่ยังมองผลประโยชน์ในระยะสั้น มากกว่าการให้สวัสดิการเพื่อความยั่งยืน รวมทั้งเป็นความเคลื่อนไหวที่มุ่งเน้นเฉพาะปัจเจกศิลปินที่ประสบเคราะห์กรรมเป็นรายบุคคล เช่นศิลปิน

เสียชีวิตอย่างยากจน ศิลปินป่วยไข้โดยขาดการดูแล อันนำไปสู่การตีแผ่ชีวิต หรือเรียกร้อง ความสงสารเห็นใจจากสังคม จากนั้นก็มีการระดมทุน ตั้งมูลนิธิ ฯลฯ และนำไปสู่การเรียกร้องให้ รัฐพิจารณาเงินเดือนให้กับศิลปินแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นสวัสดิการแนวอุปถัมภ์ที่เป็นรูปธรรมที่สุด

ทั้งนี้แนวสวัสดิการแบบอุปถัมภ์ดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นแนวทางที่ไม่ยั่งยืน แต่แนวทางที่ยั่งยืนก็ได้ให้ความหมายว่าจะต้องยึดถือสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส หรือญี่ปุ่นเป็นตัวตั้ง และแม้จะถือเป็นตัวตั้งก็ยากที่จะเกิดขึ้นเป็นจริงในโลกทุนนิยมไร้พรมแดน ในโลกที่ทุนข้ามชาติมี บทบาททั่วโลก ในโลกที่ยากจะให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักลัทธิบริโภคนิยมหรือลัทธิ ล่าอาณานิคมแผนใหม่

ดังนั้น การแสวงหากระบวนการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย จึงเป็นกระบวนการคิดที่ ต้องเชื่อมโยงกับระบบทั้งระบบ โดยถ้าสังคมไทยต้องการอนุรักษ์ระบบทุนนิยมให้คงอยู่ต่อไป การ อนุรักษ์ระบบทุนนิยมให้คงอยู่ เราจะเจองานศิลปินร่วมสมัยให้ภักดีต่อระบบทุนนิยมอย่างไร

ถ้าหากสังคมไทย รัฐไทยปฏิเสธระบบทุนนิยม (ซึ่งยากที่จะเป็นจริงในทางปฏิบัติภายใต้ ระบบโลกอำนาจรัฐเดี่ยว) การสร้างกระบวนการสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัยก็จะเป็นไปใน ทางตรงกันข้าม

แต่ถ้าหากสังคมไทย รัฐไทยต้องการพัฒนาสังคมไทยไปสู่ความยั่งยืน โดยศึกษาวิถีชีวิต ตะวันออก วิถีพุทธธรรม วิถีเศรษฐกิจและการมีชีวิตอย่างพอเพียง การให้สวัสดิการแก่ศิลปิน ร่วมสมัยก็อาจจะมีอีกแบบหนึ่ง

เหล่านี้ถือเป็นเรื่องสำคัญของการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยในบริบทของสังคมไทย

7) ยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการและแนวทางจัดตั้งกองทุนเพื่อศิลปินร่วมสมัย

ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อที่ 6 ว่า การคิดค้นเรื่องของการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย ขึ้นอยู่กับว่ารัฐไทยจะมีทิศทางไปในทางใด หรือสังคมไทยมียุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไป ในทิศทางใด ทิศทางเหล่านี้ก็จะเป็นตัวกำหนดสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัย

อย่างไรก็ตาม เฉพาะหน้านี้ การจัดตั้งกองทุนเพื่อศิลปินร่วมสมัย ก็ถือเป็นเรื่องที่ สำคัญเรื่องหนึ่งในความหมายของการดูแลทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา ที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ ที่เป็นภูมิปัญญาร่วมสมัยที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของปัจจุบันและใน อนาคต และเป็นสัญญาณที่เป็นหลักหมายให้กับผู้คนในสังคมเกิดความภาคภูมิใจ

ดังนั้น การจัดตั้งกองทุนหรือศิลปินร่วมสมัยจึงจำต้องสะท้อนฐานคิด กระบวนทัศน์ ปรัชญา จุดมุ่งหมายในภาพรวม ในภาพกว้าง รวมทั้งกองทุนที่เกิดขึ้น จะต้องมีฐานที่มาที่มา จากองค์ประกอบหลายด้าน โดยด้านหนึ่งศิลปินร่วมสมัยจะต้องมีส่วนร่วม เพื่อสร้างสำนักแห่ง การเสียดสี การให้ การเป็นเจ้าของกองทุน โดยมีใช้เป็นฝ่ายเรียกร้องประโยชน์ที่จะได้รับแต่ เพียงฝ่ายเดียว

นอกจากนั้น ขอบเขตของศิลปินร่วมสมัย จะต้องมาจากฐานคิดที่เปิดกว้าง ที่รวมไปถึง ศิลปินที่สร้างงานศิลปะทางเลือก ศิลปะทวนกระแส ศิลปะจากชุมชน โดยไม่กีดกันศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ศิลปิน ซึ่งถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการจัดตั้งกองทุน ส่วนในเรื่องของรูปแบบ การให้สวัสดิการ ก็ควรมีรูปแบบที่ช่วยให้ศิลปินเกิดการพัฒนางานศิลปะศักยภาพตามอัตลักษณ์ มีส่วนส่งเสริมความยั่งยืนในการดำรงชีวิต และการสร้างสรรค์ผลงานศิลปินร่วมสมัยเฉพาะตนที่ไม่แยกออกจากชีวิต ชุมชน สังคม โลกและสิ่งแวดล้อม จึงจะเป็นการจัดตั้งกองทุนเพื่อศิลปินร่วมสมัยที่มีศักดิ์ศรีแห่งกองทุน

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัย การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย โครงการนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบกับการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยโครงการนี้ดังนี้

1. ลักษณะประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับประชากรที่ใช้เป็นฐานของการศึกษาโครงการวิจัยเพื่อกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย ได้อาศัย ข้อมูลประชากรจากทำเนียบศิลปินร่วมสมัย สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยกระทรวงวัฒนธรรม และจากมูลนิธิหอศิลป์แห่งรัชกาลที่ 9 ที่ครอบคลุมศิลปินร่วมสมัยสาขาต่าง ๆ โดยเน้นศิลปินร่วมสมัยด้านทัศนศิลป์ เป็นด้านหลัก

สำหรับกลุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มแบบเจาะจงที่มีทั้งกลุ่มศิลปินอิสระ และกลุ่มทำงานสังกัดบริษัทเอกชน ซึ่งมีทั้ง ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง คีตศิลป์ วรรณศิลป์ สถาปัตยกรรม มัณฑนศิลป์ เรขศิลป์และออกแบบผลิตภัณฑ์ ภาพยนตร์ ออกแบบแฟชั่น และศิลปะการถ่ายภาพ รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 138 คน

นอกจากนั้นยังใช้กลุ่มตัวอย่างเจาะจงเป็นกรณีศึกษาเฉพาะรายที่ช่วยทำให้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพมีรายละเอียดที่เจาะลึกมากขึ้น ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้มากขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มุ่งออกแบบแบบสอบถามเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเพื่อให้เครื่องมือแบบสอบถามนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของการวิจัยยิ่งขึ้น จึงมีการทดลองตรวจสอบแบบสอบถามโดยผู้เข้าร่วมสัมมนาในโครงการสัมมนาระดมความคิดเห็น เรื่อง สวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินร่วมสมัย โดยจัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2547 ณ มูลนิธิศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ร่วมสัมมนาตอบแบบสอบถามรวม 19 ตัวอย่าง จาก สาขาทัศนศิลป์ 9 ตัวอย่าง สาขาศิลปะการแสดง คีตศิลป์และขับร้อง วรรณศิลป์ สาขาออกแบบแฟชั่น สาขาละหนึ่ง ตัวอย่าง และสาขาสถาปัตยกรรม มัณฑนศิลป์ ภาพยนตร์สาขาละ 2 ตัวอย่าง

จากนั้นจึงมีการนำข้อมูลมาพัฒนาแบบสอบถามก่อนที่จะนำไปใช้จริง โดยเพิ่มคำถามและแบ่งสาระของแบบสอบถามเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนตัวของศิลปินร่วมสมัย

ตอนที่ 2 เป็นทัศนคติและความคิดเห็นในประเด็นต่างๆที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ ที่เกี่ยวกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ สวัสดิการ และการดำเนินการกองทุน นอกจากนี้ก็ยังมีประเด็นคำถามเชิงบริบทที่จะส่งผลทำให้การวิเคราะห์มีความลุ่มลึกมากขึ้น

3. การดำเนินการเก็บข้อมูล

ข้อมูลทุกประเภท ดำเนินการเก็บข้อมูลตามที่กำหนดไว้ตามตารางการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากที่สุด ทั้งนี้ ข้อมูลสำหรับงานวิจัย จะประกอบด้วยข้อมูลเอกสาร ผลงานการวิจัย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ ศิลปิน การประชุมสัมมนา เพื่อใช้ข้อมูลเป็นฐานของการวิเคราะห์

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยโครงการนี้ เป็นการวิจัยเพื่อจุดหมายไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ และการกำหนดนโยบายในการแสวงหากระบวนการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงจำต้องอาศัยข้อมูลหลายด้านประกอบการพิจารณา เพื่อผลที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย เพื่อนำไปสู่การร่างยุทธศาสตร์และนโยบาย และการนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนในที่สุด

การวิเคราะห์

โครงการวิจัยการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย โครงการนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถวิเคราะห์โดยการแยกแยะตามลักษณะและที่มาของข้อมูล ได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากแบบสอบถาม ที่ใช้กลุ่มตัวอย่าง 138 คน จากทำเนียบศิลปินร่วมสมัยของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรมและจากมูลนิธิหอศิลป์แห่งรัชกาลที่ 9 สามารถจำแนกข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(1) จำแนกตามเพศ

1.1 เพศชาย 124 คน คิดเป็นร้อยละ 89.86

1.2 เพศหญิง 14 คน คิดเป็นร้อยละ 10.14

(2) จำแนกตามอายุ

2.1 อายุ 21 - 30 ปี 14 คน คิดเป็นร้อยละ 10.14

2.2 อายุ 31 - 40 ปี 29 คน คิดเป็นร้อยละ 21.01

2.3 อายุ 41 - 50 ปี 43 คน คิดเป็นร้อยละ 31.16

2.4 อายุ 51 - 60 ปี 33 คน คิดเป็นร้อยละ 23.91

2.5 อายุ 61 - 70 ปี 10 คน คิดเป็นร้อยละ 7.25

2.6 อายุ 70 ปี ขึ้นไป 9 คน คิดเป็นร้อยละ 6.52

(3) สถานภาพสมรส

3.1 สมรส 94 คน คิดเป็นร้อยละ 68.12

3.2 โสด 40 คน คิดเป็นร้อยละ 28.89

3.3 ม่าย 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.17

3.4 ไม่ตอบ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.72

(4) ระดับการศึกษา

4.1	ต่ำกว่าอนุปริญญา	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
4.2	อนุปริญญา	รวม	14 คน	คิดเป็นร้อยละ	10.14
	สาขาทัศนศิลป์	จำนวน	13 คน	คิดเป็นร้อยละ	9.42
	สาขาสถาปัตยกรรม	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
4.3	ปริญญาตรี	รวม	47 คน	คิดเป็นร้อยละ	34.06
	สาขาทัศนศิลป์	จำนวน	35 คน	คิดเป็นร้อยละ	25.36
	สาขาศิลปะการแสดง	จำนวน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45
	สาขาคีตศิลป์และขับร้อง	จำนวน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45
	สาขามัณฑนศิลป์	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
	สาขาออกแบบมัณฑนศิลป์	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
	สาขาบริหารธุรกิจ/ การอุดมศึกษา	จำนวน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45
	ไม่ตอบ	จำนวน	4 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.90
4.4	ปริญญาโท	รวม	68 คน	คิดเป็นร้อยละ	49.28
	สาขาทัศนศิลป์	จำนวน	59 คน	คิดเป็นร้อยละ	42.75
	สาขาศิลปะการแสดง	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
	สาขาคีตศิลป์และขับร้อง	จำนวน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45
	สาขาวรรณศิลป์	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
	สาขาบริหารธุรกิจ/ การอุดมศึกษา	จำนวน	3 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.17
	ไม่ตอบ	จำนวน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45
4.5	ปริญญาเอก	รวม	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45
	สาขาทัศนศิลป์	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72
	สาขาวรรณศิลป์	จำนวน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.72

(5) ประเภทของงานศิลปะที่สร้างสรรค์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

สาขาทัศนศิลป์	จำนวน	125 คน	คิดเป็นร้อยละ	90.58
สาขาศิลปะการแสดง	จำนวน	8 คน	คิดเป็นร้อยละ	5.80
สาขาคีตศิลป์และขับร้อง	จำนวน	10 คน	คิดเป็นร้อยละ	7.25
สาขาวรรณศิลป์	จำนวน	9 คน	คิดเป็นร้อยละ	6.52
สาขาสถาปัตยกรรม	จำนวน	5 คน	คิดเป็นร้อยละ	3.62
สาขามัณฑนศิลป์	จำนวน	5 คน	คิดเป็นร้อยละ	3.62
สาขาเรขศิลป์และออกแบบผลิตภัณฑ์	จำนวน	11 คน	คิดเป็นร้อยละ	7.97
สาขาภาพยนตร์	จำนวน	4 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.90
สาขาแฟชั่น	จำนวน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.45

สาขาการถ่ายภาพ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.17

(6) อาชีพ

ศิลปินอิสระ จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 45.65

รับราชการ (อาจารย์) จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 51.45

บริษัทเอกชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.45

รัฐวิสาหกิจ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.72

ไม่ตอบ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.72

(7) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ท่านได้รับจากการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย

7.1 ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 6.52

7.2 รายได้ 10,000 – 20,000 บาท จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67

7.3 รายได้ 20,001 – 30,000 บาท จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.80

7.4 รายได้ 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.17

7.5 รายได้มากกว่า 40,000 บาทขึ้นไป จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.90

7.6 รายได้ไม่แน่นอน จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 65.94

จากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามตั้งแต่ข้อ 1–7 มีประเด็นสำคัญที่ทำให้ทราบว่าการกลุ่มศิลปินร่วมสมัยจาก 138 คนนั้น ศิลปินร่วมสมัยเพศชายมีจำนวนมากกว่าเพศหญิง ซึ่งแม้ผลของตัวเลขร้อยละในประเด็นนี้ก็ยังมีส่วนแปรตั้งแต่การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แต่ก็สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมไทยที่ว่าวงการศิลปะโดยเฉพาะในสาขาทัศนศิลป์จากข้อมูลเชิงประจักษ์ เพศชายจะมีจำนวนมากกว่าเพศหญิง

ประเด็นในเรื่องของอายุ ศิลปินร่วมสมัยช่วงอายุ 41- 50 ปี ถือเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากสุด ขณะที่ช่วงอายุ 51 – 60 ปี มีจำนวนเป็นอันดับรองลงมา ซึ่งถ้าหากนำศิลปินร่วมสมัยทั้ง 2 กลุ่มมารวมกันจากอายุ 41 – 60 ปี มีจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ในขณะที่ในประเด็นว่าด้วยระดับการศึกษาก็จะพบว่าศิลปินร่วมสมัย กลุ่มที่มีการศึกษาจบระดับปริญญาโท มีจำนวนสูงสุด ถึงร้อยละ 49.25

และประกอบอาชีพรับราชการเป็นครูอาจารย์ สูงสุดถึงร้อยละ 51.45

อันทำให้น่าจะเชื่อได้ว่า ศิลปินร่วมสมัยกลุ่มที่เป็นครูอาจารย์ หรือมี 2 สถานะ และหรือมีรายได้ 2 ทาง ถือเป็นกลุ่มศิลปินร่วมสมัยกลุ่มใหญ่สุด หรือจำนวนมากสุด และมีการศึกษามากกว่าทุกกลุ่ม ซึ่งหากดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยรายได้ 2 ทาง ก็น่าจะอยู่ในกลุ่มหรือสัมพันธ์กับกลุ่มอายุ 41- 45 ปี และ 51 - 60 ปี ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มศิลปินร่วมสมัยที่มีชีวิตที่มั่นคงกว่ากลุ่มศิลปินร่วมสมัยอิสระที่มีจำนวนร้อยละ 45.65

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจคือ เมื่อถามว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่ศิลปินร่วมสมัยได้รับจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต่อเดือนคำตอบที่ว่า รายได้ไม่แน่นอนมีจำนวนถึงร้อยละ 65.94

นับเป็นจำนวนเลขที่สูงมากและสามารถอธิบายได้ว่าศิลปินร่วมสมัยในปัจจุบันที่หากต้องการที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยการขายผลงานการสร้างสรรค์แล้ว ถือได้ว่ายังไม่มีควมมั่งคั่งในการดำรงชีวิต

ขณะเดียวกัน แม้จะมีศิลปินร่วมสมัยอีกกลุ่มหนึ่งหรือร้อยละ 16.67 สามารถระบุรายได้ได้ว่าในแต่ละเดือน มีรายได้จากการขายผลงานเฉลี่ยเดือนละ 10,000 – 20,000 บาท ซึ่งถ้าศิลปินคนนั้นมีอาชีพอื่นรองรับเช่นรับราชการเป็นอาจารย์ ก็คงไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิตเท่าใดนัก

แต่หากมีรายได้ 10,000 – 20,000 บาท ต่อเดือนเพียงอย่างเดียว แม้จะดูดีกว่ากลุ่มร้อยละ 65.94 ที่มีรายได้ไม่แน่นอน แต่รายได้ที่แน่นอนต่อเดือนก็จัดว่าน้อยมากสำหรับการดำรงชีวิตคนเดียว โดยไม่ต้องพูดถึงชีวิตครอบครัว

ที่น่าพึงพอใจคือ ศิลปินร่วมสมัยที่มีรายได้มากกว่า 40,000 บาทต่อเดือน อันถือเป็นรายได้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในระดับปานกลาง ทว่าก็มีจำนวนน้อยมาก เพราะมีเพียงร้อยละ 2.90 หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ มีแค่ 4 คนในจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 138 คน

กล่าวโดยสรุป จากข้อมูลทั่วไปหรือจากข้อมูลพื้นฐาน สถานะของศิลปินร่วมสมัย โดยเฉพาะศิลปินร่วมสมัยที่ประกอบอาชีพอิสระ ยังมีชีวิตที่ยากลำบาก ขาดความมั่นคงในอาชีพ ซึ่งสะท้อนภาพของความอ่อนแอของสังคมไทยโดยภาพรวมในด้านการแสวงหาคุณภาพชีวิต สะท้อนระบบสังคมไทยทั้งระบบ ที่โครงสร้างทางสังคมส่งผลต่อความแตกต่างทางด้านอาชีพ และวิถีการดำเนินชีวิต

(2) ข้อมูลเฉพาะของศิลปินร่วมสมัย

สำหรับข้อมูลเฉพาะ ที่เป็นผลจากการสำรวจความคิดเห็นจำนวน 18 ข้อ มีผลของการสำรวจที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ (จำนวน 138 คน)

ข้อ 1. รัฐควรมีสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัย

การที่ศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย และเห็นด้วยอย่างยิ่ง กับคำถามที่ว่า รัฐควรมีสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัย ร้อยละ 62.3 และ 31.2 ตามลำดับ ถือว่ามีความสัมพันธ์กับข้อมูลทั่วไปในข้อ 7 ที่ศิลปินร่วมสมัยส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.94 มีรายได้ไม่แน่นอน

ดังนั้น การมีรายได้ไม่แน่นอนจึงน่าจะส่งผลทำให้ คำถามการให้สวัสดิการของรัฐเป็นความต้องการของศิลปินร่วมสมัย ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า รัฐจะมีรูปแบบวิธีการอย่างไรที่จะดำเนินการเรื่องของการให้สวัสดิการแก่ศิลปิน โดยการให้สวัสดิการจะต้องไม่ทำให้ศิลปินอ่อนแอ หวังพึ่งจนเกินไป ที่สำคัญ การให้สวัสดิการจะต้องมีกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งยั่งยืนให้กับทั้งศิลปินและการสร้างสรรค์ผลงาน

ข้อความคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
1. รัฐควรมีสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัย	86 (62.3)	43 (31.2)	2 (1.4)	7 (5.1)

ข้อ 2. รัฐควรลดหย่อนภาษีวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับงานศิลปะร่วมสมัยแนวสร้างสรรค์

การที่ศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย และเห็นด้วยอย่างยิ่ง กับคำถามว่า รัฐควรลดหย่อนภาษีวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับงานศิลปะร่วมสมัยแนวสร้างสรรค์ร้อยละ 13.0 และ 81.9 สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาด้านวัสดุที่ศิลปินต้องเสียค่าใช้จ่ายในราคาที่สูง สะท้อนความต้องการร่วมที่เป็นความเดือดร้อนร่วมเป็นอย่างยิ่งซึ่งปฎิญา UNESCO Recommendation 1997 ข้อ 46 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ในขณะที่ความต้องการร่วมและปัญหาของศิลปินร่วมสมัยมีทั้งรายได้ไม่แน่นอน และมีทั้งที่ประกอบอาชีพศิลปินอิสระโดยมิได้มีอาชีพอื่นรองรับ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลทำให้ศิลปินร่วมสมัยส่วนใหญ่เรียกร้องต้องการให้รัฐมีมาตรการลดหย่อนภาษีตรงกันเป็นส่วนใหญ่

ข้อความคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
2. รัฐควรลดหย่อนภาษีวัสดุและอุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับงานศิลปะร่วมสมัยแนวสร้างสรรค์	113 (81.9)	18 (13.0)	3 (2.2)	4 (2.9)

ข้อ 3. รัฐควรมีการจัดงบประมาณแผ่นดินเป็นกองทุนสำหรับศิลปินร่วมสมัย

การที่ศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นร่วมที่เป็นความเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยในแบบสอบถามว่า รัฐควรมีการจัดงบประมาณแผ่นดินเป็นกองทุนสำหรับศิลปินร่วมสมัยถึงร้อยละ 67.4 และ 23.9 ซึ่งหากเอาความเห็นด้วยอย่างยิ่งมารวมกับเห็นด้วย ก็คิดเป็นร้อยละ 91.3 นั้น นับว่าเป็นความเห็นร่วมที่ใกล้จะเป็นเอกฉันท์นั้น เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก

และความสำคัญนี้ น่าจะสอดคล้องกับปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ข้อ 10 และข้อ 18 ที่รัฐควรจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน หรือสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการสร้างสรรค์ เผยแพร่ ให้การศึกษาศิลปะในแง่มุมต่างๆ ข้อเรียกร้องนี้ หรือความเห็นของศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถามถามจึงมีความชอบธรรม ร่วมสมัยและร่วมกระแสโลก

แต่ทั้งนี้ ข้อเรียกร้องหรือความต้องการร่วมของศิลปินก็น่าจะสะท้อนภารกิจที่แสดงคุณค่าในผลงานและการกระทำของศิลปินควบคู่กันไป

นั้นก็หมายความว่า หากศิลปินร่วมสมัยดำเนินการตามปฏิญญาข้อที่ 4 ที่ว่า “ด้วยเหตุนี้ เราจึงยอมรับว่า ศิลปะและศิลปินมีส่วนสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต การพัฒนาสังคม และความก้าวหน้าของสังคม ความยุติธรรมและสันติภาพโลก” ก็มีค่าที่จะได้รับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้อย่างมีเป้าหมาย มิใช่เป็นการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินซึ่งเป็นภาษีของประชาชน โดยไม่มีจุดหมายปลายทาง

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
3. รัฐควรมีการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเป็นกองทุนสำหรับศิลปินร่วมสมัย	93 (67.4)	33 (23.9)	3 (2.2)	9 (6.5)

ข้อ 4. รัฐบาลกลาง และ/ หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรตั้งงบประมาณเพื่อซื้อหรือสนับสนุนผลงานสร้างสรรค์ของศิลปินร่วมสมัย

การที่ศิลปินและผู้ตอบแบบสอบถามตอบแบบสอบถามว่า รัฐบาลกลาง และ/ หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรตั้งงบประมาณเพื่อซื้อหรือสนับสนุนผลงานสร้างสรรค์ของศิลปินร่วมสมัย โดยผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอย่างยิ่งร้อยละ 63.0 และเห็นด้วยร้อยละ 30.4 หากนำมารวมกันก็เป็นร้อยละ 93.4 ซึ่งนับว่าเป็นความเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของศิลปินเข้ามาเกี่ยวข้อง

แต่ถ้าตัดเรื่องผลประโยชน์ของศิลปินออกไปการที่รัฐบาลกลาง หรือรัฐบาลท้องถิ่น หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตั้งงบประมาณ ซื้อผลงาน สะสมผลงาน สนับสนุนงานศิลปะทุกๆ ประเภทนั้น ถือเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน หรือนำไปสู่การสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับชุมชน และสนับสนุนระบบการเรียนรู้ทุกระบบ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย เช่น Home school หรือบ้านเรียน

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	อย่างยิ่ง คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
4. รัฐบาลกลาง และ / หรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรตั้งงบประมาณเพื่อซื้องานสร้างสรรค์ของศิลปินร่วมสมัย	87 (63.0)	42 (30.4)	2 (1.4)	7 (5.1)

ข้อ 5. รัฐควรจัดทุนสนับสนุนเพื่อให้ศิลปินร่วมสมัยทำงานวิจัยและสร้างสรรค์

แบบสอบถามข้อนี้คือ รัฐควรจัดทุนสนับสนุนเพื่อให้ศิลปินร่วมสมัยทำงานวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นเฉพาะโครงการ ซึ่งปรากฏผลว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งร้อยละ 66.7 เห็นด้วยร้อยละ 26.8 ซึ่งถือเป็นความเห็นที่เห็นด้วยเป็นเสียงข้างมาก

ประเด็นคำถามที่สำคัญข้อนี้ คือการทำงานวิจัยและการสร้างสรรค์ หรือวิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์ (Research & Development) ซึ่งควรจะดำเนินการควบคู่กันไปทั้งการสร้างองค์ความรู้และการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ อีกนัยหนึ่งก็คือใช้ความรู้เป็นตัวผลักดัน หรือเป็นฐานของการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีความรู้ มีความผิด และมีสมอง

ทั้งนี้ การระบุว่า “เป็นเฉพาะโครงการ” ก็มีความหมายว่า จะต้องมีการพิจารณากระบวนการตรวจสอบ ติดตามประเมินผลเพื่อให้ทุนของรัฐ หรือเงินภาษีของประชาชนถูกนำไปใช้อย่างมีคุณค่าและมีความหมาย ดังนั้น ทุกโครงการที่ศิลปินเสนอ จะถูกพิจารณากลับกรองเฉพาะบางโครงการเท่านั้น

ข้อความคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
5. รัฐควรจัดทุนสนับสนุนเพื่อให้ศิลปินร่วมสมัยทำงานวิจัยและสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นเฉพาะโครงการ	92 (66.7)	37 (26.8)	3 (2.2)	6 (4.3)

ข้อ 6. การที่ศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถามว่า รัฐควรมีมาตรการสนับสนุนการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อเผยแพร่ผลงานศิลปกรรมร่วมสมัย โดยมีผู้เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งร้อยละ 64.5 และเห็นด้วยร้อยละ 29.0 นั้น ซึ่งความเห็นนี้ มีส่วนสอดคล้องกับปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ในข้อ 36 ที่ระบุเอาไว้ตอนหนึ่งว่า...เพื่อให้ศิลปินเข้าประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระดับโลก และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามให้ศิลปินทุกคนจากทั่วทุกภาคพื้น ได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนของ UNESCO

ซึ่งในเรื่องนี้ ภาครัฐบาล / องค์กรธุรกิจเอกชน รวมทั้งมูลนิธิและสมาคม ควรจะเข้าไปมีบทบาท มิใช่เป็นเรื่องของการรอดคอยหรือหวังพึ่งพาการสนับสนุนจากองค์กรสหประชาชาติแต่เพียงฝ่ายเดียว

ข้อความคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
6. รัฐควรมีมาตรการสนับสนุนการเดินทางไปต่างประเทศเพื่อเผยแพร่ผลงานศิลปกรรมร่วมสมัย	89 (64.5)	40 (29.0)	1 (0.7)	8 (5.8)

ข้อ 7. รัฐควรมีบทบาทในการดูแลผลประโยชน์และลิขสิทธิ์ของศิลปินร่วมสมัย ในประเด็นนี้ศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยอย่างยิ่งร้อยละ 63.0 เห็นด้วยร้อยละ 30.4

การดูแลผลประโยชน์และลิขสิทธิ์ของศิลปินในความหมายนี้ก็คือ การผลักดันให้มีกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ทันสมัย มีองค์กรที่รองรับกระบวนการต่อสู้เพื่อลิขสิทธิ์อันชอบธรรมของศิลปิน รวมทั้งมีกระบวนการให้ความรู้เรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์แก่ศิลปิน ซึ่งในเรื่องนี้ มีข้อมูลชัดเจนในแบบสอบถามข้อ 18 ว่า ศิลปินไม่ได้ศึกษา พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ถึงร้อยละ 72.5

และร้อยละ 72.5 จึงมักจะถูกละเมิดลิขสิทธิ์โดยไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวแต่ก็ไม่รู้ว่าตนเองจะต่อสู้ทางกฎหมายกับผู้เอาใจเอาเปรียบอย่างไร ดังนั้น ไม่เพียงแต่รัฐจะต้องผลักดันขับเคลื่อนปรับแก้กฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อความยุติธรรมแก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะแขนงต่างๆ เท่านั้น ในด้านศิลปินร่วมสมัยก็จะต้องเรียนรู้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา หรือภูมิปัญญาร่วมสมัยด้านศิลปะของตนเองด้วย

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	อย่างยิ่ง	คน (%)	คน (%)	คน (%)
7. รัฐควรมีบทบาทในการดูแลผลประโยชน์และลิขสิทธิ์ของศิลปินร่วมสมัย	87 (63.0)	42 (30.4)	3 (2.2)	6 (4.3)

ข้อ 8. รัฐควรสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ร่วมสมัย ทั้งในเมืองและต่างจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม

แบบสอบถามข้อนี้ ศิลปินร่วมสมัยและผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นด้วยอย่างยิ่งร้อยละ 85.5 เห็นด้วยร้อยละ 12.5 ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ ยอมรับความสำคัญทั้งเมืองและชนบท โดยปรารถนาให้รัฐให้การสนับสนุนทั้งชนบทและเมือง

ทั้งนี้ ในประเด็นนี้ ก็ถือว่ามีความสอดคล้องกับปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ในข้อ 30 ที่ระบุว่า...ควรให้มีการเข้าถึงการศึกษาด้านศิลปะตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเกิดความจำเป็นใหม่ๆ ขึ้นมาก็ตาม การพัฒนาและการปฏิรูปการศึกษาศิลปะจะต้องคงอยู่ตลอดไป

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
8. รัฐควรสร้างแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ร่วมสมัย ทั้งในเมืองและต่างจังหวัดอย่างเป็น รูปธรรม	118 (85.5)	17 (12.3)	1 (0.7)	2 (1.4)

ข้อ 9. ศิลปินร่วมสมัยผู้สร้างสรรค์งานควรเสียภาษีเงินรายได้จากการจำหน่ายผลงานศิลปะร่วมสมัยให้กับรัฐ

ผู้ตอบแบบสอบถาม ที่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งมีร้อยละ 35.5 เห็นด้วยร้อยละ 37.7 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 16.7 ไม่แน่ใจร้อยละ 10.1

ถือเป็นความแตกต่างเชิงความเห็น เมื่อเปรียบเทียบความเห็นกับทุกๆ ข้อที่ผ่านมา โดยตั้งแต่ข้อ 1 ถึง ข้อ 8 จะพบว่า ไม่มีข้อใดเลยที่เห็นด้วยอย่างยิ่งต่ำกว่าร้อยละ 60

แต่สำหรับข้อ 9 ความเห็นที่เห็นด้วยอย่างยิ่งลดลงอย่างมีนัยยะ คือลดลงเหลือ 35.5 ซึ่งอาจจะอธิบายได้ว่า ปกติศิลปินก็มีรายได้ไม่แน่นอนอยู่แล้ว ชีวิตส่วนตัวครอบครัวก็ยากแค้นอยู่แล้ว รัฐจะยังมาเก็บภาษีรายได้อีก และถ้าเก็บแล้วรัฐไม่ช่วยเหลือ ศิลปินอย่างเป็นทางการอย่างนี้ก็ไม่สมควรเสียภาษีรายได้ให้กับรัฐ

ทว่าในอีกด้านหนึ่ง อาจจะถูกวิพากษ์ได้เหมือนกันว่า ศิลปินร่วมสมัยเรียกร้องสิ่งที่ตนจะได้รับสูง แต่การให้หรือการตอบแทนรัฐ(ประชาชน) ศิลปินร่วมสมัยกลับไม่ยืนยันอย่างแข็งขัน หรืออาจจะถูกตำหนิว่าศิลปินคิดอย่างนี้เห็นแก่ตัวมากเกินไปหรือเปล่า... เหล่านี้สามารถถูกนำไปคิดหรือตีความได้

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความไม่แน่นอนของรายได้ หรือรายได้แน่นอนก็แน่นอนแบบได้น้อย บวกกับวิถีชีวิตของศิลปินที่ผ่านมาก็ล้วนมีแต่ความยากแค้นขัดสน การที่ศิลปินไม่ตอบสนองเรื่องของภาษีรายได้ จึงเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นจริง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่กว่าจะขายผลงานศิลปะแนวสร้างสรรค์ได้แต่ละชิ้นก็เป็นเรื่องยาก ประกอบกับรัฐไม่มีความชัดเจนเรื่องการสนับสนุนส่งเสริมศิลปิน หรือทำให้ศิลปินเชื่อมั่นในรัฐ เหล่านี้จึงเป็นที่มาที่ส่งผลทำให้ศิลปินแสดงความคิดเห็นต่อคำถามในแบบสอบถามข้อที่ 9 ออกมาเป็นตัวเลขดังกล่าว

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
9. ศิลปินร่วมสมัยผู้สร้างสรรค์งานควร เสียภาษีเงินรายได้จากการจำหน่าย ศิลปะร่วมสมัยให้กับรัฐ	49 (35.5)	52 (37.7)	23 (16.7)	14 (10.1)

ข้อ 10. ศิลปินร่วมสมัยที่ได้รับการรับรอง ควรมีฐานการยอมรับจากองค์กรภาคีต่างๆ
แบบสอบถามข้อนี้ ต้องการสำรวจความคิดเห็นว่า บรรทัดฐานของศิลปินร่วมสมัยที่จะได้
รับสวัสดิการต่างๆ นั้น ควรมีองค์ประกอบแห่งการรับรองอย่างไร การที่ผู้ตอบแบบสอบถาม
เห็นด้วยกับองค์ประกอบที่ต้องประกอบเป็นภาคีร่วม มากกว่าสถาบันใดสถาบันหนึ่งให้การยอมรับ
โดยมีค่าเฉลี่ย ร้อยละ 47.1 เห็นด้วยอย่างยิ่งในองค์ประกอบเชิงภาคีร่วม ร้อยละ 33.3 ล้วน
แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญต่อการสร้างมาตรฐานของการที่จะกำหนดว่าใครสม
ควรเป็นศิลปินร่วมสมัยที่ควรแก่การได้รับสวัสดิการในรูปแบบวิธีการต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ความคิดที่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 4.3 และความคิดที่ไม่แน่ใจ ร้อยละ 15.2
เมื่อนำไปผนวกกับความคิดเห็นในคำถามเปิดที่ไม่เชื่อว่าสร้างมาตรฐานที่น่าเชื่อถือขึ้นมาได้
โดยอ้างอิงอดีตที่ผ่านมาว่า มาตรฐานของศิลปินไทยที่ผ่านมา มีเรื่องของพรรคพวก มีเรื่องของ
ระบบอุปถัมภ์ มีเรื่องของการตอบแทนบุญคุณ ฯลฯ มากกว่าที่จะพิจารณาเรื่องของความ
สามารถที่แท้จริง ซึ่งข้อวิพากษ์ หรือข้อท้วงติงเหล่านี้ ในอีกมุมหนึ่งก็ถือเป็นประโยชน์ หากจะต้อง
มีการพิจารณาตัดสินว่า ใครคือศิลปินร่วมสมัย

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
10. ศิลปินร่วมสมัยที่ได้รับการรับรองควรมี ฐานการยอมรับจากองค์กรภาคีต่าง ๆ	46 (33.3)	65 (47.1)	6 (4.3)	21 (15.2)

ข้อ 11. ศิลปินร่วมสมัยที่ได้รับการรับรองควรมีเงินเลี้ยงชีพ และดูแลให้สวัสดิการตลอดชีวิต แบบสอบถามข้อนี้ ผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 44.9 เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 38.4 และมีที่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 4.3 นั้น ถือเป็นแบบสอบถามที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกับข้อ 10 ที่สำคัญ ความคิดที่ไม่เห็นด้วยทั้งข้อ 10 และข้อ 11 มีจำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 4.3

อย่างไรก็ตาม คำถามปลายเปิด มีข้อท้วงติงที่น่าสนใจว่า ถ้าหากยังมีศิลปินร่วมสมัยที่ยังไม่ยินยอมเสียภาษีรายได้จากการขายผลงานให้รัฐ และถ้าหากศิลปินร่วมสมัยไม่สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดประโยชน์ต่อการดูแลโลก การส่งเสริมสันติภาพ การเชื่อมโยงศิลปะกับสาระของระบบนิเวศวิทยา วัฒนธรรม ชุมชน อัตลักษณ์ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แล้ว ก็ไม่สมควรที่จะต้องเอาเงินภาษีของประชาชนไปช่วยเหลือจนเจือศิลปินเหล่านั้น

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
11. ศิลปินร่วมสมัยที่ได้รับการรับรองควรมีเงินเลี้ยงชีพและดูแลจ้างสวัสดิการตลอดชีวิต	53 (38.4)	62 (44.9)	6 (4.3)	17 (12.3)

ข้อ 12. ผู้ตอบแบบสอบถามในข้อนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึงร้อยละ 59.4 เห็นด้วย ร้อยละ 34.1 ในแบบสอบถามที่ว่า ศิลปินร่วมสมัยควรจัดตั้งองค์กร และสร้างเครือข่ายเพื่อบริการความรู้ ความเข้าใจกับประชาชน

โดยความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วย ถือเป็นเจตนารมณ์ร่วมกับปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ในข้อ 23 ที่ว่า ... ศิลปินทุกคนในทุกประเทศ ควรจะสนับสนุนและช่วยกันก่อตั้งสมาคมขึ้น องค์กรเหล่านี้ควรได้รับการสนับสนุนตามที่พวกเขาต้องการ เพื่อที่จะออกแบบโครงสร้างของตนเอง และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ... รวมทั้งมีจุดร่วมกับปฏิญญาในข้อที่ 27 ที่ระบุว่า... เพื่อให้ศิลปะและการสร้างสรรค์ของศิลปะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประสบการณ์ด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และจิตใจของเด็กและเยาวชน จึงควรมีการให้ความรู้และการสอนเรื่องศิลปะแขนงต่าง ๆ ...

ดังนั้น การที่ผู้ตอบแบบสอบถามเชิงเห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือเห็นด้วย ล้วนถือว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต่างมองเห็นกระบวนการวางรากฐานของความรู้ ความเข้าใจ / หรือให้คนเหล่านั้นเป็นฐานของการสนับสนุนศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่มั่นคงและยั่งยืน

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง คน (%)	เห็นด้วย คน (%)	ไม่เห็นด้วย คน (%)	ไม่แน่ใจ คน (%)
12. ศิลปินร่วมสมัยควรจัดตั้งองค์กรและสร้างเครือข่ายเพื่อบริการความรู้ ความเข้าใจกับประชาชน	82 (59.4)	47 (34.1)	3 (2.2)	6 (4.3)

ข้อ 13. ความมั่นคงและยั่งยืนของการประกอบอาชีพศิลปินร่วมสมัย ขึ้นอยู่กับการวางรากฐานทางความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของศิลปะให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชน

แบบสอบถามข้อนี้ เชื่อมโยงกับแบบสอบถามข้อที่ 12 แต่ที่น่าสังเกตก็คือ คำตอบที่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 77.5 และเห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 19.6 นั้น ถือเป็นตัวเลขสูงสุดกว่าทุกแบบสอบถาม

ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้เปลี่ยนฐานคิด ความเชื่อ และมายาคติแบบเดิมที่เคยเชื่อว่า การสร้างงานศิลปะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด งานศิลปะดีเสียแล้ว ทุกอย่างก็จะดีตาม ก็เปลี่ยนฐานคิดไปสู่การให้ความสำคัญไปสู่คนเป็นผู้สำคัญ และกระบวนการให้การศึกษาแก่คนคืออนาคตที่ยั่งยืนของศิลปิน

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง คน (%)	เห็นด้วย คน (%)	ไม่เห็นด้วย คน (%)	ไม่แน่ใจ คน (%)
13. ความมั่นคงและความยั่งยืนของการประกอบอาชีพศิลปินร่วมสมัยขึ้นอยู่กับการวางรากฐานทางความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและประชาชน	107 (77.5)	27 (19.6)	1 (0.7)	3 (2.2)

ข้อ 14. สื่อควรมีพื้นที่รายงานข้อมูลและให้ข้อมูลข่าวสาร และความรู้เรื่องความเคลื่อนไหวของศิลปะร่วมสมัย แนวคิด และการสร้างสรรค์ต่อประชาชน

ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 74.6 เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ร้อยละ 23.2 หากนำมารวมกันเพื่อเป็นกลุ่มความคิดที่เห็นด้วยกับบทบาทของสื่อ ก็เท่ากับเป็นการบอกว่า ทัศนคติของศิลปินนั้นวันก็ยิ่งจะเห็นคุณค่าและความสำคัญของสื่อมากยิ่งขึ้น หรือเป็นการสะท้อนโลกทางความคิดของศิลปินที่ยอมรับความสำคัญของข่าว การประชาสัมพันธ์ ที่ส่งผลต่อการสะสมทุนทางชื่อเสียง ภาพลักษณ์ ซึ่งก็แน่นอนว่า ความคิดเช่นนี้ สามารถเชื่อมโยงไปสู่การตลาด การขายผลงาน ราคาของผลงาน รายได้ และสุดท้ายคือ สื่อมีบทบาทที่ช่วยสนับสนุนให้ศิลปินมีความมั่นคงในชีวิตนั้นเป็นความเข้าใจที่มีส่วนถูกต้องอยู่ไม่น้อย แต่สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจต่อไปก็คือ โลกของสื่อ เป็นโลกของการลงทุน ตั้งแต่ทุนในชาติและทุนข้ามชาติ อีกทั้งเรื่องของศิลปะหลายแขนงในปัจจุบันก็พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมบันเทิงขนาดใหญ่ ที่มีการสร้างเครือข่ายการลงทุนเพื่อธุรกิจของตน โลกของทุนที่ครอบงำสื่อ จึงไม่อาจให้ประโยชน์แก่ศิลปินร่วมสมัยต่างสังกัดได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ถือเป็นเรื่องที่ศิลปินและคนในวงการศิลปะจะต้องทำความเข้าใจ เพื่อการมองโลกและชีวิตของสื่ออย่างเป็นจริง

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง คน (%)	เห็นด้วย คน (%)	ไม่เห็นด้วย คน (%)	ไม่แน่ใจ คน (%)
14. สื่อควรมีพื้นที่เพื่อรายงานข้อมูลและให้ข้อมูลข่าวสาร และความรู้เรื่องความเคลื่อนไหวของศิลปะร่วมสมัย แนวคิดสร้างสรรค์ต่อประชาชน	103 (74.6)	32 (23.2)	-	3 (2.2)

ข้อ 15. รัฐควรให้การสนับสนุนการผลิตบุคลากรในด้านการบริหารจัดการศิลปะร่วมสมัยแนวสร้างสรรค์

ผู้ตอบแบบสอบถามข้อนี้ ร้อยละ 58.0 เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 34.8 เห็นด้วย ซึ่งสามารถวิเคราะห์ตีความได้ว่า ศิลปินร่วมสมัยปัจจุบัน มีความเข้าใจในบทบาทการพัฒนาวงการศิลปะร่วมสมัยแบบเชื่อมโยง ไม่แยกส่วนเหมือนในอดีต นั่นก็หมายความว่า ศิลปินร่วมสมัยเริ่มรู้ตัวเองดีว่า ตนเองเป็นนักสร้างสรรค์ มิใช่แค่บริหารจัดการ หรือนักภัณฑารักษ์ (curator) การให้ค่าต่อการผลิตนักบริหารจัดการด้านศิลปะ จึงไม่เพียงแต่จะเกี่ยวข้องกับเหตุผล

ข้างต้นเท่านั้น แต่ยังมีหมายรวมถึงการยอมรับบทบาทของระบบทุน ระบบการตลาด ระบบการบริหารจัดการที่จะต้องอาศัยคนมืออาชีพ มากกว่าความเชื่อเดิมๆ ที่ว่า ศิลปินคือผู้รู้และสามารถทำเองได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกอย่าง

ข้อความคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง คน (%)	เห็นด้วย คน (%)	ไม่เห็นด้วย คน (%)	ไม่แน่ใจ คน (%)
15. รัฐควรให้การสนับสนุนการผลิตบุคลากรในด้านการบริหารจัดการศิลปะ ศิลปะร่วมสมัยแนวสร้างสรรค์	80 (58.0)	48 (34.8)	1 (0.7)	9 (6.5)

ข้อ 16. รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนศิลปินร่วมสมัยสตรี และศิลปินร่วมสมัยที่ด้อยโอกาสที่สร้างสรรค์งาน

ผู้ตอบแบบสอบถามข้อนี้ ร้อยละ 59.4 เห็นด้วยอย่างยิ่ง ร้อยละ 32.6 เห็นด้วย มีที่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 2.2

อย่างไรก็ตาม คำถามดังกล่าว และคำตอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง ความสอดคล้องต้องกันกับปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ในข้อที่ 25 ที่ระบุไว้ในปฏิญญาว่า ... เพื่อที่จะเข้าถึงและติดตามงานอาชีพศิลปะ จึงไม่ควรมีการกีดกันทางเพศ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา ผู้หญิงและผู้ชาย ควรได้รับการพิจารณาในด้านสิทธิและในความเป็นจริงอย่างเท่าเทียมกัน...

เจตนารมณ์ของผู้ตอบโดยรวม จึงถือเป็นเจตนารมณ์ร่วมที่เป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนเรื่องของสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ข้อความคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง คน (%)	เห็นด้วย คน (%)	ไม่เห็นด้วย คน (%)	ไม่แน่ใจ คน (%)
16. รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนศิลปินร่วมสมัยสตรี และศิลปินร่วมสมัย ผู้ด้อยโอกาสที่สร้างสรรค์งาน	82 (59.4)	45 (32.6)	3 (2.2)	8 (5.8)

ข้อ 17 และข้อ 18 ที่แบบสอบถามถึงความคิดเห็นต่อ พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ ปี 2537 และฉบับปรับปรุง ปี 2538

ปรากฏว่า ร้อยละ 76.1 และ 72.5 ตอบว่าไม่ได้ศึกษาและไม่แน่ใจ อันมีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ สะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อนของศิลปินที่ไม่มีความรู้ในเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยการไม่มีความรู้อาจเกิดจากความไม่ใส่ใจ ความไม่สนใจ หรือสนใจแต่ศึกษาแล้วไม่เข้าใจ ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่การถูกละเมิดลิขสิทธิ์ จากกลุ่มธุรกิจบางกลุ่มที่เจตนาเอาเปรียบด้วยการใช้ความได้เปรียบในทางความรู้เรื่องกฎหมาย สร้างเงื่อนไขให้งานได้เปรียบในทางกฎหมาย จนส่งผลทำให้ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะต้องประสบกับปัญหาการดำรงชีวิตในปัจจุบันมากมาย

ข้อคำถาม	ระดับการประเมิน			
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง คน (%)	เห็นด้วย คน (%)	ไม่เห็นด้วย คน (%)	ไม่แน่ใจ คน (%)
17. ระดับความคิดเห็นต่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537	7 (5.1)	24 (17.4)	2 (1.4)	105 (76.1)
ข้อคำถาม	เข้าใจอย่างยิ่ง	เข้าใจ	ไม่เข้าใจ	ไม่ได้ศึกษา
18. ระดับความเข้าใจต่อพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ของไทยฉบับปรับปรุงล่าสุด (ประกาศใช้เมื่อ 21 มีนาคม 2538)	3 (2.2)	24 (17.4)	11 (8.0)	100 (72.5)

อย่างไรก็ตาม มีกรณีที่น่าศึกษาเกิดขึ้น นั่นก็คือ กรณีฟ้องร้องการละเมิดลิขสิทธิ์ ไปยังศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ในคดีหมายเลขดำที่ ทป.1-2/2542 คดีหมายเลขแดงที่ ทป.31-35/2545

โดยนายมงคล วงศ์ภาพสินธุ์ โจทย์ที่ 1 และนายกมล โกมลผลิน โจทย์ที่ 2 ในฐานะโจทก์ซึ่งเป็นศิลปินเขียนภาพประกอบ ได้ฟ้องบริษัทสหการแพทย์ จำกัด จำเลยที่ 1 กับฟ้องบริษัทชีว-เนชั่นแนล จำกัด จำเลยที่ 2 และบริษัทไทยฮาคูโฮโด จำกัด จำเลยที่ 3 เป็นผู้กระทำการละเมิดลิขสิทธิ์โดยมีสาระการฟ้อง และการต่อสู้ของจำเลยที่สำคัญดังนี้

โจทก์ทั้งสองสำนวนรวมใจความว่า โจทก์ทั้งสองเป็นผู้สร้างสรรค์และเป็นเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ ประเภทงานศิลปกรรม ลักษณะงานจิตรกรรม ภาพวาดนกในหนังสือ A guide to the Birds of Thailand จำเลยทั้งสามเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด จำเลยที่ 1 โดยนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล ว่าจ้างโจทก์ทั้งสองทำงานในฐานะลูกจ้าง ให้ทำการค้นคว้าสร้างสรรค์งานจิตรกรรมโดยวาดภาพนกในประเทศไทย เพื่อรวบรวมทำหนังสือ A guide to the Bird of Thailand เป็นหนังสือดูนกพร้อมภาพอธิบายของนกหลากหลายชนิด ในประเทศไทยในรูปลักษณะต่าง ๆ โจทก์ที่ 1 วาดภาพนกจำนวน 1,479 ภาพรวม 96 ดันแบบแม่พิมพ์ โจทก์ที่ 2 วาดภาพนก จำนวน 399 ภาพ รวม 33 ดันแบบแม่พิมพ์ เพื่อพิมพ์ลงในหนังสือ A guide to the Birds of Thailand จำนวน 20,000 เล่ม จำเลยที่ 1 ได้นำหนังสือ A guide to the Birds of Thailand ออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนตามวัตถุประสงค์แห่งการจ้างแล้ว โจทก์ทั้งสองลาออกจากงาน ต่อมาจำเลยที่ 1 ละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ทั้งสอง โดยนำภาพวาดนกออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนนอกวัตถุประสงค์แห่งการจ้าง โดยนำไปพิมพ์เพิ่มอีก 3 ครั้งรวม 60,000 เล่ม ส่วนจำเลยที่ 2 นำภาพวาดนก ซึ่งเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ของโจทก์ทั้งสองไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน ในลักษณะของแผ่นภาพปฏิทินแขวน แจกจ่ายสมนาคุณแก่ลูกค้าที่ซื้อสินค้าของจำเลยที่ 2 โดยมีการพิมพ์ชื่อเครื่องหมายการค้า และรูปรอยประดิษฐ์ของจำเลยที่ 2 อันเป็นสื่อโฆษณาที่ทำให้เป็นผู้ดำเนินการร่วมกัน จำเลยที่ 2 ที่ 3 ร่วมงานอันมีลิขสิทธิ์ของโจทก์ทั้งสองออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ทั้งสอง ทำให้โจทก์ทั้งสองได้รับความเสียหาย โจทก์ที่ 1 ที่ 2 คิดค่าเสียหายจากจำเลยที่ 1 ในอัตราร้อยละ 30 และร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิที่จำเลยที่ 1 ได้รับโจทก์ทั้งสองติดต่อจำเลยทั้งสามเพื่อให้ระงับการกระทำละเมิดและเรียกร้องค่าเสียหาย แต่จำเลยทั้งสามเพิกเฉย ขอให้บังคับจำเลยที่ 1 ชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ที่ 1 จำนวน 10,800,000 บาท แก่โจทก์ที่ 2 จำนวน 3,600,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีของต้นเงินแต่ละจำนวน และให้จำเลยที่ 1 ส่งมอบต้นแบบแม่พิมพ์ภาพวาดนกแก่โจทก์ทั้งสองให้จำเลยที่ 2 ที่ 3 ร่วมกันหรือแทนกันชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ที่ 1 จำนวน 500,000 บาท แก่โจทก์ที่ 2 จำนวน 200,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ของต้นเงินแต่ละจำนวน

จำเลยที่ 1 ให้การว่า โจทก์ทั้งสองไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์ และไม่มีสิทธิ์ในงานภาพวาดนกในหนังสือ A guide to the Birds of Thailand เพราะภาพนกที่โจทก์ทั้ง

สองวาดไม่ได้เกิดจากความคิดริเริ่มของโจทก์ทั้งสอง แต่เป็นการเลียนแบบของจริงภาพธรรมชาติ และดัดแปลงภาพวาดนจากหนังสืออื่น จำนวนภาพวาดนกและแม่มิพิพัฒน์แบบที่โจทก์ทั้งสองวาดมีไม่ถึงที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องโจทก์ทั้งสองไม่มีลิขสิทธิ์ไม่มีสิทธิเรียกคืน โจทก์ทั้งสองไม่เคยเป็นลูกจ้างของจำเลยที่ 1 เดิมนายแพทย์บุญส่งไม่ว่าจ้างโจทก์ทั้งสองให้วาดภาพนกเพื่อใช้เป็นภาพประกอบในหนังสือ โดยให้ค่าจ้างเหมาเมื่อนายแพทย์บุญส่งป่วย จำเลยที่ 1 เป็นผู้จ้างเหมาโจทก์ทั้งสองต่อไป โจทก์ทั้งสองเป็นผู้รับจ้างไม่ใช่ลูกจ้าง โจทก์ทั้งสองจึงไม่มีลิขสิทธิ์ในภาพวาดนก จำเลยที่ 1 เป็นผู้ว่าจ้างจึงเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียว จำเลยที่ 1 ในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ได้โฆษณางาน โดยจัดพิมพ์หนังสือ A guide to the Birds of Thailand ออกจำหน่ายทั่วไปในปี 2534 จำเลยที่ 1 จัดพิมพ์หนังสือ A guide to the Birds of Thailand รวมทั้งสิ้น จำนวน 32,000 เล่ม หนังสือยังขายไม่หมด ไม่มีกำไร คำฟ้องโจทก์ที่เรียกค่าเสียหายเป็นอัตราร้อยละจากกำไรสุทธิไม่มีหลักเกณฑ์ จึงเป็นฟ้องเคลือบคลุม โจทก์ทราบการกระทำของจำเลยที่ 1 ที่โจทก์อ้างว่าเป็นการละเมิดตั้งแต่จำเลยที่ 1 เผยแพร่โฆษณาโดยพิมพ์จำหน่ายหนังสือแต่โจทก์ทั้งสองฟ้องคดีนี้เมื่อปี 2542 เป็นเวลาเกินกว่า 3 ปี คดีโจทก์ขาดอายุความ ขอให้ยกฟ้อง

จำเลยที่ 2 ที่ 3 ให้การว่าโจทก์ทั้งสองไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์ และไม่มีลิขสิทธิ์ในภาพวาดนกในหนังสือ A guide to the Birds of Thailand โจทก์รับจ้างวาดภาพนกให้แก่จำเลยที่ 1 โดยคิดค่าจ้างตามผลงานที่ได้ ภาพวาดนกทั้งหมดเป็นลิขสิทธิ์ของจำเลยที่ 1 โดยนายแพทย์บุญส่ง ก่อนจำเลยที่ 3 จะนำภาพวาดนมาทำปฏิทินให้แก่จำเลยที่ 2 เมื่อปี 2537

จำเลยที่ 3 ติดต่อขออนุญาตจากจำเลยที่ 1 แล้ว หนังสือ A guide to the Birds of Thailand ระบุไว้ชัดเจนว่าจำเลยที่ 1 เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์จำเลยที่ 3 มิได้กระทำโดยประมาทละเมิดลิขสิทธิ์ของโจทก์ทั้งสอง ภาพวาดนกของโจทก์ทั้งสองเป็นการเลียนแบบธรรมชาติ ไม่ได้เป็นงานสร้างสรรค์ชิ้นใหม่ จึงไม่มีลิขสิทธิ์ จำเลยที่ 3 นำภาพวาดนกในหนังสือเพียงส่วนน้อยมาทำปฏิทิน ข้อเรียกร้องของโจทก์ทั้งสองไม่เป็นความจริง

จำเลยที่ 3 ทำปฏิทินเมื่อปี 2537 เพียงครั้งเดียว เพื่อแจกแก่บุคคลทั่วไปเป็นการให้ความรู้และอนุรักษ์ชนกในประเทศไทยมิได้ทำเพื่อจำหน่าย โจทก์ทั้งสองทราบดีอยู่แล้วไม่ได้แย้งคัดค้านภายใน 3 ปีคดีโจทก์ขาดอายุความขอให้ยกฟ้อง

การฟ้องร้อง การต่อสู้เพื่อปกป้องลิขสิทธิ์ระหว่างโจทก์กับจำเลย จะพบว่า มีประเด็นทางกฎหมาย ประเด็นการตีความและประเด็นองค์ความรู้ทางศิลปะที่แหลมคมและซับซ้อนเป็นอย่างมาก เช่น

ประเด็นที่จำเลยยกขึ้นมาต่อสู้เรื่อง โจทก์ทั้งสองไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์ .. แต่เป็นการเลียนแบบจากภาพธรรมชาติ...

ประเด็นที่จำเลยยกขึ้นมาต่อสู้เรื่อง โจทก์ทั้งสองเป็นผู้รับจ้างไม่ใช่ลูกจ้าง...

ประเด็นที่จำเลยยกขึ้นมาต่อสู้ว่าโจทก์ไม่ได้แย้งคัดค้านภายใน 3 ปี ทำให้คดีโจทก์ขาดอายุความ จึงขอให้ยกฟ้อง

เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่บ่งบอกว่า ศิลปินจะเพิกเฉยหรือไม่สนใจเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่ได้

อย่างไรก็ตาม คดีดังกล่าว ในที่สุด ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางได้มีคำพิพากษา ในวันที่ 13 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 โดยสรุปให้จำเลยที่ 1 ชดใช้ค่าเสียหาย และยกฟ้องจำเลยที่ 2 และที่ 3 (อ่านรายละเอียด ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง คดีหมายเลขดำที่ ทป. 1,2/2542 คดีหมายเลขแดงที่ ทป.31-32/2545)

2. ข้อมูลเฉพาะจากศิลปินร่วมสมัย

จากข้อมูลจากแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูล ถือเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญจำนวนหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การตอบคำถามของการวิจัยที่ตั้งไว้ แต่เพื่อให้มีข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ครอบคลุมมากขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปสู่ข้อเสนอการร่างนโยบาย การกำหนดยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย การจัดตั้งกองทุน และอื่นๆ ข้อมูลเฉพาะจากศิลปินร่วมสมัยที่มีที่มาจาก

2.1 จากแบบสอบถามปลายเปิด ที่เปิดโอกาสให้ศิลปินร่วมสมัยแขนงต่างๆ ได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ

2.2 จากการสัมภาษณ์ศิลปินร่วมสมัยที่พำนักอยู่ต่างประเทศ เคยพำนักอยู่ต่างประเทศ และจากศิลปินร่วมสมัย รวมทั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวงการวิชาชีพศิลปะ ถือเป็นข้อมูลเฉพาะที่สามารถประมวลได้โดยภาพรวมดังต่อไปนี้

ประการแรก เรื่องของความเป็นศิลปินร่วมสมัย

ในประเด็นนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิด ได้ตั้งคำถามที่สำคัญว่า อะไรคือตัวบ่งบอกว่าเป็นศิลปินร่วมสมัย ศิลปินร่วมสมัยใครเป็นคนแต่งตั้งสถาปนา บุคคล คณะบุคคล และหรือองค์กรที่น่าเชื่อถือที่มีกระบวนการที่น่ายอมรับนับถือจากคนส่วนกว้างอย่างไร เกณฑ์การตัดสินว่าใครเข้าเกณฑ์ของการเป็นศิลปินร่วมสมัยที่ควรได้รับสวัสดิการ(ในแง่มุมต่าง ๆ)มีความน่าเชื่อถือ หรือมีบรรทัดฐานที่น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

คำถามเหล่านี้ ถือเป็นคำถามพื้นฐานที่สำคัญ ที่นัยหนึ่งสะท้อนความต้องการเรื่องบรรทัดฐานของการเป็นศิลปินร่วมสมัย อีกนัยหนึ่งสะท้อนความสงสัย ความคลางแคลงและความไม่เชื่อมั่น โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลทางประวัติศาสตร์วิพากษ์กระบวนการได้มาซึ่งศิลปินชั้นเยี่ยม หรือศิลปินแห่งชาติว่า มีกระบวนการไม่โปร่งใสสำหรับการยกย่องศิลปินบางคน ซึ่งในเรื่องนี้ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะ และศิลปินท่านหนึ่ง ให้ความเห็นว่า...การรับรองศิลปินไม่ควรเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ภาคเอกชนหรือสถาบันใดๆ เพราะการเป็นศิลปินเป็นเรื่องการยอมรับของประชาชน...

นอกจากนั้นความเป็นศิลปินร่วมสมัย ภายในกลุ่มคนที่สร้างสรรค์งานศิลปะและตอบแบบสอบถามก็มีการตั้งคำถามว่า ข้าราชการ ครูอาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา ระดับต่างๆ ที่มีเงินเดือนประจำ กับศิลปินร่วมสมัยที่เป็นศิลปินอิสระ ไม่มีเงินเดือน ดำรงชีวิตด้วยการขายผลงานทางภูมิปัญญา มีรายได้ไม่แน่นอน คน 2 กลุ่มนี้เป็นศิลปินเหมือนกัน หรือไม่เหมือนกัน ซึ่งคำถามนี้แม้จะดูเป็นประเด็นปลีกย่อย แต่เมื่อนำไปผูกโยงกับการให้สวัสดิการ ก็ดูจะเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาฐานที่มีความแตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่น่าสังเกตว่า ผู้ตอบแบบสอบถามบางคนปฏิเสธศิลปิน ทั้ง 2 สถานะโดยระบุว่า...ไม่มีศิลปินตัวจริงแท้ในยุคประชาธิปไตยแบบนายทุน ศิลปินขุนนางไม่กล้าหาญ ชัดเจน ทั้งๆที่มีอำนาจและโอกาส อาจกลัวว่าสถานะภาพจะไม่มั่นคง เช่นการเรียกร้องหอศิลป์...

ข้อวิพากษ์นี้ แม้อูเหมือนจะสุดขั้ว แต่ก็ต้องยอมรับว่า ความเป็นจริงดำรงอยู่ รวมทั้งยังเชื่อมโยงกับระบบโครงสร้างของสังคม ที่สะท้อนกระแสการครอบงำของระบบทุนที่เป็นระบบกระแสหลักในทุกวันนี้

ประการที่สอง เรื่อง สวัสดิการจากรัฐ

มีความเห็นปลายเปิดจากผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่องของการให้สวัสดิการจากรัฐ แม้โดยพื้นฐาน ศิลปินร่วมสมัยจะเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วย ดังปรากฏจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณไปแล้วแต่ก็มีข้อคิดเห็นที่น่าสนใจแฝงอยู่หลายความเห็น ตั้งแต่

ศิลปินร่วมสมัยควรเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ...

การให้สวัสดิการจากรัฐ ควรเป็นไปในรูปแบบสนับสนุนการสร้างหอศิลป์ ที่ใช้เป็นส่วนรวมหลายแห่งดีกว่าสนับสนุนบุคคล...

หากรัฐบาล มีความคิดว่า แปลงลิขสิทธิ์ทางปัญญาให้เป็นทุน...แปลงความคิดสร้างสรรค์ ปัญญาให้เป็นทุน โดยการตั้งกองทุนสำหรับการสร้างสรรค์งาน สิ่ง ศิลปินจำเป็นต้องใช้ อย่างเช่นการสร้าง studio เครื่องมือเครื่องใช้ แม้กระทั่งที่พักอาศัย โดยให้ยืมหรือกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ให้ธนาคารกรุงไทยซึ่งเป็นธนาคารของรัฐเป็นผู้ดำเนินการ สำหรับศิลปินที่ทำงานสร้างสรรค์ มีรายได้ต่ำ มาโดยตลอด... คิดมาถึงจุดนี้ สงสัยว่าต้องรอให้ประเทศไทยเป็นโลกพระศรีอารยเสียดก่อน รอชาติหน้าไม่รู้กี่ชาติ ผืนกลางวันแท้ ๆ...

ใช้แนวความคิดใช้กองทุนหมู่บ้านโดยใช้หลักการเดียวกันในการจัดระบบการเงิน ทุนทรัพย์ในการทำงานสำหรับการสร้างงานให้ศิลปินเพราะปัญหาส่วนใหญ่ของคนทำงานศิลปะ ขาดแหล่งเงินทุนและผู้สนับสนุน...

ไม่ว่ารัฐบาลไหน ไม่เคยเห็นความสำคัญและประโยชน์ของศิลปะที่ช่วยยกระดับและพัฒนาจิตใจ กลับมุ่งแต่พัฒนาส่งเสริมแต่ด้านวัตถุ มองศิลปะเหมือนของไม่จำเป็น...

ไม่เคยมีความหวังจากภาครัฐ หรือองค์กรต่างๆ แม้แต่น้อย...

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อมูลเรื่องการให้สวัสดิการของรัฐจากต่างประเทศ โดยศิลปิน นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

วสันต์ สิทธิเขตต์ ศิลปินร่วมสมัยที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะหลายด้าน ทั้งด้านทัศนศิลป์ ศิลปะเชรามิกส์ ศิลปะการแสดง วรรณกรรม ศิลปะจินตทัศน์ รวมทั้งศิลปะพื้นบ้าน (หนังตะลุง) รวมทั้งได้รับเชิญจากองค์กรศิลปะระดับนานาชาติ นำผลงานไปเผยแพร่ร่วมเทศกาลงานศิลปะ ไปสร้างสรรค์ผลงาน จนสามารถกล่าวได้ว่า เขาเป็นศิลปินร่วมสมัยในความหมายใหม่ที่มีบทบาทระดับแถวหน้าคนหนึ่งของสังคมไทย ได้ให้ความเห็นต่อการดำรงอยู่ของศิลปินร่วมสมัยในหลายประเทศว่า

“ จากประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับศิลปินในยุโรป ถือว่าศิลปินร่วมสมัยในต่างประเทศก็ยังอยู่ยาก แต่รัฐบาลเช่นในเนเธอร์แลนด์ ก็มีวิธีการช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนด้วยการให้ศิลปินเสนอโปรเจกต์หรือโครงการการสร้างสรรค์ผลงานผ่านคณะกรรมการพิจารณาหากผ่านก็จะได้รับทุนสนับสนุนสถานที่สร้างสรรค์ผลงาน เช่น สตูดิโอ ศิลปินร่วมสมัยก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ นี่จึงเป็นตัวอย่างหนึ่ง หรือเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้สวัสดิการจากรัฐ...”

(สัมภาษณ์ : วสันต์ สิทธิเขตต์ 17 กันยายน 2547)

ในขณะที่มานิต ศรีวานิชภูมิ ศิลปินร่วมสมัยสาขาศิลปะภาพถ่าย ซึ่งมีผลงานการพัฒนาการสร้างสรรค์ศิลปะภาพถ่ายมายาวนานกว่า 20 ปี จนเป็นที่ยอมรับทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะในต่างประเทศนั้น มานิต ศรีวานิชภูมิ ไม่เพียงแต่จะได้รับรางวัลระดับนานาชาติที่สำคัญแล้ว เขายังเป็นศิลปินที่ได้รับเชิญจากองค์กรศิลปะระดับนานาชาติสร้างสรรค์ผลงาน และร่วมแสดงผลงานทั้งยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และเอเชียหลายประเทศ โดยมานิต ศรีวานิชภูมิ ได้ให้ความเห็นในเรื่องการให้สวัสดิการของรัฐในหลายๆประเทศว่า

“ ในอเมริกา และในยุโรปก็คล้ายๆ กัน คือ ศิลปินศิลปะภาพถ่ายอยู่ได้แต่ก็ไม่ง่าย ที่จริงมันก็น่าอยู่ได้ไม่ยากในประเทศอเมริกาและในยุโรป แต่ที่ศิลปินภาพถ่ายร่วมสมัยอยู่ยากก็เพราะมีการแข่งขันกันสูงมาก ศิลปินต้องคิดค้นหาจุดต่าง การอยู่ยากจึงทำให้ศิลปินร่วมสมัยทางด้านศิลปะภาพถ่าย บางคนก็ไปทำงานนอกเวลาให้กับหนังสือพิมพ์ เป็นช่างภาพ ไปทำงานแกลเลอรี ส่วนการได้รับสวัสดิการ ตัวอย่างในออสเตรเลีย คือการให้การสนับสนุนจากกองทุนทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งจะต้องเสนอเป็นโครงการ การได้รับทุนจากกองทุนทำให้ศิลปินสามารถสร้างสรรค์งานได้ มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการรู้จักบริหารเงินทุนที่ได้รับ สำหรับทวีปเอเชีย ญี่ปุ่น และล่าสุดคือจีน สนับสนุนศิลปินร่วมสมัยในระดับดี ทั้งกองทุนจากรัฐที่ปักกิ่ง และกองทุนเอกชนที่เซี่ยงไฮ้...”

(สัมภาษณ์ : มานิต ศรีวานิชภูมิ 21 กันยายน 2547)

นอกจากศิลปินร่วมสมัยทั้ง 2 คนที่กล่าวมาแล้ว เด่นพงษ์ วงศาโรจน์ ซึ่งก็เป็นทั้งศิลปินร่วมสมัยรุ่นใหม่และเป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปะ ก็มีโอกาสดำเนินทุนไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาโกยา ประเทศญี่ปุ่น ได้ให้ข้อมูลการดำรงอยู่ของศิลปินหนุ่มสาวร่วมสมัยที่น่าสนใจเอาไว้ ดังนี้

“ ศิลปินหนุ่มสาวในญี่ปุ่นนั้นมีวิถีชีวิตไม่ต่างไปจากศิลปินหนุ่มสาวในทุกประเทศ คือพวกเขาต้องอาศัยระยะเวลาในการพิสูจน์ความเป็นศิลปินของตนเอง ด้วยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีคุณภาพออกนำเสนอสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง การเริ่มต้นของวัยหนุ่มสาวโดยการใช้ชีวิตด้วยอาชีพศิลปินนั้นไม่สามารถที่จะรองรับการดำเนินชีวิตในสังคมที่ค่าครองชีพสูงได้ดั่งนี้ ดังนั้นศิลปินหนุ่มสาวในญี่ปุ่นหลายคน

จึงต้องอาศัยการทำงานพิเศษ (part-time job) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน โชคดีที่ระบบการจ้างงานพิเศษในญี่ปุ่นนั้นค่อนข้างดี การจ่ายค่าตอบแทนโดยคิดจากรายชั่วโมงที่ทำงาน ทำให้สามารถคำนวณรายรับต่อเดือนได้ นอกจากนี้บางคนจะหางานประจำที่สามารถรองรับไปกับการทำงานศิลปะของพวกเขาได้ เช่นการเป็นอาจารย์หรืออาจารย์ผู้ช่วยสอนศิลปะในมหาวิทยาลัย เป็นช่างเทคนิคในสตูดิโอศิลปะ บางคนอาจประกอบอาชีพอิสระที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการสร้างสรรค์ศิลปะ เช่น เป็นนักออกแบบหรืออาจสร้างผลงานจำพวกพาณิชย์ศิลป์ควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ..."

... นอกไปจากที่ศิลปินหนุ่มสาวในญี่ปุ่นจะมีความกระตือรือร้นในการทำงานอยู่ในระดับสูงมากแล้วนั้น สภาพแวดล้อมของสังคมของญี่ปุ่นยังเอื้อให้กับการทำงานศิลปะเป็นอย่างดี กล่าวคือ ประชาชนให้ความสนใจตอบรับกับการแสดงผลงานศิลปะเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากจำนวนของหอศิลป์และพิพิธภัณฑ์เฉพาะในเมืองนาโกยานั้น มีจำนวนมากกว่าหนึ่งร้อยแห่ง ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์หนึ่งในเรื่องของความสนใจศิลปะของชาวญี่ปุ่น

พิพิธภัณฑ์ศิลปะต่าง ๆ มักจัดให้มีการแสดงนิทรรศการผลงานศิลปะของศิลปินคนสำคัญอยู่เสมอ ทุกครั้งที่ได้ไปชมนิทรรศการมักจะพบเห็นชาวญี่ปุ่นจำนวนมากเข้าชม...

(สัมภาษณ์ : เด่นพงษ์ วงศาโรจน์ 13 กันยายน 2547)

ส่วนประเทศเพื่อนบ้านของเราคือสิงคโปร์ที่มีการขับเคลื่อนในเรื่องศิลปะร่วมสมัยอย่างโดดเด่น โดย Sherman Ong ซึ่งเป็นศิลปินร่วมสมัยด้านศิลปะภาพยนตร์ และศิลปะภาพถ่าย ได้ตอบแบบสอบถามว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง กับรัฐควรมีสวัสดิการให้กับศิลปินร่วมสมัย ขณะที่ Tan Michael ศิลปินร่วมสมัยชาวสิงคโปร์ทางด้านทัศนศิลป์ และการออกแบบแสดงความคิด เห็นด้วย กับรัฐควรมีสวัสดิการให้ศิลปินร่วมสมัย เช่นเดียวกับ Yuriko Ono ศิลปินญี่ปุ่นด้านศิลปะการแสดง เห็นด้วยอย่างยิ่ง ที่รัฐควรมีสวัสดิการให้ศิลปินร่วมสมัย แต่สำหรับ Jason Toh ซึ่งเป็นผู้จัดการฝ่าย Visual & Literary Arts ของ National Arts Council ประเทศสิงคโปร์ กลับไม่เห็นด้วยที่รัฐจะให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย

กล่าวโดยสรุป ว่าด้วยสวัสดิการจากรัฐ สภาพทางอัตวิสัยของศิลปิน มีความต้องการที่จะให้รัฐจัดสวัสดิการให้กับศิลปิน โดยมีความเห็นสอดคล้องที่เรียกร้องให้ศิลปินรู้จักการให้รัฐด้วยการจ่ายภาษีจากการขายผลงาน แต่ก็มีความเห็นที่คิดและเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะให้รัฐจัดสวัสดิการให้ อย่างไรก็ตามในส่วนของความต้องการให้รัฐด้วยการจ่ายภาษีจากการขายผลงาน แต่ก็มีความเห็นที่คิดและเชื่อว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะให้รัฐจัดสวัสดิการให้ อย่างไรก็ตามในส่วนของความต้องการเรียกร้องสวัสดิการให้ก็มีหลายรูปแบบ

ครบวงจรเสมือนกับรัฐเป็นผู้เลี้ยงดู จนถึงการจัดสวัสดิการในรูปแบบของกองทุน ซึ่งศิลปินจะต้องผ่านกระบวนการเสนอผลงานให้คณะกรรมการกองทุนยอมรับ เมื่อยอมรับแล้ว จึงนำเงินที่ได้รับมาบริหารจัดการ ทั้งการสร้างสรรคผลงานและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมตามเอกัตภาพ นอกจากนั้นความหมายของสวัสดิการจากรับ ยังเชื่อมโยงไปสู่เรื่องปัจจัยเกื้อหนุนอื่น ๆ ด้วย เช่น การสนับสนุนให้รัฐสภาหอศิลป์และการสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะได้อกล่าวในประการต่อไป

ประการที่สาม เรื่องแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในเรื่องนี้ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ศิลปินร่วมสมัยเขียนแสดงความคิดเห็นในคำถามปลายเปิด เรียกร้องให้รัฐจัดสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือจัดสร้างหอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ศิลปะ หรือให้ศิลปินร่วมสมัยมีพื้นที่แสดงออกทั่วประเทศ โดยพื้นที่แสดงออกควรมีความหลากหลาย เพื่อรองรับการแสดงออกทางศิลปะทุกสาขาและเปิดกว้างในวิธีการแสดงออกของศิลปินร่วมสมัย ดังความเห็นจำนวนหนึ่งต่อไปนี้

ควรมีหอศิลป์ระดับภาค ภาคละ 1 แห่ง (ขนาดใหญ่) และหอศิลป์ร่วมสมัย หอศิลป์เอนกประสงค์ทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อแสดงผลงานของศิลปิน ประชาชนในจังหวัดเป็นประเพณีประจำปี แสดงผลงานหมุนเวียนจาก ส่วนกลางมาที่จังหวัด...ถ้าเป็นไปได้ควรมีผลงานในส่วนภูมิภาคด้วย... ปัจจุบันเรายังไม่มีหอศิลป์ หรือพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัย รวมถึงบุคลากร ที่จะช่วยเสริมการจัดการอย่างเพียงพอ แต่เรามีพื้นที่ที่จะปรับใช้ได้ ในกรณี พื้นที่แสดงออก รัฐ หรือ กทม. น่าจะหาตึกเก่าที่ยังใช้งานได้ ปลอดภัย จัดเป็นพื้นที่ให้ศิลปิน...

หากสร้างหอศิลป์ใหม่ ควรมีห้องแสดงละครและห้องแสดงดนตรีด้วย... ต้องการให้ภาครัฐจัดงบประมาณสร้างหอศิลป์ร่วมสมัยทุกจังหวัด และให้ แต่ละจังหวัดจัดทำทะเบียนศิลปินร่วมสมัยจังหวัดของตนเอง พร้อมกับหา วิธีการใหม่ ๆ ที่จะเผยแพร่ศิลปะสู่ประชาชน...

หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ร่วมสมัย มีความสำคัญมากกับประเทศชาติ เป็นทั้ง แหล่งท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่มาศึกษาหาความรู้ ประเทศที่เจริญแล้ว จะมีหอศิลป์ที่มีมาตรฐานเป็นแหล่งเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ...

จัดตั้งหอนิทรรศการศิลปะให้มากขึ้น โดยเฉพาะภูมิภาค จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อเผยแพร่ผลงานศิลปะ ได้แก่ นิตยสาร จุลสาร และวารสาร เป็นต้น...

เหล่านี้ ถือเป็นความคิดเห็นจำนวนหนึ่งที่มีได้มุ่งคิดเฉพาะการจัดสวัสดิการให้ศิลปินร่วมสมัยโดยตรง แต่เป็นการสร้างปัจจัยพื้นฐานให้กับศิลปินร่วมสมัยได้มีพื้นที่การแสดงออก มีพื้นที่ที่สามารถขายผลงานได้อย่างเหมาะสม มีพื้นที่สำหรับให้การศึกษาหรือเป็นแหล่งการเรียนรู้ประชาชน โดยการเรียนรู้ดังกล่าว เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าแล้ว ย่อมส่งผลดีต่อประชาชน ซึ่งเมื่อถึงตรงนั้น ศิลปินร่วมสมัยก็จะอยู่ได้ด้วยตนเองบนฐานที่เข้มแข็งจากประชาชนที่ไม่ใช่เฉพาะประชาชนในเมืองหลวงอย่างเดียว ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ เต็มพงษ์ วงศาโรจน์ ได้ให้ความเห็นจากประสบการณ์ในประเทศญี่ปุ่นเอาไว้ตอนหนึ่งว่า...

ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนในเรื่องของการสนับสนุนทางศิลปะของรัฐบาลท้องถิ่น คือ การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ศิลปะประเภทต่าง ๆ โรงละคร หรือสถานที่แสดงดนตรีกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองและนอกเมือง การสนับสนุนนั้นเป็นไปทั้งในรูปแบบของการซื้อผลงานของศิลปินญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงเข้าสะสมเป็นผลงานของรัฐ ตลอดจนการซื้อผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียงระดับโลกมาเป็นสมบัติของท้องถิ่น รวมไปถึงการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนของศิลปินที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นและนานาชาติ ประกอบกับการให้การศึกษาควบคู่ไปกับนิทรรศการ นอกจากนี้รัฐบาลท้องถิ่นเองยังจัดทุนการศึกษาประเภทศิลปะ วัฒนธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติได้เข้าไปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น เพื่อเป็นการส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปะตลอดจนเป็นการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน (สัมภาษณ์ : เต็มพงษ์ วงศาโรจน์ 13 กันยายน 2547)

ประการที่สี่ เรื่องของการจัดตั้งองค์กรเพื่อดูแลศิลปินร่วมสมัย

ในเรื่องนี้ จากความเห็นปลายเปิด มีศิลปินร่วมสมัยจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่า การพิจารณาให้สวัสดิการแก่ศิลปินด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ การพิจารณาตัดสินว่า ใครคือศิลปินร่วมสมัยที่อยู่ในเกณฑ์ได้รับสวัสดิการ ใครควรได้รับทุนสร้างสรรค์ผลงานจากกองทุน ฯลฯ จึงขอคำแนะนำหนึ่ง ซึ่งสะท้อนภาพของความห่วงใยเอาไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

ปัญหาที่จะให้สวัสดิการแก่ผู้ทำงาน ปัญหาใหญ่ คือ การเลือกตัวบุคคล ต้องเป็นคนกว้างพอ...เป็นผู้มีจิตใจเป็นธรรม รู้จักลักษณะของผลงานเป็นอย่างดีในแต่ละสาขา เพราะในปัจจุบันเราจะเห็นว่า การให้ทุนในวงการต่าง ๆ มักจะเป็นการให้ในพวกตัวเอง แต่ละสถาบันยังค่อนข้างแบ่งพรรคแบ่งพวก...

ความคิดเห็นนี้ หรือทำนองนี้ มีปรากฏอยู่ในแบบสอบถามที่เปิดให้แสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากมีการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการยกย่อง เชิดชู สนับสนุนศิลปินที่ผ่าน

มา ก็จะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการนำจุดแข็งมาไว้และพัฒนาจุดอ่อนให้เกิดความเข้มแข็ง เป็นธรรมเนียม มีมาตรฐานรองรับ มีกระบวนการคัดสรร เปิดกว้างและตรวจสอบได้ ก็น่าจะเป็นผลดีต่อการพิจารณาให้สวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

นอกจากนั้น ก็ยังมีข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นเรื่องของการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพ เช่น สมาคมหรือสมาคม ซึ่งในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวไว้ในวันเปิดสัมมนาแนวทางการให้สวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินร่วมสมัย เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2547 ที่มูลนิธิศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ตอนหนึ่งว่า...

สิ่งที่เราขาดขณะนี้ เราล้มลุกคลุกคลาน และเราทำยังไม่ได้ก็คือ สมาคมหรือสมาคมที่จะลุกขึ้นแล้วรวมพลังเพื่อรณรงค์ เพื่อเรียกร้อง ปกป้องวิชาชีพและตัวของศิลปิน ในส่วนตรงนี้เรายังทำไม่ได้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วงการทัศนศิลป์ในบ้านเราเคย พยายามจะให้เกิดองค์กร แต่แล้วมันก็ล้ม...

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาองค์กรจากภายนอก หรือที่เกิดขึ้นนอกประเทศ และทำคุณประโยชน์ให้กับวงการศิลปะร่วมสมัยอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านการเผยแพร่ผลงานศิลปะของศิลปินไทยร่วมสมัยในต่างประเทศ ทั้งด้านการประสานงาน เชื้อเชิญศิลปิน นักวิชาการ นักคิด นักเขียนไปศึกษาดูงานตามพิพิธภัณฑ์ชั้นนำของสหรัฐอเมริกา ทั้งด้านการให้ความร่วมมือการบรรยายพิเศษ เผยแพร่ความรู้ทางเอกสาร ร่วมมือให้ข้อมูลค้นคว้าวิจัย ฯลฯ นับตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2521 ที่เป็น ศูนย์ศิลปกรรม และพัฒนามาเป็น สมาคมศิลปกรรมไทย (Thai Art Council) ในปี พ.ศ.2525 และดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจวบจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 22 ปี โดยบุคคลที่สร้างคุณูปการให้คนในวงการศิลปกรรมร่วมสมัยท่านนี้คือ ศิลปินแห่งชาติ กมล ทัศนาญชลี

และนี่คือตัวอย่างขององค์กรศิลปะ ที่เกิดจากเบื้องล่าง เกิดจากภาคปัจเจกชนที่คิดถึงทุกปัจเจกศิลปินในสังคมไทยโดยไม่แบ่งแยกสถาบันและความแตกต่างในภูมิหลัง เกิดจากภาคปัจเจกชนที่ดัดประวัติศาสตร์ความขัดแย้ง แม้จะถูกกระทำก็ให้โอกาสกับทุกคนได้รับรู้ถึงความรักความตั้งใจ โดยมีทุนทางจริยธรรมที่เข้มแข็งเป็นฐาน เหล่านี้ถือเป็นประเด็นที่หากภาครัฐ (หรือกลุ่มศิลปินร่วมสมัยในประเทศไทย) สนใจที่จะสนับสนุน หรือร่วมมือกันจัดตั้งสมาคมศิลปะ หรือองค์กรความร่วมมือทางศิลปะ ที่นำไปสู่การสร้างคุณประโยชน์ของศิลปินร่วมสมัยทุกแนวทางโดยส่วนรวม

ประการที่ห้า เรื่องของกองทุน

ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของศิลปินร่วมสมัย โดยภาพรวมเห็นพ้องกับการจัดตั้งกองทุนศิลปินร่วมสมัย โดยกองทุนดังกล่าวมีความเห็นทั้งอาจมาจากงบประมาณแผ่นดิน อาจจากรัฐจัดเงินงบประมาณแผ่นดินส่วนหนึ่งมาสมทบเพื่อให้การบริหารจัดการมีอิสระคล่องตัว

มากขึ้น อาจมาจากภาคธุรกิจเอกชนที่สนับสนุนจัดตั้งกองทุนภายใต้เงื่อนไขที่สามารถนำเงินสนับสนุนกองทุนไปลดภาษีรายได้ได้ แต่ในประการหลังนี้ ศิลปินทั้งเห็นด้วยและมีข้อสังเกตว่า หากเอกชนเข้ามาเติมตัวบทบาททางนโยบายอาจจะมุ่งไปในทางธุรกิจเกินไปหรือตกเป็นเครื่องมือทางธุรกิจ ซึ่งศิลปินส่วนหนึ่งก็ไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตามมีข้อมูลส่วนหนึ่งจากประเทศญี่ปุ่น ว่าด้วยเรื่องวิถีทางการสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะ และนโยบายพื้นฐานแห่งการสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะ โดยในข้อ 3 เขียนเอาไว้ว่า

ประการที่หก เรื่องของลิขสิทธิ์

ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ทั้งจากกรณีศึกษาการฟ้องร้องเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ และทั้งจากคำถามปลายเปิด ล้วนบ่งชี้ว่า ศิลปินมีจุดอ่อนในเรื่องของความรู้ความเข้าใจในกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งก็ส่งผลทำให้ศิลปินถูกเอาเปรียบ และนำไปสู่การสูญเสียสิทธิทางทรัพย์สินที่ควรจะมีพึงได้ จนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในอาชีพอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ศิลปินร่วมสมัยแสดงความคิดเห็นในประการที่หนึ่งถึงประการที่ห้า เป็นจำนวนมาก และสำหรับประเด็นว่าด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์กลับมีศิลปินน้อยมากที่แสดงความคิดเห็น โดยศิลปินคนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า...คำลิขสิทธิ์จากบทประพันธ์ที่ว่า เมื่อพัน 50 ปี หลังจากผู้ประพันธ์ตายไปแล้ว ใครจะนำไปพิมพ์ก็ได้ นั่น ดูเป็นการให้ออกแก่ผู้พิมพ์จำหน่ายมากกว่าส่วนรวม ความจริงสิทธินี้ควรเป็นของทายาทหรือกองทุนศิลปิน เพื่อนำไปช่วยเหลือศิลปินที่ยากไร้มากกว่า...ส่วนอีกความเห็นหนึ่งมีความเห็นว่า...ด้านพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ยังมีช่องว่างอยู่พอสมควร ควรมีการปรับปรุงโดยใช้กรณีศึกษาตัวอย่างที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ มาลดช่องว่าง...

นี่เป็นเพียง 2 ตัวอย่างเท่านั้นที่มีการแสดงความคิดเห็นมาในแบบสอบถาม จึงทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ไม่เพียงแต่ศิลปินจะต้องมีความตื่นตัวที่จะศึกษาพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ จะต้องสนใจศึกษาบทบาทหน้าที่ของกรมคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ศาลทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศกลางแล้ว ควรจะมีความรู้ในเรื่องขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (World Intellectual Property Organization) หรือ WIPO ที่องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งขึ้นแล้วเท่านั้น ยังต้องมีการสร้างกระบวนการจากภายนอกที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ศิลปินร่วมสมัยทุกสาขาวิชามีความรู้ความเข้าใจพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงด้วย

แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีความเห็นต่างของศิลปินอีกท่านหนึ่งที่มีความเห็นว่า...ศิลปินไม่ควรคิดถึงลิขสิทธิ์แห่งผลงานจากน้ำมือตน แต่ศิลปินเป็นผู้ผลิตผลงานซึ่งเกิดขึ้นจากความรักที่จะกระทำ รักที่จะแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ไม้ผลไม่ดอก ไม่เคยคิดถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับว่าเป็นราคาเท่าใด มันไม่เคยรู้ว่าคนดีหรือคนชั่วเอาผลของมันไปกิน แต่มันพร้อมจะเอื้อประโยชน์แก่ทุกคนและเห็นคุณค่าแห่งผลของมัน...

นับเป็นความคิดบนฐานความเชื่อหรือฐานทางปรัชญาอีกแบบหนึ่ง ซึ่งแม้บางท่านอาจจะไม่เห็นด้วย แต่สุดท้ายเราก็ควรเคารพสิทธิผู้ที่มีความเชื่อเช่นนั้น ติงที่ความเชื่อเช่นนั้น ไม่ไปเบียดเบียนทำร้ายหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ที่กล่าวมาทั้งหมด คือข้อมูลเฉพาะจากแบบสอบถามปลายเปิดในส่วนที่เปิดโอกาสให้ศิลปินแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ ซึ่งทุกความเห็นล้วนมีความน่าสนใจที่ไม่ได้ตัดสินด้วยจำนวน

3. งบประมาณและแรงจูงใจด้านภาษีอากรสำหรับการส่งเสริมวัฒนธรรม มาตรการทางงบประมาณ

สำนักงานกิจการวัฒนธรรมได้รับงบประมาณถึง 100.3 พันล้านบาท ในปีงบประมาณ 2003 (2546) ซึ่งมากขึ้นเท่าตัวในรอบ 10 ปี พ.ศ.2535 ได้รับงบประมาณ 49.6 พันล้านบาท ซึ่งได้นำไปใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภคในการผลิตสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดวัฒนธรรม ไปยังเยาวชนในอนาคตและส่งเสริมวัฒนธรรม

ระบบทางภาษี

มีมาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจสำหรับเอกชนและบริษัทต่าง ๆ ในการบริจาคโดยผ่านทางสมาคมเพื่อการสนับสนุนศิลปะ

นโยบายทางการเงินจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งญี่ปุ่น (Development Bank of Japan)

เพื่อเป็นการสนับสนุนทางการเงินเพื่อวัฒนธรรมจึงได้มีการจัดตั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องระบบการกู้ยืมเงินให้ครอบคลุมต้นทุนการบำรุงรักษาสถานที่สำหรับ 1) การแสดงละครและเพลง และ 2) สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับศิลปะและพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ในกรณีนี้ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ภาคธุรกิจเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและศิลปะ

(ข้อมูลอ้างอิงจาก <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php>,

<http://www.mext.go.jp/english/bunka/index.htm>)

เหล่านี้ถือเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ แต่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่ หรือได้ในระดับใดระดับใด ก็จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์บริบทของสังคมไทยตามสภาพความเป็นจริงด้วย

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและเสนอแนะ

การสรุปอภิปรายผลและเสนอแนะในบทที่ 5 นี้ จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 สรุปอภิปรายผลหรือตอบความมุ่งหมายของการวิจัยตั้งแต่ข้อ 1 ถึง ข้อ 3

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นฐานคิดทางนโยบายและยุทธศาสตร์การให้

สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยเพื่อการจัดตั้งกองทุนตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 4 และ 5

ตอนที่ 1 สรุปอภิปรายผล

1.1 จากจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อแรก เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านการให้สวัสดิการแก่ศิลปิน โดยเฉพาะศิลปินร่วมสมัยด้านทัศนศิลป์ นั้น

เบื้องต้นจะต้องยอมรับว่าการดำรงอยู่ของศิลปินร่วมสมัยของไทยในปัจจุบันมีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่เป็นศิลปินอิสระ ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการขายผลงาน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีอาชีพเป็นข้าราชการหรือทำงานบริษัทเอกชน จึงมีเงินเดือนหรือรายได้ประจำควบคู่กับการขายผลงาน

การดำรงอยู่ของศิลปินร่วมสมัยทั้ง 2 กลุ่มนี้ กลุ่มแรกจะมีความเดือดร้อนทางการเงิน และมีชีวิตที่ขาดความมั่นคงมากกว่า อย่างไรก็ตามความพยายามของศิลปินกลุ่มแรกที่จะหาทางให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ก็ด้วยวิธีการหางานพิเศษมาจุนเจือชีวิต ครอบครัวย และซื้อวัสดุอุปกรณ์ เพื่อการสร้างสรรคผลงานศิลปะ แต่เนื่องจากศิลปินร่วมสมัยมักจะสร้างผลงานศิลปะที่เน้นการสร้างสรรคและแสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ ที่ไม่เน้นตลาดเป็นตัวยึด จึงส่งผลทำให้ผลงานมีช่องว่างกับผู้ต้องการสะสมผลงาน ศิลปินกลุ่มนี้จึงหาทางออกให้กับตัวเองโดยการเชื่อมโยงกับองค์กรศิลปะและวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ด้วยการเสนอโครงการการสร้างสรรคศิลปะกับคณะกรรมการกองทุน เพื่อนำทุนมาสร้างสรรคผลงานและจัดการชีวิต ขณะเดียวกันก็มีการติดต่อแบบเจาะจงจากภัณฑารักษ์จากต่างประเทศที่มุ่งเน้นมายังศิลปินตามข้อมูลที่ได้ติดตาม หรือตามคำแนะนำและหรือตามที่สื่อรายงานความเคลื่อนไหว ซึ่งก็ส่งผลทำให้ศิลปินร่วมสมัยมีทางออกหรือมีทางเลือกสำหรับการดำรงชีวิตมากขึ้น ซึ่งทางเลือกประการหลังนี้ ศิลปินจะอยู่ได้ก็ด้วยความสามารถเฉพาะตนเป็นพื้นฐาน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณา ถึงสภาพการดำเนินงานการให้สวัสดิการต่อศิลปินในปัจจุบันของสังคมไทย รูปธรรมของการดำเนินงานก็คือโครงการศิลปินแห่งชาติสาขาต่าง ๆ ที่มีการพิจารณาตัดสินใจในทุก ๆ ปี โดยมีสวัสดิการและเงินเดือนมอบให้จำนวนหนึ่ง ซึ่งกรอบของการพิจารณายังมีข้อจำกัดที่ไม่ครอบคลุมการเคลื่อนไหวของกลุ่มศิลปินร่วมสมัยในยุคปัจจุบัน

เท่าที่ควรหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ให้คุณค่าหรือเน้นศิลปินอาวุโส โดยขาดการให้คุณค่าและความสำคัญของผลงานศิลปะร่วมสมัยเชิงพลวัต ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลทำให้ศิลปินรุ่นใหม่ที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยจึงมีชีวิตการสร้างสรรคผลงานที่เต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรค

1.2 จากจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากรณีการดำเนินงานด้านการให้สวัสดิการแก่ศิลปินในต่างประเทศ

ในเรื่องนี้ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่ามาตรฐานของยูเนสโกว่าด้วยปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 ที่พัฒนามาจากปี ค.ศ. 1980 ได้กลายเป็นเสมือนมาตรฐานในทุกด้าน ได้อาศัยเป็นมาตรฐานการให้สวัสดิการ ไม่ว่าจะเป็นประเทศในแถบยุโรป อเมริกา และเอเชีย เช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ เป็นต้น

1.3 จากจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวทางในการให้สวัสดิการแก่ศิลปินที่เหมาะสมกับสังคมไทย นั้น เบื้องต้นคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องศึกษาปฏิญญา UNESCO Recommendation 1997 เพื่อเป็นแนวทางและนำเฉพาะส่วนที่สามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมกับสังคมไทย ทั้งนี้ในประเด็นของความเหมาะสมกับสังคมไทยนั้นควรเป็นแนวทางที่บูรณาการ ที่สะท้อนความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน นับตั้งแต่บทบาทของรัฐบาลไม่ว่ารัฐบาลใด ควรจะต้องปฏิบัติตาม โดยเฉพาะในมาตราที่ 69 และมาตราที่ 81 รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในมาตรา 7 และมาตรา 25 นอกจากนั้นรัฐก็ควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุน ทั้งโดยงบประมาณแผ่นดิน และสนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดตั้งกองทุนเพื่อให้ศิลปินสร้างสรรค์ผลงาน ภายใต้เงื่อนไขที่เอกชนก็ได้รับประโยชน์ตอบแทนด้านการลดภาษีรายได้

ที่สำคัญไม่ย่อหย่อนไปกว่ากล่าวมาก็คือ การให้ความสำคัญต่อการวางรากฐานทางการศึกษามีกระบวนการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบที่ส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะที่หลากหลาย ให้เกิดทัศนคติ เกิดความรู้และเห็นคุณค่าตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งวิธีการเช่นนี้จะมีความยั่งยืนในระยะยาว เนื่องจากฐานที่สำคัญกว่าเงินกองทุนคือการสร้างฐานคนในขอบเขตทั่วประเทศ

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นฐานคิดทางนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัยเพื่อการจัดตั้งกองทุนตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 4 และ 5

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่นโยบายยุทธศาสตร์ การให้สวัสดิการและแนวทางการจัดตั้งกองทุนควรมีการจัดตั้ง สำนักงานกองทุนสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (สสวศ.) โดยมีหลักคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

แนวทางการจัดตั้งกองทุน

ข้อที่ 1 การสร้างค่านิยมโดยกระบวนการทางวัฒนธรรม

ไม่ว่ารัฐหรือเอกชนควรจะมีความเข้าใจร่วมกันโดยพื้นฐานว่า ระบบโลกปัจจุบัน ประเทศมหาอำนาจได้พัฒนาลัทธิจักรวรรดินิยมแผนเก่าไปสู่ลัทธิจักรวรรดินิยมแผนใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น แขนงเนี้ยบยิ่งขึ้น ภาพการยึดครองประเทศหนึ่งโดยกองทัพจากประเทศหนึ่ง แม้จะยังคงมีอยู่โดยอาศัยเหตุผลเสกปั้นบังหน้า แต่การยึดครองทางความคิด การเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างค่านิยมโดยกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยอาศัยศิลปะแขนงต่างๆเป็นเครื่องมือ ได้กลายเป็นวิธีการของลัทธิล่าอาณานิคมแผนใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ไปแล้ว การรู้เท่าทันของประชาชนหรือศิลปินร่วมสมัย จึงนำไปสู่การต่อสู้ทางวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ชนชาติ มิใช่ปล่อยให้วัฒนธรรมกระแสหลักเข้าครอบงำ หรือวัฒนธรรมกระแสหลักกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวที่ทำให้โลกต้องบริโภควัฒนธรรมจากบริษัททุนข้ามชาติที่ทำการค้าทางวัฒนธรรมหรือส่งออกทางวัฒนธรรมเพียงกระแสเดียว

ข้อที่ 2 การส่งเสริมสนับสนุนศิลปินร่วมสมัยของรัฐและสังคมไทย

ทุนนิยมข้ามชาติในยุคโลกาภิวัตน์ ได้อาศัยศิลปะทุกแขนงเป็นเครื่องมือชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่ชัดเจนของประเทศไทยก็คือ บริษัทข้ามชาติฟิลิปมอร์ริส ซึ่งเป็นบริษัทผลิตบุหรี่ มีนโยบายขยายตลาดสู่ประเทศโลกที่สาม สร้างลูกค้ายาใหม่ทั้งเยาวชนและสตรี ด้วยการให้ทุนการประกวดศิลปกรรมร่วมสมัย และด้วยการเกาะติดบุคคลผู้มีสถานภาพสูงในสังคมไทย ข้าราชการชั้นสูง และองค์กรของรัฐ ของเอกชนติดต่อยาวนานมาเป็นปีที่ 10 ซึ่งไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นถึงระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์บริษัทข้ามชาติที่ใช้ศิลปะร่วมสมัยเป็นเครื่องมือทางการตลาดเพื่อผลกำไรจากสินค้าความตายเป็นจุดหมายสูงสุดเท่านั้น แต่มันยังสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอ ความไม่เข้าใจการละเลยเรื่องของการส่งเสริมสนับสนุนศิลปินร่วมสมัยของรัฐและการส่งเสริมสนับสนุนศิลปินร่วมสมัยของรัฐและสังคมไทยมาโดยตลอดอีกด้วย ดังนั้น การให้ความสนใจในเรื่องการให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย การจัดตั้งกองทุนให้ศิลปินร่วมสมัย สร้างสรรค์งานศิลปะจึงถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่รัฐและเอกชนพึงกระทำ

ข้อที่ 3 ให้ความสำคัญการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเรื่องลิขสิทธิ์ และทรัพย์สินทางปัญญา

โลกปัจจุบันเป็นโลกของผลประโยชน์ เราจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตามที แต่โลกโดยประเทศผู้มีอำนาจก็ได้สร้างระเบียบสร้างกติกาเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ขึ้นมาใช้หลังจากที่บรรดาประเทศที่อ่อนแอทั้งหลาย ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนาทั้งหลาย พ่ายแพ้ทางวัฒนธรรมหรือตกเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรมหรือตกเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรมไป

แล้ว ดังนั้นการให้สวัสดิการศิลปิน การสร้างกองทุนให้ศิลปินร่วมสมัย แม้จะมีใช่เป็นหนทาง ชี้นำหรือการอุดหนุนหรือการสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัย เพื่อดำรงความหลากหลายทาง วัฒนธรรม แต่ก็ถือเป็นหนทางหนึ่งของการสร้างเสริมสนับสนุนให้ศิลปินร่วมสมัย ที่รู้ทันลัทธิ จักรวรรดินิยมแผนใหม่ได้มีโอกาสสร้างสรรค์ผลงานทวนกระแส หรือผลงานแบบทางเลือกเพื่อ สร้างอำนาจต่อรองทางความคิดในแบบคู่ขนาน หรือมีดุลยภาพมากขึ้น

ข้อที่ 4 สะสมทุนทางวัฒนธรรมสำหรับอนาคตของประเทศไทย

ต้องยอมรับว่า ศิลปะร่วมสมัยคือทุนทางวัฒนธรรมสำหรับอนาคตของประเทศไทย เช่นเดียวกับความภาคภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรมไทยที่ตกทอดจากอดีตที่ถูกทำให้เป็นสินค้า เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันก็ถือว่าเป็นภูมิปัญญาจากศิลปินหรือช่างในอดีต ดังนั้น การจัดตั้งกองทุนหรือความพยายามที่จะให้สวัสดิการแก่ศิลปินร่วมสมัย ที่จริงก็คือการสะสม ทุนทางวัฒนธรรมให้กับสังคมไทยในอนาคต

ข้อที่ 5 การกำหนดให้มีระบบการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อสนับสนุน ศิลปะร่วมสมัยและระบบการเก็บภาษีอากร

การให้สวัสดิการและความพยายามที่จะทำให้ศิลปินร่วมสมัยสาขาต่าง ๆ มีความ มั่นคงในการดำรงชีวิต ถ้าหากคิดโดยองค์รวมแม้จะเป็นเรื่องที่ยากและจำเป็นต้องใช้เวลา อธิบาย แต่การให้สวัสดิการด้วยการสร้างกองทุนเพื่อศิลปินร่วมสมัยก็ถือเป็นส่วนประกอบ สำคัญที่จำเป็นโดยกองทุนควรมีที่มาของทุนที่หลากหลาย ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน แม้ กระทั่งการสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนศิลปะร่วมสมัยจากต่างประเทศที่เปิดเผยโปรงใส ไม่ใช่ ศิลปะเป็นเครื่องมือของสินค้าความตาย หรือสินค้าที่ผิดกฎหมายผิดศีลธรรม แต่หากกล่าวโดย เฉพาะหน้าในซีกของภาครัฐ รัฐควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีนโยบายสนับสนุนการวางรากฐานด้วย การสะสมทุนทางวัฒนธรรมศิลปะร่วมสมัย โดยออกกฎหมายให้มีการนำเงินงบประมาณแผ่นดิน มาจัดตั้งกองทุนเพื่อศิลปินร่วมสมัยทุกสาขา ควบคู่ไปกับการสร้างระบบการเก็บภาษีรายได้จาก การขายผลงานของศิลปิน เมื่อมีรายได้เกินค่าครองชีพขั้นพื้นฐานเช่นอาชีพอื่น ๆ ซึ่งวิธีคิดเช่น นี้ จะทำให้ศิลปินร่วมสมัยไม่โดดเดี่ยว ไม่ถูกรังเกียจจากวิชาชีพอื่น ๆ การรับการสนับสนุน ด้านสวัสดิการและการรับประโยชน์จากกองทุน ควรดำเนินควบคู่กับการให้หรือการเสียภาษีให้ กับรัฐ

ทั้งนี้ ภาษีทางอ้อม โดยเฉพาะภาษีที่หักจากการซื้อสินค้าเพื่อการสร้างสรรค์หาก รัฐมีนโยบายลดภาษีสินค้าสร้างสรรค์ให้กับศิลปินร่วมสมัย ที่มีบัตรรับรองจากองค์กรกองทุน ศิลปินร่วมสมัย ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เช่นหลาย ๆ ประเทศที่หาทางช่วยเหลือ ศิลปินร่วมสมัย ในหลาย ๆ วิธีการ

ข้อที่ 6 ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบโครงสร้างองค์การบริหารกองทุน

การจัดตั้งองค์การบริหารกองทุนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากองค์ประกอบขององค์การบริหารกองทุนศิลปินร่วมสมัย จะต้องมีขอบเขตครอบคลุมศิลปินร่วมสมัยทุกสาขาหรือมาจากทุกองค์กรสมาคมมูลนิธิและหรือสมาพันธ์ของศิลปินร่วมสมัยที่ถูกจัดตั้งขึ้นโครงสร้างกองทุน แม้จะมีรูปแบบหลายรูปแบบ แต่หากเป็นรูปแบบที่เน้นความคล่องตัว เน้นประสิทธิภาพในการจัดการที่ต่างไปจากองค์กรระบบราชการ เช่นองค์กรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ถือเป็นกองทุนที่กองทุนศิลปะร่วมสมัย ภายใต้ชื่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย(สสวศ.) ที่ควรมีการจัดตั้งขึ้น

ข้อที่ 7 บทบาทของสำนักงานกองทุนสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (สสวศ.) ควรสะท้อนปรัชญากระบวนทัศน์ มโนทัศน์ ภารกิจ แนวทางของกองทุนที่ชัดเจน โดยกองทุน สสวศ. ควรเป็นกองทุนที่สนับสนุนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยที่มาจากรากศิลปะไทยร่วมสมัย ที่มาจากรากศิลปะตะวันตกร่วมสมัย รวมทั้งมาจากรากศิลปะตะวันตกร่วมสมัย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันทางศิลปะร่วมสมัย และเพื่อการนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

อีกทั้ง สำนักงานกองทุนสนับสนุนวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (สสวศ.) ควรให้การสนับสนุนด้านวิชาการให้ทุนการศึกษาวิจัยทางด้านศิลปะร่วมสมัย โดยให้ความสำคัญกับการวิจัยชุดหรือชุดโครงการวิจัย (Research Program) เพื่อเป็นฐานความรู้ไปสู่การเรียนการสอนทั้งในระบบนอกระบบ ตลอดจนเป็นฐานความรู้ที่นำไปสู่การเผยแพร่สำหรับประชาชนด้วยวิธีการนำไปสู่การเผยแพร่สำหรับประชาชนด้วยวิธีการและสื่อต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ข้อที่ 8 หลักเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติผู้รับทุน

การให้ทุนสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยกับศิลปินร่วมสมัย สสวศ. ควรให้ทุนทั้งกับผู้มีครุขอทุนภายใต้หลักการที่ชัดเจน นอกจากนั้น สสวศ. ควรสร้างเกณฑ์การพิจารณาให้ทุนแบบเจาะจงกับศิลปินร่วมสมัยที่มีผลงาน โดยเฉพาะศิลปินร่วมสมัยอาวุโส นอกจากนั้น สสวศ. ควรมีนโยบายพิเศษสร้างเกณฑ์สนับสนุนทุนสร้างสรรค์ ศิลปะร่วมสมัยให้กับศิลปินหนุ่มสาวในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับศิลปินแต่ละคนอีกด้วย

ข้อที่ 9 การสร้างภาคีเครือข่าย

กองทุน สสวศ. ควรสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ เช่น สมาคมวิชาชีพทางศิลปะ สถาบันการเรียนการสอนศิลปะ แหล่งการเรียนรู้อัตนอดชีวิต เช่น โรง

ละคร พิพิธภัณฑน์ หอศิลป์ ทั้งของรัฐและเอกชน มูลนิธิเอกชนต่าง ๆ ที่มีแนวนโยบายสนับสนุนศิลปะและวัฒนธรรม สื่อมวลชน ตลอดจนองค์กรต่างประเทศทั้งหลายทั้งปวงที่มีนโยบายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัยในแนวเคารพศักดิ์ศรีของกันและกัน บรรดาเหล่านี้จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน เพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อกัน อันนำไปสู่วิถีแห่งการอยู่ร่วมที่สันติ

ข้อที่ 10 เป็นแบบอย่างการสะสมผลงานศิลปะร่วมสมัยด้วยสื่อนวัตกรรมต่าง ๆ กองทุน สสวศ. ควรเป็นกองทุนที่เป็นแบบอย่างของการสะสมผลงานศิลปะร่วมสมัยสาขาต่าง ๆ ด้วยสื่อนวัตกรรมต่าง ๆ เป็นกองทุนที่เป็นต้นแบบของการสร้างและส่งเสริมโรงละคร พิพิธภัณฑน์และหอศิลป์ร่วมสมัยตามภูมิภาคต่าง ๆ เป็นกองทุนที่ให้ความสำคัญในการสร้างสื่อ เพื่อการเผยแพร่ให้การศึกษาเรียนรู้ศิลปะร่วมสมัยกับประชาชนในขอบเขตที่กว้างขวาง

ข้อที่ 11 แนวทางการบริหารงานแบบแนวรุก

กองทุน สสวศ. ควรเป็นกองทุนแนวรุก ที่สนับสนุนการสร้างสรรคศิลปะของศิลปินชายของศิลปินผู้ด้อยโอกาสศิลปินชุมชน ศิลปินสตรี ศิลปินพิการ รวมทั้งการเป็นกองทุนที่กล้าหาญที่จะสนับสนุนผลงานศิลปะร่วมสมัยที่วิพากษ์รัฐบาลต่อต้านการกระทำที่ไม่ถูกต้องของรัฐบาล รวมทั้งกล้าหาญที่จะส่งเสริมสนับสนุนการสร้างสรรคผลงานศิลปะของศิลปินที่ต่อต้านลัทธิบริโภคนิยม ลัทธิจักรวรรดินิยมแผนใหม่ที่คุกคามทำลายสันติภาพ โดยไม่ละเว้นแม้แต่การใช้ศิลปะต่อต้านคัดค้าน ขบวนการก่อการร้ายที่ปฏิเสธการอยู่ร่วมอย่างสันติของมวลมนุษยชาติ

เหล่านี้คือข้อเสนอแนะ ของงานวิจัยการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การให้สวัสดิการเพื่อการจัดตั้งกองทุนให้กับศิลปินร่วมสมัย

บรรณานุกรม

- กมล กมลตระกูล. (2546). **ฉีกหน้ากากองค์การค้าโลก**. กรุงเทพฯ : แปลน พรันตั้ง.
- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2544.) **พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ 2537**. กรุงเทพฯ : กรมทรัพย์สินทางปัญญา.
- ชาญ อังศุโชติ. (2540). **จอมพลป. พิบูลสงคราม ครบรอบศตวรรษ 14 กรกฎาคม 2540**.
กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เบน ฟอริก. (2/2535). **เสรีภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักข่าวสารอเมริกัน.
- พิริยะ ไกรฤกษ์ และเผ่าทอง ทองเจือ. (2525). **ลักษณะไทย : งานช่างศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ :
บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- น.ณ ปากน้ำ. (2530). **ครุฑงแป๊ะและครุฑทองอยู่สองจิตกรเอกแห่งยุคทองของศิลปะจิตรกรรม
รัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- วิทย์ พิณคันเงิน และจุลทัศน์ พยาฆรานนท์. (2520). **ช่างไทยสิบหมู่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเซชม.
- ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. (2545). **คดีหมายเลขคำที่ปท.12/2542
คดีหมายเลขแดงที่ ทป.31/32/2545**.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **นโยบายและแผนศิลปะแห่งชาติ
(ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ : ป.ป.พ.อัสสัมชัญ.
- สังคมสนับสนุนศิลปะกันอย่างไร. (2535). **เสรีภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักข่าวสารอเมริกัน.
- อภิรักษ์ โปษยานนท์. (2536). **จิตรกรรมและประติมากรรมแบบตะวันตกในราชสำนัก**. กรุงเทพฯ :
บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- อำนาจ เย็นสบาย. (2522). **"ศิลปะเพื่อชีวิต"**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- _____. (2530). **สอบสวนศิลปะ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2532). **ศิลปะวิจารณ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ.
- _____. (2541). **ญี่ปุ่น : ผู้นำศิลปะแห่งบูรพาทิศ**. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

BIBLIOGRAPHY

Gribbon, Deborah.(2001) The J.Paul Getty Museum. Singapore : CS Graphic, Inc.

Masahiro, Ushiroshoji. (1994). 4th Asian Art Show. Fukuoka : Toppan.

Sahlins, Marshall. (1976). Culture and Practical Reason. Chicago and London :
The University of Chicago Press, Ltd.

Tanaka, Yokito. (1997). James Turell. Nagoya : Insho-Co.

<http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php>.

<http://www.mext.go.jp/english/bunka/index.htm>

สัมภาษณ์

1. นายแก้ว หยุ่นเสียง สัมภาษณ์เมื่อ 25 กรกฎาคม 2547
 2. นายเด่นพงษ์ วงศาโรจน์ สัมภาษณ์เมื่อ 13 กันยายน 2547
 3. นายมานิตย์ ศรีวานิชภูมิ สัมภาษณ์เมื่อ 21 กันยายน 2547
 4. นายวสันต์ สิทธิเขตต์ สัมภาษณ์เมื่อ 17 กันยายน 2547
-

**บรรยายนำ : แนวทางการให้สวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินร่วมสมัยไทย
ศาสตราจารย์วิรุณ ตั้งเจริญ**

ผมมองการให้สวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินร่วมสมัยไทยในมุมกว้าง และมองการให้สวัสดิการในสังคมทุกวิชาชีพในสังคมประชาธิปไตย "สวัสดิการ" มิได้หมายถึงจากรัฐเท่านั้น แต่มองสังคมเชิงภาพรวม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และองค์กรอื่นๆ เราไม่ควรมองสวัสดิการเพียงเฉพาะศิลปินหรือศิลปินร่วมสมัยเท่านั้น (ศิลปินหรือศิลปินร่วมสมัยของผม กินความกว้างทั้งทางทัศนศิลป์ ดนตรีศิลปะการแสดง วรรณกรรม) เนื่องด้วยในสังคมยังมีวิชาชีพอื่นหรือทุกวิชาชีพที่เป็น "คุณ" กับสังคม จริงอยู่ "ศิลปะ" เป็นเรื่องของสุนทรียะ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นศักดิ์ศรีเป็นสิ่งภาคภูมิใจที่ไม่จำเป็นต้องเรียกร้องอะไรเหนือกว่าผู้อื่น

ก่อนอื่นผมใคร่ยืนยันหลักคิดในสังคมประชาธิปไตยว่า การเป็นผู้ให้ย่อมสมควรที่จะเป็นผู้รับ ถ้าไม่ให้ก็ไม่ควรได้รับ เราเสียภาษีเราจึงควรเป็นผู้รับสิทธิในสังคม ถ้าเราหลบๆ ซ่อนๆ ไม่ยอมเสียภาษี "สิทธิ" ก็คงไม่น่าภาคภูมิใจนัก สิทธิต้องมาพร้อมกับหน้าที่และความรับผิดชอบ...คำถามที่ตามมาคือศิลปินร่วมสมัยเสียภาษีจากการขายผลงานศิลปะหรือไม่อย่างไร

ผมมีแนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินร่วมสมัย 4-5 ประการ ดังนี้

ประการแรก ผู้รับผิดชอบทางนิติบัญญัติ ควรเร่งออกกฎหมาย ให้การสร้างอาคารสาธารณะ อาคารธุรกิจ อาคารเพื่อการศึกษา สวนสาธารณะ กำหนดงบประมาณขั้นต่ำ กำหนดเป็นเปอร์เซ็นต์ สำหรับการสร้างหรือการซื้อผลงานศิลปะเพื่อประดับตกแต่งสถานที่เหล่านั้น อาจเป็นประติมากรรม จิตรกรรม หรืออื่นๆ

ประการที่สอง นักวิชาการศิลปะ ศิลปิน หรือผู้ชื่นชมศิลปะ ควรพัฒนาสมาคม สภาหรือชมรมทางด้านศิลปะให้เข้มแข็ง เปิดกว้าง มีสารพัดทางวิชาการ การพัฒนาความรู้ความคิด กิจกรรมและสวัสดิการต่างๆ เพื่อศิลปินและผู้รักศิลปะทั้งหลายปรองดองกันก่อนช่วยเหลือกันเองก่อนแล้วผู้อื่นจึงจะช่วยเหลือเรา

ประการที่สาม สวัสดิการทางด้านสุขภาพ รัฐองค์กร เอกชน สมาคม องค์กรส่วนท้องถิ่นหรือสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ อาจจัดสวัสดิการพิเศษ มีความคล่องตัว มีบัตรพิเศษ หรือมีการลดหย่อนพิเศษดูแลพิเศษ สำหรับศิลปินร่วมสมัย

ประการที่สี่ การจัดกองทุนสวัสดิการอาจเป็นกองทุนของสมาคม ของรัฐ หรือรัฐเข้ามาร่วมมือ เช่น กองทุน กบข. บนหลักการที่ว่า ศิลปินจ่ายให้กองทุนเท่าไร รัฐเพิ่มให้อีกก็เปอร์เซ็นต์การจ่ายเป็นรายเดือนหรือตามรายได้ของศิลปิน

ประการสุดท้าย สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัย สามารถที่จะแสดงบทบาทหลายประการสำหรับการสนับสนุนหรือการจัดสวัสดิการ สำหรับศิลปินร่วมสมัย ตั้งแต่การจัดการเรียนการสอนให้ศิลปินเข้าไปมีบทบาทในมหาวิทยาลัย การมี อาร์ตคอลเลคชัน การมีศูนย์สนับสนุนการสร้างสรรคศิลปะทุกสาขา เพื่อจัดซื้อและประชาสัมพันธ์งาน ของศิลปิน การอำนวยความสะดวกทางด้านสุขภาพ ในกรณีที่มีคณะแพทยศาสตร์ การเป็นผู้นำในการ จัดตั้งสภา สมาคม ชมรม

ข้อเสนอดังกล่าว เป็นเพียงข้อเสนอเบื้องต้นที่ควรมีการพูดคุยถกเถียง หลังจากถกเถียงแล้ว พวกเราและศิลปินทั้งหลายก็ต้องพร้อมที่จะทำงานร่วมกันลด “เขา” ลด “เรา” ลดอัตตา ลดอารมณ์ และ ลดการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างยากยิ่งลง สวัสดิการแบบยั่งยืนเพื่อศิลปินร่วมสมัย จึงจะเกิดขึ้น

บรรยาย ณ มูลนิธิศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร
19 มิถุนายน 2547

การเสวนาระดมความคิด : สวัสดิการเพื่อศิลปินร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย : ท่านผู้เข้าร่วมเสวนาทุกท่าน เรามีการเสวนาระดมความคิดเป็นช่วงสุดท้ายช่วงนี้ เราได้เชิญวิทยากรมาเสวนาซึ่งก็มาเรียบร้อยแล้ว ทั้งท่านผู้อำนวยการอำนวยการ จันเงิน คุณโดม สุขวงศ์ ส่วนเพชร เขาวิชาญ มาแต่เสียง ไม่สามารถพาตัวจริงมาได้ ก็จะให้ฟังเทปที่จะพูดถึงชีวิตของคุณเพชร

ผมเข้าใจว่าคุณโดมจะมีข้อมูลมากที่สุดเรื่องของของคุณเพชร ก่อนจะได้รับฟัง ผมอยากจะถามว่า ทำไมคุณเพชรไม่ได้รับคัดเลือกให้เป็นศิลปินแห่งชาติ เราคงไม่พูดว่างานนั้นมีคุณค่า งานนี้ไม่มีคุณค่า ในบริบทของเวลาช่วงหนึ่งก็ต้องถือว่าคุณเพชร ได้มีบทบาท ได้สร้างประวัติศาสตร์ในวงการภาพยนตร์มา ถ้าเราไม่เอามาตรฐานหนึ่งไปวัดทุกๆ ศิลปะแล้ว ผมคิดว่าคุณเพชรก็ได้สร้างบทบาทเอาไว้มาก ทราบว่าเหตุผลของคณะกรรมการคือคุณเพชรไม่ได้สร้างงานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ก็ยังสงสัยอยู่ว่าคุณเพชรตาบอดไปเมื่อปี 2522 แล้วจะแสดงบทอะไร จนถึงปัจจุบันเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องสะเทือนใจอยู่เหมือนกันกับการทำหน้าที่ตั้งแต่ปี 2505 ผมและสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ ได้ไปร่วมสัมภาษณ์คุณเพชร ที่จริงบทสัมภาษณ์ยาวมาก ชั่วโมงกว่าๆ เกือบ 2 ชั่วโมง แต่จะตัดเฉพาะช่วงหนึ่งไม่เกิน 20 นาทีมาให้ฟัง ขอเชิญฟังครับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย : ผมขอร่วมแสดงความคิดเห็นที่บางที่เสียงที่ฟังไม่ชัด เพราะตัวคุณเพชรให้สัมภาษณ์ บางที่ถ้าสังเกตอาจจะได้ยินเสียงละอื่น บางที่พูดไปก็น้ำตาไหลร้องไห้ เมื่อพูดถึงชะตากรรมที่ตัวเองได้รับการแสดง ซึ่งตอนนั้นเราก็ไม่รู้ว่าเบื้องหลังชีวิตต้องเผชิญกับอะไรบ้างต่อหน้าคนก็ชื่นชมในดวงงานที่ให้ความสุขความบันเทิง อะไรก็แล้วแต่ เพราะฉะนั้นเมื่อพูดไปบางที่เธอก็สะอึกที่ฟังที่เสียบๆ หายๆ ก็คือหยุดช้ำน้ำตา เราที่มที่ไปสัมภาษณ์ ก็ไม่ค่อยสบายใจ ก็เลยเล่าให้ฟัง ที่จริงมีศิลปินที่ประสบชะตากรรมเยอะ แต่ที่หีบคุณเพชรขึ้นมาเพื่อเป็นกรณีศึกษา ศิลปินที่ประสบปัญหาจากการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นคนเขียนหนังสือ ไม่ว่าจะเป็นคนในวงการทางด้านทัศนศิลป์ การแสดง มีมากมายที่จะหีบขึ้นมา แต่ว่านี่คือตัวอย่างหนึ่งต่อจากนี้ ขอเรียนเชิญคุณอำนวยการ จันเงิน รองผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย คุณโดม สุขวงศ์ คุณจุมพล อภิสุข บนเวที เชิญบนเวทีครับ

เพื่อไม่ให้เสียเวลา ตั้งแต่เข้าศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ มาจนถึงคุณไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ และได้ฟังคุณเพชรมาเมื่อสักครู่นี้ ผมมีคำถามเดียวกันเป็นการเสนอความคิด และการเสนอความคิดตรงนี้เป็นเนื้อหาๆ นี้เราจะเอาไว้ในภาคผนวกของงานวิจัย และเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่อ้างอิงในเรื่องการจัดสวัสดิการศิลปิน เราได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากวิทยากร ขอเรียนเชิญคุณอำนวยการ จันเงิน ได้เสนอความคิดในการจัดสวัสดิการศิลปินร่วมสมัยในบริบทของสังคมไทย เรียนเชิญครับ

คุณอำนวย จันเงิน : เมื่อเข้าที่เรามีโอกาสได้ฟังท่านศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ผมคิดว่าเป็น 5 ประเด็นที่ยิ่งใหญ่มาก ประเด็นที่ท่าน สว.ไกรศักดิ์ ได้ฝากแง่คิดไว้ ผมคิดว่าเป็น ประเด็นที่เราจะต้องดึงมาให้ได้ว่า ที่ท่านคุยกับเรามาประมาณเกือบ 1 ชั่วโมง มีหัวข้อที่สำคัญ อะไรบ้างเอาทั้งสองคนนี้มารวมกัน จะได้ประเด็นแง่คิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ บางอย่างมันเป็น พื้นฐาน บางอย่างเป็นข้อเสนอแนะที่สังคมอาจจะลืมไป ผมมีโอกาสทำงานกับศิลปินเยอะพอสมควร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา นั่นก็หมายความว่าทำงานเป็นฝ่ายเลขานุการของฝ่ายคัดเลือกศิลปินแห่งชาติ 6 ปี ตั้งแต่การเริ่มกำหนดคุณสมบัติ ว่าคนจะเป็นศิลปินแห่งชาติต้องมีคุณสมบัติอะไรบ้าง การจำแนกสาขา เมื่อก่อนนี้ทำกันมั่วไปหมด ไม่มีการกำหนดวิธีการ ขั้นตอน แล้วได้มาเป็น ผู้อำนวยการกองทุนดูแลให้กับศิลปิน ได้มีการยกร่างระเบียบเพื่อจะจัดสวัสดิการให้แก่เขา จนกระทั่ง มาดำเนินการจัดสวัสดิการให้แก่เขาทั้งในระบบและนอกระบบ มีประเด็นที่เป็นแง่คิดเยอะ

ตั้งแต่เช้าเรื่อยมาจนกระทั่งสุดท้ายที่มาฟังเสียงคุณเพชร และที่อาจารย์อำนาจสรุปให้ฟังว่า เธอให้สัมภาษณ์ท่ามกลางน้ำตา แล้วก็สรุปว่าในปัจจุบันนี้ก็ยังมีศิลปินอีกเยอะมากที่ประสบความทุกข์ยากลำบากลำบาก ตรงนี้เราต้องตั้งหลักกันให้ตึะ ทัวบ้าน ทัวเมืองนี้ ว่าถ้าเรามองโลกนี้โดยยืน สูงขึ้นไปก็ไกลเมตรไม่ทราบ ถึงจะมองเห็นประเทศไทยที่เป็นภาพรวม แล้วถ้าสามารถที่จะจ่อไปตรง จุดใดที่เป็นหมู่บ้าน ตำบล ทั้ง 76 จังหวัด ทัวประเทศนี้แต่ละจุดมีศิลปินอยู่ที่จุดใดบ้าง แล้วเราก็ ต้องแยกศิลปินพวกนั้นเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งก็คือศิลปินระดับพื้นบ้านที่ทำงานศิลปะกระจายอยู่ทัว เมืองไทย อีกกลุ่มหนึ่งก็คือศิลปินร่วมสมัย ผมถามว่าปัจจุบันมีใครบ้างที่มีการรวบรวมทำเนียบศิลปิน ที่กระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์บ้าง ถ้ารวบรวมแล้วหรือยังไม่ได้รวบรวมจะทำ อย่างไร และจะจัดสวัสดิการให้แก่เขาอย่างไรต่อไป อันนี้เป็นเรื่องน่าคิดนะครับ เรามีการพูดถึง ศิลปินแห่งชาติ พูดถึงผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรม พูดถึงศิลปินพื้นบ้านดีเด่น หรือผู้มีผลงาน ดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่ได้รับเงินสวัสดิการ แต่ว่าศิลปินทัวไปได้รับอะไรบ้างตรงส่วนนี้

ผมกำลังพยายามชี้ให้เห็นประเด็นที่หนึ่งว่า ตรงนี้เป็นกรบ้านของใคร อาจจะเป็นงานของ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือจะเป็นหน่วยงานไหน แต่สำหรับสำนักงาน ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมที่จะให้มีงานวิจัยชิ้นสำคัญนี้ขึ้นมา คิดว่า ประมาณสัปดาห์หน้านี้ทุกจังหวัดจะได้รับจดหมายจากเราเป็นจดหมายที่ขอความอนุเคราะห์ ให้เขาสำรวจว่าในจังหวัดของผู้มีศิลปินที่ทำงานด้านศิลปะร่วมสมัยมีใครบ้าง เรามีเงินให้เขาไปด้วย นะครับ แล้วแต่จังหวัดเล็ก จังหวัดกลาง จังหวัดใหญ่ ตรงนี้ถ้าเขาสำรวจแล้วให้เขาส่งมาภายในเดือน สิงหาคม ผมสอบถามว่าจะทำการบ้านอันนี้เสร็จเมื่อไหร่ ผมกำลังตั้งข้อสังเกตให้พวกเขาว่า อันนี้คือ การบ้านชิ้นหนึ่งที่ทางสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยจะต้องทำการบ้านร่วมมือกับศิลปินที่อยู่ใน พื้นที่เมื่อจัดทำทำเนียบขึ้นมาได้ ก็คงจะมีการดูแลเรื่องสวัสดิการกันต่อไป

ประเด็นที่ผมจะขอเป็นแง่คิดอีกส่วนก็คือ ในปัจจุบันนี้สังคมยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง ความหมายและขอบข่ายของศิลปิน ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ว่ามันคืออะไรกันแน่ แม้กระทั่งการ จำแนกศิลปินร่วมสมัยมีกี่กลุ่ม ที่ผ่านมามีตั้งกันว่าควรมี 9 สาขา มีการตั้งวงคุยเรื่องนี้กันที่ระยอง มารอบหนึ่งแล้ว ผมคิดว่าในโอกาสข้างหน้าต้องทำเรื่องนี้กันต่อ

1. ทำความหมาย และขอบข่ายของคำว่าศิลปินวัฒนธรรมร่วมสมัยให้ชัดเจนว่ามัน หมายความว่าอะไร อย่างไรกันแน่ แล้วเราจะจำแนกศิลปินร่วมสมัยเป็นกี่สาขา โดยผ่านการ เห็นชอบของคนกลุ่มเล็ก กลุ่มกลางและกลุ่มใหญ่ๆ ในทุกภาคของประเทศไทย ตรงนี้ครับประชาชน ก็จะมีส่วนร่วม ศิลปินจะมีส่วนร่วม และหลังจากนั้นเราจะต้องหาทางจัดทำทำเนียบศิลปินร่วมสมัย ให้เป็นระบบ หลังจากที่ทำให้เป็นระบบแล้วจะต้องจำแนกออกเป็นกลุ่มละ 9 กลุ่ม 10 กลุ่ม หรือ 20 กลุ่มก็ตาม ให้แต่ละกลุ่มมีการรวมตัวกันขึ้นมาให้ได้ เมื่อเข้าฟังท่านอาจารย์วิรุณ พูดว่า อยากจะให้มีการจัดตั้งเป็นสมาคม เป็นมูลนิธิ สำหรับผมคิดว่าอยากให้ศิลปินรวมกลุ่มกันให้ได้ เป็นชมรมก็ได้ เป็นสมาคม หรือมูลนิธิก็ได้ แต่ โดยให้แยกแต่ละกลุ่มทั้ง 9 หรือ 10 สาขา ทำให้ ชัดเจน ให้เป็นเอกภาพ แล้วก็ดูแลกันเอง ว่ากลุ่มเขามีใครบ้าง จะทำอะไรเพื่อกลุ่มเขาเอง จะทำ อะไรเพื่อวงการศิลปะของสาขาเขา หรือจะทำอะไรเพื่อสร้างผลสะท้อนแก่บ้านเมือง แล้วก็ดูแลเรื่อง สวัสดิการภายในกลุ่มของเขาเอง เมื่อเข้านี้ผมฟังอาจารย์สามารถคุยว่าเรามีการขยายความคิด ให้แก่ศิลปินใหม่ในอันที่จะเอาแนวคิดของชาวบ้านที่เขาทำเริ่มต้นที่จังหวัดสงขลา อาจารย์ชบาเริ่มที่ อำเภอนะนะ พี่อัมพร ด้วงปานทำที่คลองเปี้ยะ อำเภอนะนะเช่นกัน ถ้าไปดูลีลาที่ชาวบ้านเขาคิด เขาทำง่าย ๆ ศิลปินเอาตรงนี้มาประยุกต์ใช้ได้ใหม่ โดยเอามาทำเป็นสังจ้อมทรัพย์ของศิลปินขึ้นมา ไม่ใช่ปล่อยให้ชาวบ้านเขาทำ เราก็ทำได้ แต่มันต้องมีตัวกลางในการเชื่อมประสานงานเพื่อให้เกิด ตรงนี้ขึ้นมา มีระเบียบรองรับ มีแนวทาง มีวิธีการ อันนี้คงต้องคุยกันยาว ฝากเป็นประเด็นไว้ก่อน คือ ความหมายจำแนกของข่ายศิลปิน และจัดทำทำเนียบให้มีการรวมกลุ่ม และในที่สุดคงจะต้องมี สภาขึ้นมา

ในอนาคตสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยกำลังขอเปลี่ยนแปลงชื่อใหม่ เป็นสำนักงาน คณะกรรมการศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ตรงนี้ก็หมายถึงว่าจะมีคณะกรรมการชุดใหญ่ขึ้นมาชุดหนึ่ง มาดูแลศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย หมายความว่าเราจะให้แต่ละกลุ่มสาขาของศิลปินเขาเสนอตัว บุคคลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิอาจจะสัก 9 คนหรือ 10 คนถ้ามากไปก็ให้เขาตกลงกันเองว่าจะเสนอมาสักกี่ คนให้เป็นไปตามที่มีระเบียบข้อบังคับนั้นๆ แล้วในที่สุดก็คงจะมีให้เขามาเป็นคณะกรรมการที่เขาจะ สามารถสะท้อนความต้องการของศิลปินทุกกลุ่มสาขาได้อันนี้เป็นเรื่องสำคัญที่นี้อีกประเด็น ผมขอ เสนอให้จบไปเลยว่า จากกรอบความคิด ถ้าทำตรงนั้นให้ชัดเจนแล้ว เปิดโอกาสให้เขามาทำกับ ภาครัฐแล้ว สิ่งดีสิ่งงามในแง่ของสวัสดิการมันจะเกิดขึ้นมา

อีกประเด็นที่ผมจะฝากให้ตรงนี้ว่าเราคงจะต้องใส่แว่นตาให้ทาง กพ. หรือทาง กพร. เขาใหม่ ที่ผ่านมานี้การจัดทุนที่ให้คนไปเรียนรู้ในที่ต่างๆ มันยังอยู่ในกรอบที่จำกัดอยู่เช่นใครก็แล้วแต่ ศิลปินแขนงไหนได้รับทุน กพ. ไปเรียนต่างประเทศ กลับมาก็ใช้ทุนรัฐบาล อยู่ในวงราชการ แล้วเรารู้ว่าวงราชการมีข้อจำกัดอยู่เยอะ ลูกชายผมเขาวิเคราะห์ให้ฟังเมื่อคืนว่าพ่อทำไม กพ. เขาจะต้องมีข้อกำหนดว่าได้รับทุน กพ. จบแล้วต้องมาใช้ทุน กพ. คือมารับราชการด้วยทำไมไม่เลียนแบบของที่ทุนอานันทมหิดลหรือทุนต่างประเทศ ที่ได้รับทุนไปแล้ว ไปศึกษา แล้วมาทำอะไรก็แล้วแต่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ไม่จำเป็นต้องไปอยู่ในวงราชการ วงราชการบางหน่วยมันเป็นการบั่นทอนแทนที่จะสร้างสรรค์ให้เขามีผลงานดีๆ ขึ้นมา มันกลับบั่นทอนความคิดของเขาลงไป อันนี้เป็นความคิดของศิลปินรุ่นใหม่ๆ เขาฝากมา

อีกประเด็นหนึ่งก็คือในอนาคต ถ้าเราสามารถดำเนินการจัดตั้งกองทุนได้ ตอนนี้เราขอจัดตั้งกองทุน โดยของรัฐบาลไป 20 ล้านบาท จะใช้ชื่อว่ากองทุนศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ตรงนี้ให้ความชัดเจนกับพวกเราว่ากองทุนที่มีระเบียบรองรับมันจะต้องเริ่มต้นโดยงบประมาณที่รัฐบาลสนับสนุนมา ผมบอกอาจารย์สามารถ อาจารย์อภิรักษ์ บอกรใครต่อใครว่า ตรงนี้เราขอสักหมื่นบาทก็พอ แแสนึงก็พอล้านหนึ่งก็พอ ถ้าไม่ให้เรา 20 ล้าน แต่ขอให้ได้ทุนประเดิมมาก่อน อาจารย์ครับ หลังจากนั้น เรามีปัญหาที่จะหล่อหลอมจิตวิญญาณกับศิลปิน กับใครต่อใครก็แล้วแต่ที่จะทำให้งบกองทุนนี้เติบโตมากขึ้น แล้วกองทุนนี้ถ้ามันเติบโตขึ้นมาได้ บางอย่างเรามีระเบียบ มีกระบวนการ มีวิธีการ อาจจะให้ทุนกับศิลปินรวมทั้ง 9 สาขา ไม่จำเป็นต้องไปเรียนต่อปริญญาตรี โท และเอก แบบ กพ. เขาให้ เราเปิดโอกาสให้เขาไปศึกษาไปดูงาน ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไปอยู่กับศิลปินแต่ละสาขาที่เด่นๆ ดังๆ ในต่างประเทศ เขาก็ได้ปัญญา ได้แนวความคิดมาเพื่อที่จะเอามารังสรรค์ผลงานในบ้านเมืองเราได้ อีกประเด็นหนึ่งก็คือเป็นไปได้ไหมที่เราจะหาทางให้ศิลปินมีองค์กรที่จะมีสมาคมหรือมูลนิธิหรือกองทุน จะมีโครงการแลกเปลี่ยนกันของประเทศญี่ปุ่นเขาจะมีโครงการเป็นทุนเพื่อคนญี่ปุ่นและคนในต่างแดนของเราเบื้องต้นทำงานๆ และใช้ทุนไม่มากร่วมมือกับมหาวิทยาลัยใดๆ ก็แล้วแต่ให้ร่วมมือกับประเทศลาว เขมร เวียดนาม พม่า นั่นก็หมายถึงว่าจะมีโครงการสร้างความสัมพันธ์ตรงนี้ขึ้นมาได้ ความสมานฉันท์ก็เกิดขึ้นเลยและปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงก็ลดลงไปด้วย เราต้องทำนะครับ มีน้อยก็ทำเล็กๆ ไปก่อนแล้วมูลนิธิจากไม่มีทุน ก็ร่วมมือกับภาคเอกชน ร่วมมือกับมหาวิทยาลัย อะไรทำนองนี้ แล้วต่อไปเราค่อยทำระดับกลาง ระดับใหญ่ขึ้นมา

อีกเรื่องหนึ่งที่ผมอยากจะฝากไว้ตรงนี้ก็คือ เป็นภารกิจของรัฐที่จะต้องร่วมมือกับภาคเอกชน ในอันนี้จะสร้างความรู้ ความเข้าใจกับประชาชนตั้งแต่ระดับรากหญ้าขึ้นมาเลย ให้เราเข้าใจเกี่ยวกับงานศิลปะ มองรู้ดูออก หรือจะเอาตรงนี้ไปหล่อหลอมไปทำกิจกรรมที่มีคุณค่าขึ้นมาหลายๆ

เรื่องนะครับ ถ้าสามารถทำสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่ระดับฐานจนถึงระดับสูงมันจะก่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ในการสร้างคน แล้วความร่วมมือ กองทุนนี้มันจะใหญ่ขึ้นมาโอกาสในการจะทำสวัสดิการให้ศิลปินในสาขาต่างๆ ทั้งชนิดที่จ่ายเงินและไม่จ่ายเงินมันจะมีอีกเยอะแยะไปหมด ในเบื้องต้นนี้ผมขอฝากกว้างๆ ไว้แค่นี้ก่อนครับอาจารย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย : ขอขอบคุณมากครับ อันนี้ต้องถือว่าเป็นภาพสะท้อนความคิดจากองค์กรรัฐ คือ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งในที่สุดแล้วความมั่นคงความยั่งยืนเรื่องสวัสดิการ เราก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งตัวของศิลปินเองด้วยการตีความของศิลปะร่วมสมัยก็ยังเป็นปัญหา ความยั่งยืนที่แท้จริงมันคืออะไร ในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เราต้องทำงานกันต่อไป ช่วงนี้ลองฟังความเห็นจากหัวหน้างานอนุรักษ์ภาพยนตร์ในหอภาพยนตร์ คุณโดม สุขวงศ์ช่วยเสนอความคิดตรงนี้ด้วย เรียนเชิญครับ

คุณโดม สุขวงศ์ : ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่แต่ก็เป็นเรื่องเล็กด้วย เรื่องเล็กก็คือถูกมองข้าม เรื่องใหญ่คือเป็นเรื่องยากพูดกันมาหลายสมัยก็ยังไม่ค่อยสำเร็จ หัวข้อในการเสวนาครั้งนี้ว่า สวัสดิการเพื่อศิลปินร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย ผมกังวล พยายามนึกว่าจะพูดอะไรสวัสดิการผมก็นึกเป็นเรื่องของความกินดี อยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพอนามัยอย่างคุณเพชรานะครับ หรือเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และเสรีภาพในการทำงานมันเป็นเรื่องสวัสดิการหรือเปล่า ท่านไกรศักดิ์ก็พูดว่ากระทรวงวัฒนธรรมกำลังจะถูกเปลี่ยน จากเดิมคิดว่าจะเป็นการกระทรวงที่สร้างสรรค์กลับจะเป็นกระทรวงที่ควบคุมเรื่องเซนเซอร์นะครับ แล้วท่านก็บอกว่านโยบายทางศิลปวัฒนธรรมต้องมาจากการเมือง ฟังดูว่า เอ...มันจริงหรือเปล่า แต่ผมก็มีประสบการณ์เมื่อ 20 ปีที่แล้ว โดยบังเอิญทำให้เข้าใจว่าคำพูดนี้เป็นสัจจะ นโยบายศิลปวัฒนธรรมต้องมาจากการเมืองข้าราชการซึ่งมีหน้าที่กินภาษีของราษฎร ผมคิดว่าไม่กล้าหาญที่จะทำเรื่องนี้เมื่อ 20 ปีที่แล้วผมเรียกร้องให้มีหอภาพยนตร์แล้วก็เข้าไปที่กรมศิลปากร แล้วก็ไปทะเลาะกับข้าราชการในกรมศิลปากร เขาบอกว่าเราเป็นเอกชนไม่มีหน้าที่ที่จะยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ เราจะมารู้เรื่องการอนุรักษ์ได้อย่างไรไม่ได้จบโบราณคดีมา ผมก็ต้องไปทางการเมือง เพราะคิดว่าทางราชการไม่กล้าทำ ตอนนั้นคุณชวน หลีกภัยเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษา ผมก็เข้าไปพบโดยมีคนรู้จักพากันไป ท่านคิดว่าผมเป็นคนบ้า ถ้าไปเองคงได้เข้าพบอยู่ดี คือท่านอาจารย์อวบ สาณะเสนพาไป ท่านก็ฟังแต่ก็คิดว่าเป็นไปไม่ได้ แต่มีอยู่จุดหนึ่งท่านบอกว่ารู้จักคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ไหม ไปเชิญมาพบหน่อย เดี่ยวจะหมดสมัยอยากจะทำอะไรให้มาคุยกัน ผมก็นึกว่า เอ...ผมอยากทำ ท่านไม่ช่วยผม แต่ขอให้ไปปากคนมีชื่อเสียงมา ทีนี้ผมรู้จักที่เนาวรัตน์ ผมก็พาไปพบคุณชวน ปี 2520 ท่านก็ถามคุณสุจิตต์ และคุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่าอยากทำอะไร

พีเนาร์วัตน์ก็บอกว่าเคยเสนอ สวช. ให้ทำโครงการศิลปินแห่งชาติมาหลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ พีเนาร์บอกว่าได้เห็นตัวอย่างของฟิลิปปินส์ เขาให้ศิลปินแห่งชาติปีละ 1 คน ให้สวัสดิการให้อะไรต่างๆ พีเนาร์ก็อยากที่บ้านเรามีบ้าง เสนอไปหลายครั้งแต่ก็ไม่สำเร็จ คุณชวนบอกว่าถ้าอย่างนั้นขอให้พีเนาร์เขียนหนังสือให้ท่านกระดาศสัก 1 แผ่นแล้วเอามาให้หน่อย ปรากฏว่าพีเนาร์ลิ้มวันที่คุณชวนนัดให้เอามาบังเอิญผมก็ไปหาพีเนาร์ที่ศูนย์สังคีตศิลป์แล้วบอกพีเนาร์ว่าคุณชวนนัดให้ส่งกระดาศให้ไป ท่านก็นึกได้ว่าเอาไปแล้วก็รีบมาพิมพ์แล้วก็ไป ปรากฏว่าเมื่อมาถึงคุณชวนก็เพิ่งเรื่องไปที่กระดาศนั้นประโยคเดียวไปที่สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ มันก็เกิดโครงการศิลปินแห่งชาติขึ้นมา อันนี้ก็พิสูจน์ว่ามันต้องมีอำนาจทางการเมืองบงการลงไป ข้าราชการถึงกล้าทำงานหรือสนองนโยบายของรัฐ

สำหรับเรื่องของสวัสดิการของศิลปิน ท่านอาจารย์วิรุณพูดใน 5 ข้อที่ยิ่งใหญ่ผมก็เห็นด้วย เรื่องที่ 1 ท่านบอกว่าต้องอยู่ในกฎหมายที่จะให้รัฐมีนโยบายหรือมาจัดสวัสดิการต้องอยู่ในกฎหมาย

เรื่องที่ 2 รวมกลุ่มของศิลปินซึ่งอาจารย์อำนวยก็ได้พูดถึงกลุ่มของศิลปินจะรวมกลุ่มช่วยกันเองหรือต่อสู้เรียกร้องให้รัฐหันมาช่วย ดร.วิรุณ ท่านสงสัยว่าทำไมวงการศิลปินรวมตัวกันไม่ได้ และเปรียบเทียบกับสมาคมทันตแพทย์ ทำไมสมาคมทันตแพทย์รวมตัวกันเข้มแข็งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 มีการประชุมปีละ 2 ครั้ง มันคล้ายๆ กับว่าศิลปินใช้อารมณ์ เจ้าอารมณ์ทำงานร่วมกันมันยากหรือ แตกแยกมีความขัดแย้งกัน อันนั้นเป็นความจริงไหม

เรื่องที่ 3 ท่านพูดถึงสวัสดิการในแง่สุขภาพอนามัยท่านเสนอให้โรงพยาบาลของมหาวิทยาลัยช่วยเรื่องการรักษาพยาบาลศิลปินที่เจ็บป่วยมันเป็นไปได้

เรื่องที่ 4 เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ ท่านมองคนทุกคนเท่ากัน ควรจะเลือกปฏิบัติใหม่ มีเหตุผลอะไรที่รัฐจะต้องมาสนใจ ให้สวัสดิการเฉพาะศิลปิน คนอาชีพอื่นไม่ควรจะได้หรือ มันเป็นเรื่องของการเลือกปฏิบัติศักดิ์ศรีของแต่ละวิชาชีพมันเป็นความขัดแย้งในตัวเอง

ท่านเสนอให้มีกองทุน กบข.เฉพาะของศิลปินคล้ายกับที่อาจารย์อำนวยบอกว่าจะขึ้นทะเบียนศิลปินทั่วประเทศ แล้วรัฐจะให้เงินเดือนหรืออย่างไรไม่ทราบ อันนี้เป็นสิ่งที่ต้องมาหาเหตุผลว่าจำเป็นไหมที่ศิลปินจะต้องได้รับการดูแลจากรัฐมากกว่าอาชีพอื่น ผมมีความเห็นที่เป็นข้อเสนอในความเห็นของผมเองทั้ง 2 ทาง ในหมู่ศิลปินซึ่งที่จริงไม่ควรจำกัดเฉพาะในหมู่ศิลปิน ถ้าเราตีความว่าศิลปินคือผู้ที่สร้างสรรค์งานศิลปะ ผมคิดว่าในขบวนการของศิลปะมีผู้อื่นเกี่ยวข้องด้วย นอกจากผู้สร้างสรรค์ยังมีเสพยงาน ตัวกลาง ผู้เผยแพร่งาน นักวิจารณ์ คนจัดการหอศิลป์ พิพิธภัณฑน์ หอสมุดนะครับ ควรจะมีส่วนได้รับการดูแลด้วย ถ้าดูแลแต่ศิลปินมันก็ไม่รอด เพราะบางครั้งศิลปินเองผลิตงานอย่างเดียว จริงอยู่อาจจะมียุคที่ศิลปินและผู้เผยแพร่

งานตัวเอง พุดง่ายๆ ว่าทำเนาเอาตัวรอดได้ ไม่จำเป็นต้องมีคนมาช่วยจัดการช่วยเผยแพร่ แต่ผมคิดว่าในวงการต้องไปพร้อมกัน เพราะฉะนั้นถ้าคิดจะมีการช่วยเหลือเกื้อหนุนก็ต้องเพื่อทุกคนที่มีส่วนในสาขาของศิลปะนั้นๆ บางสาขาศิลปินที่สร้างงานอาจจะอยู่ดีกินดีมีรายได้ อาจจะต้องกลับมาช่วยเหลือองค์กรที่ทำงานในสาขานั้นก็เป็นได้ การตั้งเป็นชมรมเป็นสมาคมวิชาชีพแล้วช่วยเหลือกันเองในเรื่องสวัสดิการ ผมว่ามันเป็นรูปแบบธรรมดาที่มีอยู่แล้วไม่ใช่แต่เฉพาะในสาขาศิลปะในทุกวิชาชีพสามารถทำได้อยู่แล้ว

ในส่วนของรัฐถ้าเราอ้างเหตุผลว่า ทำไมรัฐต้องดูแลศิลปินเป็นพิเศษ ผมคิดเล่นๆ ว่าคงต้องคิดว่าศิลปินเป็นชนกลุ่มน้อยจะถือว่าเป็นต้นทุนหรือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาติ บางครั้งศิลปินดูแลตัวเองไม่ได้หรือจะให้ศิลปินมาดูแลตัวเองก็คงจะผลิตงานไม่ได้ รัฐจะต้องเข้ามาช่วยเหลือ เข้ามาแทรกแซง มาจัดการระบบอะไรก็ตามจะครบ จะเป็นต้องมีการช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นเรื่องกองทุนหรือกฎหมายที่จะอำนวยความสะดวกจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรค

เรื่องกองทุนที่ อาจารย์อำนวยการ พุดเมื่อกี้ว่า น้อยๆ ก็ได้หนึ่งล้านหรือ 20 ล้าน แต่ผมคิดว่ามันไม่น่าจะต้องๆ ก็ได้ มันน่าจะต้องเยอะ ให้ทัดเทียมกับกองทุนที่ไปสนับสนุนทางด้านอื่นๆ ด้านอุตสาหกรรม ด้านพาณิชย์ หรือกองทุนน้ำมันเป็นหมื่นล้าน มันควรจะใกล้เคียงกัน แหล่งที่มามาจากไหนจะครบ เมื่อ 2 อาทิตย์ ผมได้ไปประชุมที่ทฤษฎีกากำลังมีการร่างพระราชบัญญัติภาพยนตร์ฉบับใหม่ ร่าง พรบ. นี้มีการต่อสู้นานจากคนในวงการมี 2 ประเด็นที่เรียกร่อง 1. ให้เลิกการเซ็นเซอร์ และประนีประนอมมาเป็นการจัดระดับของภาพยนตร์ให้เหมาะสมกับอายุ แบ่งประเภทหรือใช้ภาษาอังกฤษว่า rating คือห้ามมีการห้ามฉาย คือถือว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพในการสื่อความหมายในการรับรู้ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะเปิดช่องให้ออกกฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพได้ แต่เขาก็ศึกษากันว่า การออกกฎหมาย เพื่อควบคุมเสรีภาพได้ต้องใช้เสมอภาคกัน คือใช้โดยทั่วไปไม่ให้เฉพาะกลุ่ม ถ้าจะออกกฎหมายหรือมีอยู่แล้วก็ตามคือเรื่องเซ็นเซอร์ถือเป็นการเลือกปฏิบัติ ถ้าจะออกต้องควบคุมทุกสาขา คนที่จะเขียนรูปเขียนนิยายก็ได้ ถ้ามีการตรวจก็ต้องตรวจทุกสาขาไป ถึงจะเป็นธรรมและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

เรื่องที่ 2 คือเรื่องสนับสนุนโดยมีกองทุน ทางทฤษฎีกาบอกว่ารัฐไม่มีนโยบายให้ตั้งกองทุนอีกต่อไปโดยเฉพาะกระทรวงการคลัง ซึ่งอันนี้ไม่มีเหตุผลมา บอกแต่ว่าเป็นนโยบายไม่ให้มีกองทุนอีก ผมคิดว่าเราต้องเรียกร่องให้เกิดกองทุนเหล่านี้ ที่ผมพูดนี้เฉพาะสาขาภาพยนตร์ซึ่งมันจะมีผลต่อคนที่ทำงานในด้านภาพยนตร์ โดยเฉพาะเรื่องกองทุนภาพยนตร์ก็มีการเสนอเข้าไป ตัวอย่างจากต่างประเทศในบางประเทศเขาเอาเงินเปอร์เซ็นต์จากตัวภาพยนตร์ทุกใบ 15 เปอร์เซ็นต์ เข้าไปที่กองทุนสำหรับในประเทศไทย ผมเพิ่งอ่านข่าวโรงหนังของ อีจิว ปีหนึ่งเขาได้รับเงินสดจากการขายตัว

สามหมื่นล้านบาท นี่เฉพาะค่ายเดียว แต่เรามีตั้ง 3-4 ค่าย ถ้าเราเอามาสัก 10-15% โดยระบบ กลไกของรัฐก็จะมีเงินมาเข้ากองทุนทุกปี และต้องบริหารกองทุนให้ดี ต้องไปช่วยทุกด้าน อาจจะไม่ใช่ว่าเฉพาะด้านสวัสดิการควรจะเป็นด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม หรือแม้แต่ด้านอุตสาหกรรม การลงทุนต่างๆ หรือให้กูดอกเบี้ยต่ำ ก็ทำได้หมด

สุดท้าย ผมบอกอยากพูดถึงคุณเพชรฯ สักนิดหนึ่งเป็นเรื่องของความทุกข์ของศิลปินเมื่ออยู่ที่พัง แต่สุดท้ายเมื่ออาจารย์ถามคำถามว่าอยากจะทำอะไรที่รัฐช่วยเหลืออะไรท่านก็ไม่ยอมพูดถึงตัวเอง ท่านก็บอกว่าไม่ต้องการ อันนี้อาจจะเป็นศักดิ์ศรีของท่าน และท่านก็ได้เดือดร้อน แต่ก็เอื้อเพื่อไปยังศิลปินอื่นที่อาจจะเดือดร้อน ก็ยังมีศิลปินที่อนาถาอยู่มากมาย ที่ไม่มีญาติพี่น้องดูแล ซึ่งบางทีรัฐก็ไม่ได้เข้าไปดูแล เขาก็ทรนงค์กันเอง มีคนสมเพท สงสารก็ช่วยเหลือเฉพาะหน้าไป แต่กรณีของคุณเพชรฯมันมีบางอย่างซึ่งนอกเหนือจากเรื่องทางกาย มันเป็นเรื่องทางใจ อย่างวันนี้ท่านก็ไม่มาที่นี่ ไม่ออกสังคมมาเกือบ 20 กว่าปี เพราะว่าไม่กล้ามีจะเผชิญหน้ากับสังคม ซึ่งอันนี้ผมคิดว่าในวงการ หรือรัฐจะต้องช่วยดูแลทำให้ท่านกล้าออกมา เหตุผลที่ว่าท่านออกมาสู่สังคมแล้วแฟนฯ จะเห็นท่านไม่สวย ท่านไม่เห็นตัวเองก็เลยเกิดความไม่มั่นใจ ทั้งๆ ที่สิ่งที่ท่านพูดออกมามันสวยกว่าเรื่องของรูปกายภายนอกเยอะ

อีกเรื่องหนึ่งที่เราในฐานะคนในวงการ ที่อาจารย์พูดว่าทำไมท่านไม่ได้ศิลปินแห่งชาติ เมื่อ 2 ปี มาแล้วเราเคยเสนอไปในนามของเอกชนคือมูลนิธิหนังไทย ให้เหตุผลต่างๆ เพราะในช่วง 2 ปีนี้ คุณเพชรฯเริ่มกลับมาทางเสียง โดยการจัดรายการวิทยุถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ ถ้าคิดมาตรฐาน การแสดงของคุณเพชรฯเทียบกับปัจจุบันจะต่างอย่างสิ้นเชิง ปัจจุบันการแสดงของเราเป็นอย่างไร ตะวันตก เรื่องความสมจริงอะไรต่างๆ แต่สมัยคุณเพชรฯจะถือความไม่สมจริง การแสดงแบบ ประเพณีเดิม เช่นเดียวกับงานจิตรกรรม ประติมากรรม ไทยเราไม่เคยเขียนรูปเหมือนจริง ไม่เคยเขียนเรื่องกล้ำเนื้อ ตามความเข้าใจของผม ในเรื่องการแสดงจะเป็นลิเก ดังนั้นการแสดงของคุณเพชรฯที่เราเห็นในหนัง นางเอกต้องสวยตลอดเวลา เหมือนในนางเอกลิเก รับบทเป็นยาจกก็ต้องสวมแหวนเพชร มีชฎา คนดูจึงจะชื่นชมคนดูไม่สนใจเนื้อเรื่องเพราะรู้อยู่แล้ว เช่น เรื่องจันทโครพ คนดูสนใจในการสวมบทบาท การรำย่ำ บทบาทการแสดงของคุณเพชรฯในยุคนั้น ก็เหมือน นาฏศิลป์มันจะเกินจริงหรือต่ำกว่าจริง มีอยู่ 2 อย่าง จะไม่มีสมจริง สมจริงเมื่อไหร่คนดูไม่ยอมรับ เพิ่งจะมาเปลี่ยนแปลงเมื่อผู้กำกับภาพยนตร์กลับมาจากเมืองนอกเอาลัทธิแบบสมจริงมา อย่าง ท่านม้วยทำหนังบันทึกเสียงจริง สมัยคุณเพชรฯเล่นหนัง เราไม่เคยได้ยินเสียงจริงๆ ของเธอ ต้องมี นักพากย์ เสียงต้องเพราะตลอด พระเอกต้องเสียงหล่อตลอด สรุปว่าคุณเพชรฯไม่ได้เป็นศิลปินแห่งชาติ ซึ่งเราก็ไม่ทราบเหตุผล

พูดถึงศิลปินแห่งชาติอีกสักนิด ผมคิดว่าอาจจะมีเปลี่ยนแปลงในอนาคตตามที่เราเคยเข้าใจว่าศิลปินแห่งชาติต้องเป็นคนแก่ เป็นศิลปินที่แก่แล้วถึงจะได้ เมื่อ 2 ปีที่แล้วผมก็ร่วมเสนอศิลปินแห่งชาติอีกคนเป็นนักเขียนอายุมากกว่า 90 กว่าปี สมาคมนักเขียนก็พบว่าเขาลืมท่านไปก็ไม่ได้ อีกหนึ่งปีต่อมาท่านก็เสียชีวิตไป ปีนี้ผมกำลังจะเสนออีกท่านไม่รู้ว่าจะได้หรือเปล่า เสนอคนแก่ก็ไม่ได้ คนกลางๆ คนก็ไม่ได้ เสนอคนรุ่นใหม่ กรรมการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติจะยอมรับไหม ผมจะเสนอคนทำหนัง คุณภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล เพิ่งได้รางวัลที่เมืองคานส์ก็กลับมา เหตุผลง่ายๆ คือโลกยอมรับแล้ว ไทยเราจะรับได้ไหม บางคนอาจจะคิดว่าถ้าคนที่ได้ยังเป็นเด็กอยู่ต่อไปในอนาคตทำผิดพลาดทำเสื่อมเสียจะทำอย่างไร เพราะไม่มีการถอนชื่อออกจากการเป็นศิลปินแห่งชาติ อันนี้เป็นประเด็นปัญหา เป็นสิ่งที่ต้องดูแลคือเรื่องศักดิ์ศรี จิตใจของศิลปินไม่ใช่แค่เรื่องความเป็นอยู่ เรื่องเงินทอง บางครั้งมันไม่จำเป็น บางครั้งท่ามกลางความอดอยากศิลปินอาจจะทำงานที่ตีเลิศออกมา ครับ ขอขอบคุณมาก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อานาจ เย็นสบาย : ขอขอบคุณคุณโตมรมาก มีข้อมูลหรือรัฐ ฐานคิด หรือระบบคิดที่น่าสนใจหลายประเด็นตั้งแต่การตีความในเรื่องของสวัสดิการ เรื่องการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ หรือศักดิ์ศรีของศิลปิน เรื่องผมคิดว่าศิลปินบางท่านมีความพร้อมในเรื่องอื่น แต่ในเรื่องการยกย่องให้เกียรติเป็นเรื่องนามธรรม เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ผมคิดว่ายังมีอีกหลายเรื่องที่ผมคงไม่สรุป ผมจะนำเสนอในเชิงความคิดข้อมูลแล้วจะถูกบันทึก ก่อนจะตีพิมพ์ผมจะให้ตรวจสอบข้อมูลเพื่อที่ท่านอาจจะต้องการเพิ่มเติมให้สมบูรณ์มากขึ้น ขอเรียนเชิญท่านสุดท้าย คุณจุมพล อภิสุข ตระกูลนี้ต่อสู้หลายทิศ หลายทาง ขอเชิญครับ

คุณจุมพล อภิสุข : ขอขอบคุณครับ ถ้าการประชุมนี้ดำเนินการมาสายเพราะผมผมก็ต้องขออภัยอย่างยิ่ง ผมขอเล่าให้ฟังถือเป็นการโฆษณาไปด้วยนะครับ ผมเป็นผู้ประสานงานของการประชุมเอตส์นานาชาติที่จะมีขึ้นที่เมืองไทยในเดือนกรกฎาคมนี้ เราเอาศิลปินทั่วโลกที่ทำงานเกี่ยวกับ HIV มาทั้งหมดประมาณ 80 กว่าโครงการ ศิลปินร่วม 200 กว่าคน และร่วมกับสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยจัดงานศิลปะอาเซียนเพื่อโรคเอดส์ เพิ่งแถลงข่าวไปเมื่อวานนี้ทำใหุ้่นวายหลายเรื่อง ก็ขอโทษด้วยถ้าหลงลืมอะไรไปช่วงนี้งานเยอะ ก็เล่าสู่กันฟัง

กลับมาเรื่องที่เข่าจะให้ผมพูด คุณโตมพูดอันหนึ่งถูกใจผมมากตรงกับที่ผมคิดได้ว่าจะมาพูด คุณโตมถามว่าจำเป็นหรือเปล่าที่เราจะต้องมีสวัสดิการพิเศษสำหรับศิลปิน ทำให้ผมคิดว่าเป็นไปได้ไหมที่เราจะต้องมีสวัสดิการกันเสียที แล้วมันก็ทำให้ผมมองดูว่ารัฐ (รัต-ตะ) ของเราทุกวันนี้มันเป็นรัฐแบบไหน มันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ทุกวันนี้ผมมองว่าสวัสดิการ ศิลปินจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชน

ต้องมีสวัสดิการ ทุกวันนี้เรายังไม่มีสวัสดิการ 30 บาท ก็ยังเลือกปฏิบัติประกันสังคมก็ยังเลือกปฏิบัติ

สังคมของเราเป็นสังคมเลือกปฏิบัติ เป็นสังคม Patron เหมือนที่อาจารย์เสกสรรว่า สังคมเราเป็นสังคมอุปถัมภ์มากก็สบายหน่อย ใครไม่มีผู้อุปถัมภ์ก็ยากจนไป เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่มีคนดูแล อันนี้เป็นระบบที่เกิดขึ้นในยุคกลางของยุโรป และมันก็กำลังเกิดในประเทศไทยปัจจุบันนี้

ผมมองว่าสิ่งที่อยู่ในสภาพของความเป็นจริงจะฉกฉวยเอาสภาพที่มีอยู่มาเป็นสวัสดิการของตัวเองได้อย่างไรนั้นเป็นความสามารถเฉพาะตัวของศิลปินและคนไทยทุกคนด้วย เราจะต้องรู้จักเอาความหลากหลายในการได้เปรียบในเชิงสังคม ในเชิงสวัสดิการที่มีอยู่ เช่นทำโครงการอย่างไรจึงจะให้ได้เงินกู้หมู่บ้าน 1 ล้านบาท ทำอย่างไรจึงจะทำให้ได้สวัสดิการ 30 บาท ทำอย่างไรจึงจะทำให้ประกันสังคม มีโครงการอะไรที่ไหนก็รีบวิ่งกันไป ฉะนั้นจึงเห็นภาพอยู่บ่อยๆ ที่คนไปยื่นรถที่จะซื้อห่วยหรือซื้อหุ้นตั้งแต่เวลาตีสี่ ตีห้า เพราะว่าอะไร เพราะว่าเราถืระบบใครมาก่อนได้ก่อน มันก็เป็นอย่างนี้มาตลอด บางทีไปเข้าแถวตั้งแต่ตีสี่ยังไม่ได้ เพราะมีคนออกไปก่อนที่จะเปิด สภาพรัฐแบบนี้ผมว่าเป็นไปได้ยาก ผมค่อนข้างจะมีดมนกับสภาพสวัสดิการที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เราก็คงอยู่อย่างนี้ อยู่อย่างผู้อาศัย เราไม่ได้เป็นเจ้าของประเทศ เพราะเขายังออกบัตรประชาชนให้เราอยู่ แล้วเดี๋ยวนี้บัตรจะเป็นแบบ smart card เขารู้ข้อมูลเราหมด มันเป็นดาบ 2 คม

ผมมองง่าย ๆ เรื่องสวัสดิการสังคมจะเกิดขึ้นได้ระบบภาษีมันต้องดี ดีในที่นี้หมายความว่าดีของรัฐ ไม่ใช่ดีสำหรับเรา หมายถึงว่ารัฐจะต้องเรียกเก็บเราได้ ต้องบังคับเราให้จ่ายภาษีให้ได้ และในขณะที่เดียวกันรัฐก็ต้องแบ่งภาษีนั่นมาเป็นสวัสดิการสังคมของเราให้ได้ คุณโดมก็เสนอเรื่อง ลีดเดอร์ แต่ผมไม่คิดว่าลีดเดอร์เขาจะสนใจในเรื่องนี้ เพราะเขาไม่ได้ทำขึ้นมาเพื่อให้สวัสดิการกับประชาชน อันนี้ผมก็ขอฝากให้ไปคิดว่าคนที่อยู่ในรัฐบาลจะคิดอย่างไร สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการยอมรับอาชีพของประชาชน ทุกวันนี้รัฐบาลไทยยอมรับอาชีพอะไรบ้าง อาชีพศิลปินเขาจะมองเป็นอาชีพเดินกินรำกิน เป็นอาชีพนักร้อง ทุกครั้งที่ผมไปกรอกใบสมัครอะไรก็แล้วแต่ที่เป็นแบบฟอร์มผมก็กรอกว่าอาชีพเป็นศิลปินตลอด เขาก็มองหน้าแล้วถามว่าเป็นนักร้องที่ไหน เขาจะมองศิลปินเป็นอย่างไร อันนี้เป็นที่สังคมมองเป็นภาพที่เราสร้างให้ศิลปินเราไม่คิดว่าศิลปินมีมากกว่าอาชีพนักร้อง เราไม่คิดว่าศิลปินมีมากกว่าแค่คนที่เราเคยได้ยินชื่อการยอมรับเหล่านี้แสดงออกได้อย่างไร

ในหลายๆ ประเทศเขามีวิธีการ ผมมีประสบการณ์ ที่จะเล่าสู่กันฟัง เพื่อผมเป็นศิลปินอยู่ที่ออสเตรเลีย เขาก็อาศัยการมีลูก รัฐบาลจะจ่ายเงินค่าแม่ที่ดูแลลูก จะจ่ายเงินจนกระทั่งลูกโตอายุ 14-15 ปี เขาก็อยู่ได้โดยมีเงินที่รัฐดูแลนิดๆ หน่อยๆ ได้ค่านม ได้ค่าคนดูแลลูก ได้ค่าเล่าเรียนลูก ลูกได้เล่าเรียนฟรี และในขณะเดียวกันเขาก็ได้เงินค่า Unemployment เพราะเขาไม่ต้องไปทำงาน ก็ทำให้เขาอยู่ได้ อันนี้ไม่เฉพาะศิลปินใครๆ ก็เป็นได้ บ้านเราทำได้ไหม ทำไม่ได้ ก็ตกไปเลย ไม่ต้องพูดถึง

ที่เวียดนาม รัฐบาลเขาทำสตูดิโอราคาถูกให้ศิลปินเช่า ไว้สร้างงานก็ได้ เก็บเงินก็ได้ แต่ศิลปินบ้านเราไม่ต้อง เพราะบอกว่าบ้านเราใหญ่มีที่เก็บงานเยอะแยะ แต่ไม่คิดถึงศิลปินที่ไม่มีที่ทำงานของตัวเอง ไม่มีที่เก็บงาน ต้องไปเช่าราคาถูกๆ ถ้าเป็นของฟรีก็ต้องไปเช่าคิรวอกัน มีเหมือนกันของฟรี ที่เราจะต้องไปเช่าคิรวอกว่าเราจะทำงานช่วง 15 มิถุนายน -30 มิถุนายน เราก็เช่าคิรวง แล้วเราก็ได้เข้าไปทำงาน หรืออีกส่วนหนึ่งเราได้เข้าไปเป็นสมาชิกขององค์การศิลปิน ส่วนมากจะเรียกว่าสมาคมศิลปะหรือสมาคมศิลปิน บัตรนี้ก็จะไปลดหย่อนภาษีเมื่อเราไปซื้อ art supplies แต่ที่นี้มันก็มีปัญหาตามมาทีหลังว่า art supplies คืออะไร ขอบเขตของ art supplies คืออะไร ศิลปินไม่ได้ใช้สื่ออย่างเดียว ศิลปินใช้ทราย ใช้ปูน ใช้ก้อนหิน ใช้ต้นไม้ มันเป็น มันเป็น art supplies หรือเปล่า อันนี้ก็เป็นปัญหาอยู่หลายๆ ประเทศเหมือนกัน แต่ถ้าใช้ภาพถ่ายว่าอุปกรณ์นี้เป็น art supplies จริงๆ ก็เอาไป claim ภาษีคืนได้ในภายหลัง บางประเทศมีการลดภาษีให้ศิลปิน เมื่อศิลปินขายงานได้ ก็จะลดภาษีให้ ผมคิดว่าอันนี้เหมาะกับประเทศไทย เพราะผมไม่เชื่อว่าศิลปินไทยได้จ่ายภาษีเราไม่เคยมีการเก็บภาษีศิลปิน อันนี้ผมไม่รู้ว่าเป็นข้อดีหรือข้อเสียของรัฐบาลไทย เรากำลังมองในส่วนของการทำงานที่เรียกว่าสวัสดิการ ว่าทำอย่างไรที่จะให้ประชาชนในขณะที่มีชีวิตอยู่และแข็งแรงดีมีงานทำ ศิลปินก็เป็นประชาชนคนหนึ่ง ทำอย่างไรให้เขาได้ทำงานในสิ่งที่เขาอยากจะทำ ทำงานในสิ่งที่เขาถนัดเป็นเรื่องของรัฐบาลที่จะต้องจัดหาให้ จะต้องทำให้ได้ จะมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับที่รัฐให้ความสำคัญกับแต่ละสาขาอาชีพ มันก็อยู่ที่การยอมรับ พอเจ็บป่วยก็มีรักษา 30 บาท ซึ่งมีการเลือกปฏิบัติ ถึงประกันสังคมก็เลือกปฏิบัติ แต่จริงๆ แล้วประกันสังคมก็ทำได้ถ้าเรามีสมาคม และสมาคมสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีผลประโยชน์ร่วมกับศิลปินที่มาเป็นสมาชิก ก็สามารถไปขอประกันสังคมให้กับสมาชิกให้เขาไปรักษาได้ แต่การรักษาประกันสังคมมันเริ่มต้นที่ 175 บาท ผมเคยไปคุยกับหมอที่เขาทำประกันสังคม เขาบอกว่าขั้นแรกการที่มีประกันสังคมไปหาหมอก็เริ่มต้นค่ายา ค่ารักษาที่ 175 บาท อาทิตย์แรก สองอาทิตย์ถ้ายังไม่หาย ก็ลดลงไปเรื่อยๆ ตามลำดับ จนกระทั่งถึงเวลาหนึ่งก็ต้องให้หยุดรักษาไปสัก 2 เดือน ถึงจะกลับมาใหม่อย่างนี้เป็นต้น มันถูกจำกัดด้วยระเบียบที่ไม่ค่อยจะ practical เท่าไร

นอกจากการดูแลเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย ดูแลเรื่องการทำงาน การมีที่ทำงาน การมีที่ให้เขาเก็บผลงาน การที่มีที่แสดงงานให้เขา ซึ่งก็กลับมาที่หอศิลป์ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของสวัสดิการ เป็นสวัสดิการที่รัฐควรมีให้กับประชาชน ประชาชนควรจะได้มีโอกาสชื่นชมกับผลงานศิลปะที่ศิลปินเป็นคนสร้าง ควรจะได้มีโอกาสชื่นชมกับผลงานศิลปะที่ศิลปินเป็นคนสร้าง ควรจะได้มีโอกาสได้ชมงานศิลปะที่มาจากต่างประเทศ และจากนานาประเทศ นอกเหนือจากศิลปะในประเทศไทย อันนี้เป็นสวัสดิการที่รัฐจะต้องให้ และนอกจากนั้นยังเป็นสวัสดิการที่ทำให้ศิลปินรู้ว่าศิลปินจะได้แสดงผลงานแนวๆ มีที่ที่เขาจะมาเก็บงาน ถ้างานคนดีอยู่ในระดับที่หอศิลป์แห่งชาติก็จะซื้อไปเก็บ เขาก็ซื้อเก็บไว้ อันนี้

เป็นสวัสดิการหนึ่งซึ่งผมคิดว่าทางสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยกำลังผลักดันอยู่อย่างหนัก แต่รู้สึกที่เราควรได้ของใหม่มาแทน ซึ่งผมไม่รู้ว่าจะใหม่มันจะเป็นอย่างไร

นอกจากนั้นเรายังมีระบบอื่นๆ ที่ผมว่าคือระบบ patron หรือระบบอุปถัมภ์ ตอนอาจารย์จ้างแช่ตั้ง ของผมป่วยเราก็ได้ระบบ patron มาดูแล รู้สึกจะเป็นคุณอำนาจ วีรวรรณ และใครอีกหลายๆ คนช่วยกันดูแล ตอนพี่สุเชาว์ ลิกขเนตรป่วยก็เหมือนกัน เราก็ต้องวิ่งไปหาคนที่มีความจรรยาบรรณในวงการเมือง ในรัฐบาลให้มาช่วยเหมือนกัน นี่เป็นระบบ patron ที่เรามีอยู่แม้จะไม่ใช่ระบบอุปถัมภ์ ศิลปินโดยตรง แต่เรามีผู้ใหญ่บางคนที่เราพอจะไปหาได้ ที่นี้ผมมีคำถามว่าถ้าผู้ใหญ่เหล่านี้ตายไป หรือหมดสตางค์ หรือหมดอำนาจวาสนาลง เราจะทำได้อย่างไร มันก็เป็นวงเวียนที่ย้อนกลับไปมา ไม่ว่าจะไปอ่านวิจัยของอาจารย์เสกสรรค์ หรือฟังอาจารย์ไกรศักดิ์พูด หรือฟังท่านทั้งสองพูดที่นี้ ฟังใครต่อใครพูด ผมว่ามันก็วนเวียนกลับไปถึงระบบโครงสร้างของรัฐของเรา ว่ารัฐ (รัฐ-ณะ) ของเรามีไว้ทำอะไร เรามีรัฐบาลไว้ทำอะไร เป็นคำถามที่ต้องถามให้หนัก เราจะมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนใหม่ ผมคิดว่าเราต้องถามผู้ว่าทบทวน ว่าคิดเรื่องนี้อย่างไร รัฐคิดเรื่องสวัสดิการที่มีต่อประชาชนอย่างไร คิดเรื่องสวัสดิการด้านศิลปวัฒนธรรมที่จะมีให้ประชาชนนี้อย่างไร ผมว่าอันนี้สำคัญ เริ่มต้นกันจากเล็กๆ น้อยๆ ทราบว่าจะมีการเคลื่อนไหวกันของเครือข่ายศิลปินอีกครั้งหนึ่งเร็วๆ นี้ ผมเลยขอเปิดข่าวไว้ก่อนแล้วค่อยไปเสาะหากันเองว่า จะทำอะไรกันที่ไหน ผมคิดว่าในตอนนี่สิ่งที่จะสรุปและพยายามจะไม่พูดให้ยืดยาวไปกว่านี้ ผมได้พยายามเข้าเป้าอย่างดีที่สุดแล้ว สิ่งหนึ่งที่กำลังเป็นห่วงเป็นใยกันขณะนี้ก็คือ ท่านอังคารป่วย เราจะไปดูแลกันอย่างไร อันนี้ก็ฝากพวกเราไว้ด้วย

มันก็ย้อนกลับมาถึงคำถามที่ว่า มีความจำเป็นแค่ไหนที่เราจะต้องสร้างสวัสดิการโดยเฉพาะให้กับศิลปิน มีความจำเป็นแค่ไหนที่เราจะมีสวัสดิการให้กับประชาชนทางศิลปวัฒนธรรม มีความจำเป็นแค่ไหนที่เราจะต้องสร้างโครงสร้างของรัฐที่เหมาะสมแลเอื้อต่อการมีสวัสดิการทางด้านศิลปวัฒนธรรมต่อประชาชนแค่นี้ละครับ ขอขอบคุณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย : ขอขอบคุณมากครับสำหรับข้อคิดเห็นของคุณจุมพล ผมคิดว่าเป็นการเสนอข้อคิดเห็นถึงระดับโครงสร้างของรัฐ เมื่อวานนี้ผมไปประชุมที่ ส.ส.เงินซึ่งได้จากบุญหรือ เหล่า 2% ในที่สุดเขาก็ไม่ปฏิเสธการสร้างแนวร่วมกับอำนาจรัฐ คือต้องมีตัวแทน สรุปคือสักจะอันหนึ่งอย่างที่คุณโดมพูดถึงคือ ในท้ายที่สุดก็แยกการเมืองออกมาไม่ได้ เป็นเรื่องที่อยู่ในเวทีอื่นก็พูดถึงในสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน อย่างไรก็ตามก็แล้วแต่ ผมคิดว่าสิ่งที่ได้นำเสนอในวันนี้เป็นสิ่งที่มีความค่ามาก และผมจะนำการถอดเทปในตรงนี้เพื่อให้แต่ละท่านได้เพิ่มเติม ผมคิดว่าเราใช้เวลาอีกประมาณ 15 นาทีเพื่อให้ทุกท่านที่เข้าร่วมฟังเสวนาอยู่ข้างล่างตอบแบบสอบถาม เพื่อท่านใดอยากจะเสนอความคิดเห็นที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็มาตรงนี้ เพราะฉะนั้นอยากจะฟังความคิดเห็นสัก 2-3 ท่าน ช่วย

เสนอความคิดเห็นตรงนี้ ขอเรียนเชิญจากเวทีข้างล่างว่ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในมุมมองอะไรที่อยากทำให้ เรื่องสวัสดิการ บางคนก็อาจจะสิ้นหวังไปแล้ว บางคนก็อาจจะหมดหวังกับอำนาจรัฐไปแล้ว ตรงนี้ก็ลองดูว่ามันมีประเด็นอะไรที่จะช่วย เพราะโลกนี้อยู่ได้ด้วยความหวัง ก็หวังว่าจะดีขึ้น เชิญครับ มีไหมครับ ขอสัก 3 ท่านครับ

ผู้แสดงความคิดเห็น ท่านที่ 1

ในประเด็นของผมจากมุมมอง ผมกลับมองว่าเรื่องการเสียภาษี ศิลปินพวกเราทำงานกัน เราไม่เคยเสียภาษีเลย หรือว่าเราจะหาทุนอะไรต่างๆ ด้วยตัวเองก็จริง แต่เราไม่เคยเสียภาษีเพราะนี่ ผมมองว่ารัฐเขาก็ไม่เห็นความสำคัญที่รัฐจะมีรายได้จากภาษีเรา แต่เราก็บังไปเรียกร้องเรื่องของสวัสดิการ ผมก็มองว่ามันจะเห็นแก่ตัวไปหรือเปล่า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย :ขอบคุณมาก ก็เป็นมุมมองว่า สมมุติว่าเราเรียกร้องส่วนใดส่วนหนึ่งจากรัฐ มันจะมีระบบชนิดหนึ่งที่เราได้ให้อะไรกับเขามากแค่ไหนเพื่อที่จะได้รับส่วนนี้ออกมาเชิญท่านต่อไปครับ

ผู้แสดงความคิดเห็น ท่านที่ 2

ผมยังเชื่อในเรื่องอำนาจของรัฐ จำได้ว่าสัมมนาครั้งสุดท้าย เราคุยกันว่าเราจะได้สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งเรายังไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าเป็นอะไร มีครั้งหนึ่งที่ผมขึ้นมาพูดว่ามันเป็นเรื่องของเงินและเราสนใจเรื่องเงิน ครั้งสุดท้ายที่กำลังประชุมก่อนที่จะเสนอให้ท่านนายแพทย์ไปเสนอในที่ประชุมสภา ได้ข่าวว่าพอในที่ประชุมฟังเรื่องตัวเลขว่า วงการศิลปินทำเงิน 2 แสนล้านต่อปี ตัวเลขนี้เอามาจากไหน ความจริงเรื่องตัวเลขนี้ ผมนั่งเถียงกันมากเลยว่ามาจากสมาคม มัณฑนากร คำนวณคร่าวๆ ว่าต่อครัวเรือนใช้ศิลปะในการตกแต่งภายในหรือสร้างที่อยู่อาศัย ประมาณเงินที่เข้ามา ผมไม่คิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของระบบภาษี แต่เป็นเรื่องวิธีการของรัฐ ตอนที่ผมอยู่นิวยอร์คจะมีระบบที่เรียกว่า Foundation ต่างๆ เกิดขึ้นจากภาษีทั้งนั้น เพราะ

1. ประเทศไทยไม่มีภาษีมรดก เมืองนอกเขามีภาษีมรดก พอมีภาษีมรดกเขาจะต้องเสียภาษีมรดกโดยการสร้าง Foundation ขึ้นมา เช่น รอคก็เฟลเลอร์สร้างกองทุนขึ้นมา ศิลปินเขาหาเงินเป็น เขาจะจ่ายภาษีตามที่ควรจะเป็น นี่คือระบบที่สนับสนุนด้วย

ยกตัวอย่างสมาคมสถาปนิกสยาม ถ้าศึกษาประวัติจะพบว่าสมาคมสถาปนิกสยาม ถ้าศึกษาประวัติจะพบว่าสมาคมสถาปนิกสยาม มีเงินราวๆ 100 ล้าน ในการจัดงานทุกปีได้เงินประมาณ 10-20 ล้าน เพราะอะไร เพราะว่าเป็นศิลปินกลุ่มหนึ่งในวงการ ผมคิดว่าแตกต่างกันน่าดู แต่ทำไมถึงทำได้ เพราะว่าเป็นประชาชนสนใจ ก่อนอื่นศิลปินของเราไม่ใช่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเท่าไร ศิลปิน

ส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นศิลปินที่อยู่ในค่ายต่างๆ และวงการภาพยนตร์ อย่างที่บอกละครับ ถ้าพูดถึงศิลปินก็นึกถึงนักร้องก่อนเลย ไม่ได้นึกถึงนักเขียนอะไรเลย อย่างน้อยก็ทำตรงนี้ให้ได้ก่อนคือการร่วมมือกันต่างๆ ตอนที่ผมไปพิพิธภัณฑ์ที่เยอรมัน เพื่อไปศึกษาเรื่องทำพิพิธภัณฑ์ พระปกเกล้า เขามีเป้าหมายจะสร้างพิพิธภัณฑ์ก่อนคือเท่าไร ปี ค.ศ.1960 เยอรมันทำอะไรอยู่ จาก Concept นี้ เขามององค์กรต่างๆ มา set business มาเช่าที่ เอาเงินเข้าสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ เมืองไทยมี corporate แต่ไม่มีความยุติธรรมคือ ศิลปินที่รวย รวยมาก แต่ไม่ต้องจ่ายภาษี ที่จีน ก็จน มากไม่ได้รับการดูแล เราต้อง balance ตรงนี้ให้ได้ องค์กรของรัฐมีหน้าที่ออกกฎหมาย จัดการเรื่อง ภาษี ภาษีส่วนหนึ่งที่ผมเห็นด้วย ที่ดูหนังนี้ 15% เข้ามากองทุนเลย อาจจะไม่ใช่กองทุน อาจจะเป็น ภาษีที่ส่งเสริมศิลปะก่อน

2. คิดว่าเป็นทุน อย่าไปคิดว่าเป็นการใช้จ่ายเงินต้องเน้นให้ภาครัฐเข้าใจว่าเป็น investment ประเทศต่างๆ ศิลปินเขาเก็บไว้เพื่อเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศจีน อะไรก็ตามพอหลุดจากตรง นี้ปั๊บ ปัญญาตรงนี้มันก็สร้างมูลค่าเพิ่มมหาศาล ซึ่งตรงนี้เราไม่เห็นพอเราไม่เห็น เราก็จะด้อยกว่า ประเทศอื่นๆ ญี่ปุ่นเห็นมาราว 50-60 ปีแล้ว สมัยเบียร์เฮาส์ joint กับเยอรมัน เยอรมันคิดอย่างไร ญี่ปุ่นมีการติดต่อประสานระหว่างต่างประเทศอย่างไร ของเราตรงนี้ไม่มีอย่างเช่น สถาปนิกทำงาน อยู่ในประเทศ สถาปนิกต่างชาติจะเข้ามาทำงานก็ไม่ได้ ไม่ได้ที่ Thailand ความคิดพวกนี้ทำให้คนรุ่น ต่อไปคิดต่อไม่ได้ นี่ผมไม่ได้พูดถึงคนรุ่นเก่า สมัยก่อนมีคนต้องการออกแบบเมืองไทยอะไรนี่ สิงคโปร์ เพิ่งสร้างตึกทุเรียน ตอนนี่สังเกตใหม่สิงคโปร์ใหม่ๆ เรื่องพวกนี้มาก มี performance อะไรดีๆ มาแสดง มีวินเซนต์ แวนโก๊ะมาแสดงที่สิงคโปร์ คนใกล้บ้านก็อยากจะดู มีเงินก็บินไปดูแล้วกลับมาประเทศไทย ควรจะมองตรงนี้ ไม่ใช่ว่าศิลปินเราจน ใช้ความรู้ทางศิลปะหลอกรัฐบาล คือต้องคุยกับรัฐบาลว่าคุณ ต้อง invest ตรงนี้ ตอนนี้นายกทักษิณทำโครงการตรงนี้เยอะ เช่น OTOP แต่ยังไม่ถึงแก่น ยังไม่เข้าใจ ว่าต้องมีผู้สร้างหรือกลุ่มผู้สร้างขึ้นมาเพื่อจะ rate เงินตรงนี้ระหว่างรัฐบาลกับเอกชนร่วมกัน ถามว่ามี เงินไหม ผมว่ามีเงินมหาศาลเป็นแสนล้านที่รอจะมาใช้ แต่องค์กรเลือกที่จะซื้อเบนซ์ไป 10 คัน เมื่อวานไปงานศพ ผมนั่งคุยกับญาติ เขาว่าเพื่อนเขามีที่ประมาณ 30,000 ไร่ เป็นมหาเศรษฐีไร้อย่าง เมืองไทย พอทำอย่างเสร็จ ทุกเดือนเขาจะซื้อเบนซ์ได้คันหนึ่ง ผมเลยบอกขึ้นว่า ทำไมไปซื้อเบนซ์ 10 คัน คุณสามารถสร้าง museum ที่เป็นชื่อของคุณเองได้ เป็นค่านิยม จึงเสนอว่าการสัมมนา ครั้งต่อไป เราไม่ควรสัมมนาในกลุ่มของพวกเราตัวเอง เราควรจะเชิญนักการเมืองจัด dinner part หรืออะไรสักอย่าง จัดแพชั่นโชว์อะไรก็ได้ เพื่อให้ความรู้เพื่อนี้กับเขาก่อน นี่คือประเด็น ผมว่า ทักษิณคตินักการเมืองสำคัญมาก ถ้านักการเมืองมองไม่เห็นเรื่องความสำคัญศิลปวัฒนธรรม ก็ไม่มี ประโยชน์ เราจะประชุมอย่างนี้อีก 20 รอบก็ไม่มีผลอะไร อำนาจของรัฐเซ็นแกร็กเดียว บอกให้เกิด

ก็ได้ เพราะฉะนั้นเราจะต้องไปล้างสมองคนที่มีอำนาจรัฐก่อน แล้วระบบต่างๆ ก็จะตามมาได้ ที่สำคัญที่สุดก็คือศิลปินเองจะต้องดูแลกันและกันเองด้วย

ผมพยายามจัดอยู่หลายครั้งแล้ว ตอนที่ออกแบบอยู่นี้ผมอยากให้เป็นแหล่งรวมของนักเขียน กับนักดนตรี จิตรกร ปฏิมากร ไม่ค่อยสำเร็จก็เพราะว่าเราไม่มีกลุ่ม pop art อย่างเมื่อนอก เกิดจากความคิดทางวรรณกรรมแล้วค่อยถ่ายทอดไปสู่ศิลปกรรม เป็นแนวร่วมที่ชัดเจนมาก แล้วนำตรงนี้ออกไปสู่โลกสร้างวัฒนธรรม แต่ตอนนี้รับวัฒนธรรมมาแล้ว เช่น วงการ design ได้รางวัลมา เยอะแยะแล้วตอนนี้ ส่งผักตบชวาออกไปขาย ได้เงินจากพวกนี้เข้ามาเยอะมาก รัฐบาลเริ่มให้ความสำคัญในเรื่อง design สำหรับ OTOP มีกองทุน OTOP เป็นศูนย์กลางของ OTOP แต่มีเรื่องน่ากลัวชนิดหนึ่ง ผมขอพูดเรื่อง OTOP

1. เรากำลังจะทำให้ชาวบ้านเป็น designer
2. เรากำลังจะทำให้งานนี้เป็นกึ่งๆ design กับชาวบ้าน มั่วไปหมด คือจะมีสินค้าที่ขายไม่ได้ เยอะมาก สมัยก่อนเราซื้อของชาวบ้านเพราะมีเสน่ห์ที่เป็นชาวบ้านจริงๆ แต่ตอนนี้ชาวบ้านอยากเป็น designer ก็ทำสินค้าคล้ายๆ designer ไปเพื่อจะขาย ฉะนั้นถ้าเรามี concept ที่ไม่ชัดเจน เราก็ใช้เงินจำนวนมากไปเร่งผลิตสิ่งที่ไม่ชัดเจน จะเป็นผลเสียของประเทศชาติในอนาคต ตรงนี้เองถ้าเราต้องการให้วัฒนธรรมศิลปะเราเจริญต่อไปในอนาคต เราต้องล้างสมองภาครัฐก่อน ขอขอบคุณครับ

ผู้แสดงความคิดเห็นท่านที่ 3

ความเห็นของผมอาจจะขัดแย้งนิดหน่อยเกี่ยวกับเรื่องการล้างสมองของคนในภาครัฐ เพราะผมไม่เชื่อว่าการล้างสมองจะเกิดขึ้นได้ ในทางกลับกันโครงสร้างอย่างที่คุณโดมเผชิญหน้าอยู่ ถ้าเรามองให้ดีๆ มันคือการ lobby นั่นเอง ซึ่งมันเกิดขึ้นได้ มีความเป็นไปได้ มันไม่จำเป็นที่จะให้หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะผู้นำรัฐบาลจะต้องเข้าใจ เพราะไม่มีที่ไหนในโลกที่จะเข้าใจศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่เกิดขึ้นได้ก็เพราะการ lobby หน่วยงานโครงสร้างที่เราทำอยู่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะหัวเรื่องที่เราทำอยู่เป็นหัวเรื่องที่สำคัญมากเพียงแต่เราจะทำให้มันเกิดขึ้นได้จริง มันไม่ใช่การระดมสมอง และการนำกลุ่มคนของเขามารับฟังให้เข้าใจเรา เราเองกว่าจะเข้าใจตรงนี้ได้ เราต้องใช้เวลาตั้งนาน จะไปให้คนมาเข้าใจเราภายใน 1 fashion show หรือ 1 Catwalk เป็นไปไม่ได้ ต้องค่อยๆ เข้าไปและรู้ว่าใครคือผู้มีอำนาจและ lobby เขา ทำความเข้าใจกับเขาในช่วงสั้นๆ ทำอย่างไรก็ตามอธิบายให้เขาเข้าใจ ส่วนเราไปในฐานะเตรียมโครงสร้าง ในโครงสร้างที่ผมคิดว่าไม่จำเป็นต้องสร้างโครงสร้างแบบ mega แต่เป็นโครงสร้างเล็กๆ อย่างที่คุณจุมพลพูด แล้วค่อยๆ ขยายโครงสร้างต่างๆ เหมือนขยายสิ่งที่เรียกว่าสวัสดิการออกเป็น phase ออกไป ซึ่งสวัสดิการ

เป็นเรื่องสำคัญและไม่ควรให้รัฐคนเดียวที่จะเป็นคนทำ เราควรจะหาทางสนับสนุนอย่างไรให้หน่วยงานเอกชน อย่างเมื่อครู่นี้ที่พูดถึงหน่วยงานของเอกชนที่เข้ามาร่วม ยกตัวอย่างของอเมริกาเป็นตัวอย่างที่ดี ที่มีระบบของการยกเว้นหรือลดเว้นภาษีที่ให้เอกชนสามารถเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมได้ เพราะตรงนี้ก็จะมีมาช่วยในส่วนของสวัสดิการได้เหมือนกัน ซึ่งในทางกลับกันมันไม่เพียงแต่ช่วยในเรื่องเม็ดเงิน แต่ยังทำให้สวัสดิการนั้นมีศักดิ์ศรีด้วย เงินมันไม่ได้ทำให้เรามีศักดิ์ศรี แต่ศักดิ์ศรีที่มากับเงินมันสำคัญกว่าที่จะทำให้คนที่ทำงานศิลปะหรือกับคนที่เราให้เกียรติเขาว่าเขาเป็นศิลปินมีศักดิ์ศรีในการที่จะได้รับสวัสดิการต่างๆ เหล่านั้น ขอขอบคุณครับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย : ผมขอสรุปว่าเรื่องของสวัสดิการ เราคงไม่ได้ตีความหมายในความคิดเดิม มันมีความหมายที่ซ่อนอยู่และเป็นมุมมองหลายอย่างที่ปรากฏจากวิทยากรหลายท่านให้มา เพราะคำพูดว่าสวัสดิการ เราไม่ได้พูดในความหมายเก่า แต่ในความหมายใหม่ที่มีมิติ มุมมองที่หลากหลายและสิ่งหนึ่งที่เราไม่ปฏิเสธก็คือว่า เราคงจะต้องอาศัยทุกวิธีการมากกว่าเชื่อในทฤษฎีหนึ่งว่าการที่จะเข้าไปสู่จุดหมายในสิ่งที่เราพูดนี้จะใช้วิธีการเดียว แม้กระทั่งในที่สุดแล้วเราจะต้องทำให้ประเด็นที่เราพูดเป็นประเด็นสาธารณะ คือให้มีส่วนร่วมให้ทั้งภาคการเมืองและประชาชน คือให้รู้สึกว่าเป็นความจำเป็นที่เราจะต้องขับเคลื่อนไปข้างหน้า เราไม่ถือว่าสัมมนาวันนี้ ผลสำเร็จของการวิจัยจะเป็นเพียงกระดาษที่ถูกแขวนไว้ในตู้ ผมทำด้วยความรู้สึกที่ว่า ทุกอย่างถ้าทำอะไรได้ในจุดไหน ก็ทำไปก่อน ชีวิตมีอยู่แค่นี้ เราทำอะไรได้ตรงไหนหมัดแย็บบ้าง หมัดหนักบ้าง ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อการบูรณาการของคน ทุกอย่าง ทุกพื้นที่ มาประสานกันและทำให้การขับเคลื่อนนี้ไปสู่จุดหมายปลายทาง วันนี้ผมขอขอบคุณทุกท่านและขอให้ทุกท่านช่วยตอบในข้อ 4 ไม่จำเป็นต้องเป็นศิลปินเป็นบุคคลอื่นก็ได้ ช่วยให้ข้อมูล และผมขอปิดการประชุมและขอบคุณทุกท่าน

จากการเสวนาระดมความคิด เรื่อง "สวัสดิการเพื่อศิลปินร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย"

เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2547 ณ มูลนิธิศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

โดย คุณอำนาจ จันทร์ รองผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

คุณจุมพล อภิสุข ศิลปิน

คุณโดม สุขวงศ์ หัวหน้างานอนุรักษ์ หอภาพยนตร์แห่งชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย ผู้ดำเนินการเสวนา

สัมภาษณ์ เพชรา เชาวราษฎร์

ผู้สัมภาษณ์ : ครูดอกดิน ภัณฑุมาลย์ท่านครบรอบ 80 ปี คุณเพชราจะมีอะไรจะพูดถึงครูดอกดินบ้างไหมคะ เนื่องจากที่ท่านอายุ 80 ปี

คุณเพชรา : กับน้ำดินนับถือเป็นญาติผู้ใหญ่ตลอดเวลาที่อยู่ในวงการ เพราะน้ำดินนี้แหละถึงได้ก้าวมาอยู่ในวงการ เพราะว่าครั้งแรกที่เข้าไปติดต่อแสดงภาพยนตร์ครั้งแรกนี้ คุณศิริ ศิริจินดา เขาต้องการนางเอกจริง แต่คนที่ไปพูดเป็นเรื่องเป็นราวให้เราเข้าใจคือคุณดอกดิน ภัณฑุมาลย์ ตอนนั้นน้ำดินยังตัวนิดเดียว น้ำดินชี้แจงอย่างนั้นอย่างนี้คุณศิริ ศิริจินดา ไม่ได้พูดอะไร น้ำดินเป็นคนพูด เสร็จแล้วตอนนั้นก็สมัครงานที่อื่นได้แล้ว กำลังจะไปทำงาน พอดีน้ำดินท่านพูด ก็รับไปแสดงหนังเฉยเลย ตอนที่น้ำดินครบ 72 ปีก็ไปทานข้าวน้ำดินที่บ้าน ก็บอกว่าขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่น้ำดินเคารพนับถือบรรดามีในโลกนี้ให้อายุอย่างน้อยที่สุดก็ 99 ปี เพราะน้ำดินจะได้ตายทีหลังเพื่อน ทุกวันนี้ก็ยังบอกว่า

น้ำดินอายุถึง 99 แน่นนอนเลย เพราะรู้สึกสุขภาพดี สุขภาพจิตดี

ผู้สัมภาษณ์ : ครู ดอกดินเคยเล่าว่าพระเอกนางเอกที่ท่านเลือกส่วนมากจะมีน้ำใจทั้งในจอและนอกจออยากถามว่าคุณเพชรา มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องการคัดเลือกนางเอกของท่าน

คุณเพชรา : น้ำดินค่อนข้างจะเป็นคนโบราณ เกลียดอะไรที่เขารู้สึกว่ามันไม่ดีก็จะไม่ฝัน เพราะว่าต้องกำกับนักแสดงอยู่ทุกวัน ทุกคืนและตลอดทั้งเรื่อง ก็ต้องเลือกคนที่เขาคิดว่าดีและถูกใจ น้ำดินเห็นเพชรามาตลอด เห็นตั้งแต่ตอนเป็นปัทมา ตอนนั้นเป็นคนบ้านนอก พ่อแม่ก็โบราณ สอนอะไรก็โบราณมาก ที่พูดตั้งนี้หัดทีหลังนะคะ ก่อนนี้พูดไม่ได้ ตอนที่น้ำดินเขาไปติดต่อกับคุณศิริ ศิริจินดา นี่จะมุ่งทางเก่งก็ยังอายสมัยนั้นผู้หญิงก็มุ่งทางเก่งกันแล้วแต่เรารู้สึกว่าไม่อยากให้ใครเห็นหว่างเรา เพราะตอนนั้นก็มุ่งผ้าถุง ที่แรกอยู่ในวงการก็ไม่รู้หรือว่าเขาเป็นคนตั้งชื่อเพชรารู้เรื่อง พอตกลงเข้าไปแสดงแล้วมีอยู่วันหนึ่งคุณศิริ ศิริจินดากับภรรยาเขามารับไปถ่ายหนัง เขาบอกว่านี่อึดเปลี่ยนชื่อแล้วนะ ปัทมานะไม่เอาเปลี่ยนเป็นเพชรารู้สึกเพชรารู้สึกชื่อมันเร็ดเกินไป พอเขาเห็นว่าเราตกใจ เขาก็เจี๊ยบแล้วบอกว่าพระตั้งให้ เราก็ไม่รู้มาตลอด มารู้ตอนหลังตอนเลิกเล่นหนังแล้วว่าน้ำดินตั้งให้

ผู้สัมภาษณ์ : ที่คุณเพชราจำได้นะคะแสดงภาพยนตร์มาก็เรื่องแล้วคะ

คุณเพชรา : คงประมาณ 300 กว่า

ผู้สัมภาษณ์ : ปีที่เริ่มเล่นเรื่องแรก พ.ศ.อะไรคะ

คุณเพชรา : ปลายปี 2504 ค่ะ หนึ่งออกมาต้นปี 2505 เรื่อง บ้านที่รักพิมพ์วิ ค่ะ เล่นกับมิตรชัยบัญชาไช้ใหม่คะ

ผู้สัมภาษณ์ : ถ้าอย่างนั้นจำได้ไหมคะว่าเรื่องสุดท้ายที่เล่นเรื่องอะไร

คุณเพชรฯ : ไฉนทอง เพชรฯ ชาวราษฎร์เป็นผู้สร้างคุณชินทร์กำกับ ตอนนั้นอยากเป็นผู้สร้างกับเขาเหมือนกัน มีเรื่องอะไรเยอะเยาะไปหมด บางครั้งเราก็อยากทำตามความคิดของเรา แต่ว่ามันก็ไม่ได้อย่างที่เราคิดเท่าไร ยังหวังและฝันมากเลยว่าถ้าตาดีอยู่ตอนนั้นก็ทำหน้าที่ในนามของตัวเองอีกเยอะ จะทำหน้าที่กับนันทนาคร เพราะตอนนั้นที่ทีมงานเราก็สนับสนุนเราเยอะ ตอนนั้นก็ไปถ่ายหนังฮ่องกงแล้ว พวกนั้นก็อยากมาถ่ายเมืองไทยถ้าเราช่วยกันก็จะดีมาก ตอนนั้นตามีดลวงๆ คราวนี้ก็วิ่งรักษาตา ไม่ได้ทำอะไรแล้ว คนเคยขับรถเอง ไปไหนคนเดียวตลอด ตัดสินใจอะไรด้วยตัวเองตลอด แต่พอตาไม่เห็น ก็ใจไม่ดี ไปไหนต่อไหนก็ต้องมีคนขับรถไป ไปไหนก็รำคาญ ไปถ่ายหนังแทนที่จะสบายๆ ไม่ห่วงใครก็ต้องมาห่วงว่าคนขับรถจะหิวหรือเปล่า ร้อนหรือเปล่า ง่วงหรือเปล่า ยุงกัดใหม่ อะไรทำนองนี้ ก็เลยไม่ค่อยชอบไปไหนที่ต้องมีคนไปด้วยให้เราต้องเป็นห่วง บางคนว่าเขาต้องเป็นห่วงเราสิ เราจะห่วงเขาทำไม ถ้าเขาไปกับเราเราก็ต้องเป็นห่วง

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องที่คุณอึดใจมากที่สุด ชอบมากที่สุดเรื่องไหนคะ

คุณเพชรฯ : สมัยนั้นหนังก็ตั้งใจทำกันมาก แต่ละเรื่องต้องแข่งขันกันเอง หนังดีๆ ก็เยอะ อย่างของคุณวิจิตร คุณาวุฒิ เกิดเป็นหงส์ ของคุณวิจิตร ภักดีวิจิตร ดอกแก้ว แต่ที่ได้รับรางวัลพระราชทานตุ๊กตาทองคำคราวนั้นเรื่องนกน้อยของน้ำดิน กัญญามาลย์ ภาพยนตร์หนังที่ขอบเยอะ ผู้แสดงจะรู้โดยสัญชาตญาณนะคะว่าเวลาแสดงหนังเรื่องไหนจะได้เงิน หรือไม่ได้เงิน ถ่ายไป เอ้อ! หนังเรื่องนี้เจ๋งแน่ ถ้าเราแสดงกันแล้วเราสนุก มีชีวิตชีวา เรื่องนั้นจะได้สตางค์ ถ้าบางทีให้นั่งร้องให้พูด dialogue ตั้งครึ่งหน้า โอ๊ย! เรื่องนั้นเจ๋ง ชอบใจคุณวิจิตร คุณาวุฒิ ว่าเวลาบทโศก ร้องให้นี่จะไม่บัพพูด ให้ใช้สายตา action feeling เอาจะไม่ให้พูด ส่วนใหญ่เจ้าของหนังใหม่ๆ เห็นหนังร้องให้ได้เงิน ก็ใส่เข้าไปเยอะเยอะ ไฉนเราเองต้องร้องให้จริงๆ อะไรนี้ตั้งครึ่งหน้าให้เราต้องพูด ต้องละอื่นด้วยมันไม่ใช่ธรรมชาติ

เรื่องนกน้อย สมัยนั้นใครๆ ก็บอกเพชรฯต้องเป็นผู้หญิงนึ่มๆ เศร้าๆ น้ำตานึ่มๆ เรื่องนกน้อยนี้มาเป็นบททอมหน่อยๆ แก่นนิดๆ เพราะแก่นไม่ออกเหมือนกัน ตอนนั้นเปลี่ยน character เรื่องแรก ตอนนั้นไปถ่ายสระบุรี วันไหนว่างก็มาบอกน้ำดิน มาถ่ายก็ไม่มีอะไร วิ่งกัน 2 คน สมัยนั้นชอยอโศก ยังเป็นต้นก้ามปูเยอะ วิ่งทั้งเรื่อง บางทีก็จะเป็นลม นกน้อยนี้ น้ำดินก็ให้กำลังใจเราและบอกว่าคนอื่นบอกว่าอึดต้องเล่นแต่บทโศกๆ บทชาวบ้านนึ่มๆ นี่เปลี่ยน character เรื่องแรก ถ้าหนูเล่นไม่ดี น้ำเงินเลย ถ้าดีก็ดีด้วยกัน น้ำดินพยายามเปลี่ยนให้เป็นเด็กทอมบอยได้ กับน้ำดินและครอบครัวเขาก็เหมือนญาติผู้ใหญ่ แม้บางครั้งก็ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กันในความรู้สึกก็สนิท นกน้อยเป็นหนังปี 2507 ที่รับรางวัลพระราชทานงานตุ๊กตาทองคำต้นปี 2508 ตอนนั้นถ้าสมมุติว่าพระองค์จุลฯ ไม่ได้เป็นประธาน

การตัดสินใจ ตัวเองก็ไม่ได้ เพราะสมัยนั้นเป็นดาราไม่มีสังกัด หัวเดียวกระเทียมลีบ ไม่มีค่าย บางครั้งมีข่าวอะไรที่ไม่ดี เราไม่รู้เรื่องเลย เห็นหนังสือพิมพ์หัวเขียวขึ้น สมัยก่อนเขาอ่อนไหวมาก เขารัก เห็นแค่พาดหัวข่าวก็เล่นเราแล้ว เนื้อในอย่างไรก็ไม่เข้าใจ ตอนแรกๆ ที่เข้ามาวงการลงพาดหัวข่าวแล้วไปแก้ข้างใน เราเห็นก็ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ นอนไม่หลับ กว่าจะปรับตัวได้ก็นานมากเลยคะ

ผู้สัมภาษณ์ : ช่วงแสดงของการทำงานคุณเพชรคิดว่าสิ่งที่มีผลกระทบต่อคุณเพชรมากที่สุดเวลาไปแสดงหนัง ตราคร่ำมากไหมเวลาทำงาน

คุณเพชร : ตราคร่ำมากเท่าๆ ที่ผู้ชายหรือคนอื่นๆ เขาทำ ถ้าเขาไม่หลบเราก็ไม่หลบบางครั้งหนังบู๊เขาไปแถวไร่ประติพจน์จะมีก้อนหินสุดลูกหูลูกตา มีต้นไม้ใหญ่ๆ พอเดือนมีนาคม เมษายน ใบบอกวิ่งหมด จะร้อนที่สุดเลย คุณ ส.อาสนจินดาจะต้องไปถ่ายที่นั่น สมัยก่อนตาเรตาก็ไม่เป็นไร เล่นบพูนก็ต้องวิ่งตามก้อนหินสูงๆ ต่ำๆ เราต้องวิ่งแม่น อยู่ท่ามกลางแดดให้ได้ทั้งวันเพราะไม่มีที่หลบ ถ้าเราแสดงได้ คุณส.อาสนจินดา ก็จะพอใจมาก มีครั้งหนึ่งเล่นเรื่องอะไรก็ไม่รู้ คุณสมบัติ เมทนีไปถ่ายที่แก่งคอย เขาเอากล่องไปไว้บนอีกฝั่ง ให้สมบัติว่ายน้ำในคลองที่แก่งคอยแล้วให้เพชรวิ่งด้วย มี dolly ด้วย ซ้อมกันเสร็จแล้วให้เราขึ้นไปวิ่ง กล่องอยู่นี้ ให้วิ่งริมตลิ่งให้เห็นสมบัติว่ายน้ำอยู่ข้างล่างนู่น ริมตลิ่งก็มีต้นไม้เล็ก ต้นไม้ใหญ่ เราก็ง่วงๆ ไปบางที่ล้มก็ต่อพยายามดูว่าเราจะตั้งต้นไม้ต้นไหนดีหรือวิ่งไปทางนี้ล้มแล้วจะคว่ำอะไร เราเล่นได้แล้วก็ไม่กลัว จะรู้สึกสะใจพอใจมาก คุณส.อาสนจินดาเขารู้สึกมันในอารมณ์มาก ไปถ่ายดรุณีสีเลือดที่ญี่ปุ่นก็เหมือนกัน มีแสงแดดเหลืองๆ ฝนปรอยๆ ทางก็ลื่น มีต้นไม้ประมาณแขนหนึ่งของเราเป็นฝั่ง มีทางศอกหนึ่ง ให้เราวิ่งหนีผู้ร้าย เราก็ง่วง เรารู้ว่าข้างล่างมันลึก มองไปต้นไม้ต้นนิดเดียว หน้าผาสูงมาก ให้ใส่รองเท้าส้นนี้วิ่ง

ผู้สัมภาษณ์ : นักแสดงสมัยก่อนไม่มีประกันชีวิตอะไรหรือครับ

คุณเพชร : ไม่มี

ผู้สัมภาษณ์ : งานแสดงเคยเจออุบัติเหตุไหมครับ

คุณเพชร : โดยมากเขาจะปกป้อง คุณส.อาสนจินดา เขารู้ว่าเราบ้าเหมือนกัน เราแสดงได้ก็ยิ้มชอบใจก็ไม่เคยดูเพชรเลย แต่ถ้าเวลาเขากำกับอะไรที่เราไม่เข้าใจก็จะเข้าไปถามเขาว่า เดี่ยวหนูทำอย่างนั้นแล้วต้องทำอย่างนี้ ไซ้ใหม่คะ เราต้องถาม พี่ก็ไม่เคยทำผิด ถ้าผิดก็คนอื่นผิด เราไม่เคยโดนดู คุณรังสี ทศนพย์ค์ เหมือนกัน คนอื่นกลัวมาก ถ้าไม่เข้าใจเราก็ตนเข้าไปประจันหน้าเลยถามเลยอย่างนั้นไซ้ใหม่คะ อย่างนี้ไซ้ใหม่คะ เราก็ไม่ผิด เราต้องเอาตัวรอด

ผู้สัมภาษณ์ : ไม่ได้เรียกว่าเอาตัวรอดคะ เรียกว่าเราทำความเข้าใจกับบท เราพูดกับผู้กำกับให้เข้าใจ ก่อนที่เล่นบพูนตรรายๆ เหนื่อยๆ ของคุณเพชรามีใช้ตัวแสดงแทนไหมคะ

คุณเพชรฯ : ไม่เห็นมี

ผู้สัมภาษณ์ : มีการเสนอใหม่คะว่าบทนี้มันอันตรายนะเอาตัวแสดงแทนใหม่

คุณเพชรฯ : ไม่มีค่ะ เขาก็เชื่อมั่นในตัวเรา เราก็ต้องทำได้ เพราะว่าเวลาเล่นจะแสดงจริง เราก็ต้องซ้อมลู่วางของเราก่อน ซ้อมเบาๆ ก่อน ถ้าเราเซไปทางไหนเราจะคว้าอะไร เดียวนี้เขาว่าสบาย ทั้งไฟรีเฟล็กซ์ กล้อง เลนส์ก็ไวทั้งนั้น เขาวิวัฒนาการขึ้นมาเยอะ นักแสดงสมัยนี้ก็สบาย ไม่ต้องใช้เยอะ อีกอย่างหนึ่งหนังสมัยนี้ก็สั้นๆ ไม่ยาว เมื่อก่อนนี่เกือบ 3 ชม.

ผู้สัมภาษณ์ : เรื่องหนังใช้เวลาการแสดงประมาณกี่เดือนกว่าจะจบคะ

คุณเพชรฯ : มันไม่แน่คะ ถ้าบริษัทไหนเตรียมการพร้อมก็ดี

ผู้สัมภาษณ์ : สมัยก่อนรีเฟล็กซ์ใช้จากแดดเลยหรือเปล่า ใช้แผ่นสังกะสีโซใหม่ครับ

คุณเพชรฯ : แผ่นเหมือนตะกั่วสะท้อนแสง สมัยนั้นตั้งแต่ 16 มม. แล้วก็มาถ่าย 35 มม. บ้าง ตากล้องก็ไม่เก่ง เรื่องแสงอะไร หน้า 16 มม. ใช้แผ่นสะท้อนแสง 16-17 แผ่น เดินไปทางไหนหันไปทางไหนก็เจอ ถ้าเราหันมานี่ เบ้าตาเราต้องไม่ดำ แววดตาเราต้องมี แต่คุณมิตรเขาเก่ง เวลาเขาลองแสง เขาหลับตาไว้ก่อน เขาทำตาปริบๆ คือตาเขาสู้แสงไม่ได้ เราจะให้คนแสดงแทนผิวหน้าหรือความสูงต่ำก็ไม่เหมือนเรา ราคาก็เลยลองแสงเองตลอด

ผู้สัมภาษณ์ : นักแสดงรุ่นหลัง กล้องคุณภาพสูง

คุณเพชรฯ : ไฟก็ใช้ maxi แฉงสองแฉงพอแล้ว เขาบอกว่าเดี๋ยวนี้จุดเทียนก็ถ่ายได้ ฟิล์มก็ไวแสง เลนส์ก็กล้องก็ดี ไฟก็ไม่ร้อน ไม่จำเหมือนก่อน

ผู้สัมภาษณ์ : มีการถ่ายกลางวันใหม่ครับ สมัยก่อน

คุณเพชรฯ : ทั้งกลางวันกลางคืนคะ

ผู้สัมภาษณ์ : กลางคืนก็ไฟเยอะสิครับ

คุณเพชรฯ : กลางวันก็เจอรีเฟล็กซ์ กลางคืนก็เจอไฟสปอตไลท์ บางทีก็เต็มไปหมด ช่างบนนี่บางทีก็ไฟสองพัน ห้าพัน หมื่นหนึ่ง สมัยนี้เขาสบายถ่ายธรรมชาติใช้แสงเฉพาะหน้ากล้องหน่อยแล้วก็ soft ไม่จำเหมือนก่อน

ผู้สัมภาษณ์ : ผลที่เราตราตรึงจากการทำงาน เรื่องของกำลังใจมีความหมายสำคัญต่อคุณเพชรฯ อย่างไรบ้างคะ

คุณเพชรฯ : ที่แรกก็คิดว่าลองดู บันที่รักนี่ลองดู พอลงๆ มาดอกแก้ว เอ้อ! ดี แต่ที่ดีมากๆ คือคุณมิตร ตั้งแต่เรื่องแรกครั้งแรกเลย เวลาทำอะไรเขาจะไปยืนอยู่ข้างกล้อง ให้กำลังใจ พอตอนหลังรู้จากเพื่อนๆ ของเขาที่ยังมีชีวิตอยู่ เซบรัฐ เขาบอกว่ากระบวนนางเอกทั้งหมดที่ขึ้นมาเรื่องนี้ เพชรฯ ไปโลด เราก็ไม่รู้หรือตอนนั้น คุณมิตรทำหนังเอง ก็มีนางเอกคนอื่น สมัยนั้นมีโรงถ่ายสุริยะอยู่ที่สี่กั๊กพระยาศรี เป็นที่ชุมนุมของพวกดารารุ่นเก่าๆ ผู้กำกับ ผู้ร้าย คนเขียนบท ตอนนั้นเป็นนางเอกใหม่

คุณมิตรเขามีหุ่นส่วนวชิรณภาพยนตร์ในโรงถ่ายนั้นเหมือนกัน เจ้าของหนังจะคุยกันว่านางเอกคนนั้นไปไม่ไหว นางเอกคนนี้ไปไม่รอด ตอนนั้นก็ยังอยู่ในสังกัด คิดหลายตลบเหมือนกันว่าถ้าเราไปขายของหน้าร้านที่แอร์เย็นๆ เขาก็จะหาว่าไปไม่รอดเหมือนกัน เกิดความฮึดขึ้นมาว่า ฉันต้องเล่นให้ได้พออยู่ๆ มาก็เป็นหน้าที่ พอรับปากว่าจะแสดงแล้วจะนัดที่ไหนเวลาเท่าไร เราก็ต้องไปพร้อมตามที่นัด ถ้าจะขาดไม่พร้อมต้องไม่ใช่ที่เรา อะไรประมาณนี้ จะเป็นอย่างนั้นตลอด บางที่ตาแดงเป็นนกกะปูดก็ต้องไป มีครั้งหนึ่ง就去ถ่ายพระลอ เอาพวกทำสวนมาใส่เสื้อทำเป็นทหารมารบกันเวลารบหน้าต่างเมืองประสาธ มาถึงแกก๊ว้งเอาดาบแหงเข้าไประู้สึกจะถูกตาข้างขวาหรือข้างซ้ายนี้แหละ ตาปิดเลยถูกปลายดาบ รุ่งเช้าต้องไปถ่ายหนังน้ำดินเรื่องปุจฉาที่แหลมฉบัง เขานัดตัวประกอบ อะไรหมดแล้ว เราก็ต้องไป ตาปิดข้างหนึ่งก็ต้องไป บทที่จะคุยกับนางเองก็มี ทะเลาะก็มี น้ำดินให้ยื่นหันข้างให้ เอาดาข้างดี แกก๊ว้งแก้ปัญหาไป เราจะเจ็บป่วยไม่ได้ เพราะเขานัดพร้อมแล้ว เขาเสียหายจ้างเรา ตาจะปิดไม่ได้ต้องไป

ผู้สัมภาษณ์ : ช่วงที่ถ่ายหนังทำงานเยอะๆ มีเวลาพักผ่อนกี่ชั่วโมง ได้นอนสักกี่ชั่วโมง

คุณเพชร : นักแสดง การเดินทางคือการพักผ่อนของคนถ่ายทั้งวันทั้งคืน เราขับรถเอง ถ้าตาต่างประสาธอีก พอมาถึงก็เข้าโรงถ่ายอีกแล้ว ถ้าดูหนังสมัยนั้นดูหน้าหมองๆ หน่อยคือไม่ได้ล้างหน้าเข้ากล้องเลย บางทีหนังเร่งมากๆ เขาก็เข้าโรงถ่ายเลยนะ เราก็บ้าไปด้วย ต้องรีบปิดกล้องให้ทันไม่ได้นอนเลย บางวันตาก็บวม ตาปิด

ผู้สัมภาษณ์ : จากประสบการณ์ได้แสดงกับนักแสดงหลายๆ ท่าน ไม่ทราบว่ามีใครคือนักแสดงที่คุณเพชรชื่นชอบมากที่สุด ชอบเพราะอะไร

คุณเพชร : ทั่วๆ ไป พี่ๆ ทุกคน เขาก็รักก็ดีกับเราทุกคน ที่แสดงด้วยกันมากที่สุด จะว่าใกล้ชิดก็มีคุณมิตร ก็มีโกรธกันดีกัน

ผู้สัมภาษณ์ : อยู่ในขั้นที่ชื่นชอบใครเพราะเป็นคนที่สนิทที่สุดในวงการ

คุณเพชร : ตั้งแต่เข้ามาในวงการ ก่อนตัดสินใจจะมาแสดงหนังก็ทำใจตัวเองไว้เยอะว่าจะไม่หิวหรือไปกับความรูปหล่อของพระเอกหรือนักแสดงคนไหน เพราะพ่อแม่เป็นคนโบราณก็ยิ่งทำให้เรามีพื้นฐานไม่แสดงออก ไม่ชื่นชอบใครเป็นกรณีพิเศษ ทั้งที่บางทีเรารู้แต่เราทำใจไว้แล้วว่าจะรักและเคารพเขามากกว่า เพราะตอนแรกก็ไม่ค่อยรู้ ตอนหลังเรื่องคุณมิตรที่ตอนหนึ่งดอกแก้วที่ออกมา กับบันทึกรักเกือบๆ ซ้อนกัน บันทึกรักเข้าศาลาเฉลิมกรุงได้อาภิตยหนึ่ง ดอกแก้วก็เข้าเอ็มไพร์ ดาวรุ่งเกิดเพราะมีทั้ง 2 character บันทึกรักชุ่มน้ำตา ดอกแก้วเป็นบทชีวิตที่น่ารัก สวยเด็กจากป่า ก็มีภาษีว่าคนอื่น ๆ พอดีประชาชนให้การต้อนรับเราดี ก็เลยเกิด

ผู้สัมภาษณ์ : เป็นที่รู้จักกันอยู่ นะคะว่าประชาชนชื่นชอบนักแสดงเพราะเขาปฏิบัติตัวอย่างไรหรือในแง่ของการแสดงหรือทั้งสองเรื่อง

คุณเพชร : สมัยนั้นการวางตัวและการทำตัวแม่แต่เรื่องความรัก เรื่องชื่อเสียงหรืออะไรต่อมิอะไร ต้องเป็นคนอยู่ในกรอบ ต้องยิ้มรับสู้ เรียบร้อย มันมีกรอบติดอยู่ในสมัยนั้น ไม่ว่าจะในวงการแสดงหรือ อยู่กับพ่อแม่ก็เหมือนกัน พ่อแม่กรอบยิ่งเยอะกว่าในวงการแสดงเสียอีก พ่อแม่โบราณมาก พูดดั่ง ก็ไม่ได้ พูดอะไรก็ต้องมีหัวมีหาง

ผู้สัมภาษณ์ : ในสายตาของคุณเพชร ดาราหรือนักแสดงหรือศิลปินที่ให้ความสุขกับประชาชนใน จอภาพยนตร์ เบื้องหน้าให้ความสุขกับภาพยนตร์จริงๆ แต่ในเบื้องหลังชีวิตส่วนตัวของเขามีความ ทุกข์มากมาย คุณเพชรพอจะมีตัวอย่างให้ฟังไหมคะ

คุณเพชร : ก็มีแต่ตัวเองนั่งเศร้าอยู่นี่แหละ คนอื่นก็ไม่เห็นเศร้าสลดอย่างนี้เลย ยังทำมาหากินกัน อยู่ได้ตลอดเวลา ยังไปโน่นไปนี่กันได้ สำหรับตัวเองก่อนนี้ก็ไม่ได้คิดอะไรตั้งแต่ตายังเห็นอยู่ เอาแต่ งานๆ รับที่แสดงแล้วพอถึงเวลาไม่ว่าเราจะง่วงแค่ไหน บางทีไม่สบายก็ต้องไป บางทีไปนอนชมก็มี ตอนที่เจ็บป่วยมากๆ คือเมื่อสัก 5-6 ปีที่แล้ว ระยะเวลา 22 ปี มานี้ ไม่ใช่ที่เห็นอยู่นั้นะคะ ตอนที่ตาเริ่มไม่ เห็นแล้ว แพ้ยา ผอมร่วงหมด หน้าบวมมาก ตอนนั้นเราทานยารักษาตาที่ไม่รู้ว่าแพ้ พยายามสะสม มากๆ มันก็ออกฤทธิ์ พอเราหยุดยาแล้วเท่าไร ก็ยังบวม บวมมาก จนเลือดไม่เดินคนที่เห็นตอนนั้น แล้วมาเห็นตอนนี้ ไม่คิดว่าจะคืนได้มากขนาดนี้ และไม่คิดว่าตัวเองจะรอด เพราะบวมมาก เลือด หยุดเดินแล้ว คุณชินทร์เขาก็ไม่รู้เรื่อง รู้แต่บวม เราไม่บอกเขา เขาต้องไปถ่ายหนัง ไม่สบายมาก หายใจได้นิดเดียว ขนาดไม่บอกน้อง ไม่บอกใคร มันบวมจนรู้สึก่ออีกนิดเดียวก็แตกหมด หยุดมา ยังไงก็ไม่หยุดบวม ตอนทานไม่รู้ ถ้าแพ้กะทันหันก็ดี ตอนนั้นคมน์ อรรคเดชถ่ายเพชรตัดหยก เราก็ ไปทำธุรกิจหนึ่งให้เขาเหมือนกัน ติดต่อฉีเส้าเฉียนให้ ทำให้ 7 วันกลับมา คมน์เขาว่าที่อ้วนขึ้นอีกนะ นี่ บ้าอ้วนอะไร ชาวฉินก็กินน้อย ยากก็หยุดแล้ว ออกกำลังก็ทำ แต่บวมขึ้นอีก 7 ปอนด์ ถามคุณ ชินทร์ว่าเขาเราเป็นอะไร เขาก็อ้วเธอก็อ้วนนะสิ เพราะเธอกินข้าววันละ 5 มื้อ แต่มันเป็นน้ำค้ะ บวมหมด เลยเฉยไม่บอกใคร ที่ห้องนี้เหมือนรู้ว่าตาจะไม่เห็น คุณชินทร์ไม่ได้ทำให้หรอกนะคะ นี่ทำเอง แรกๆ ใหม่ๆ สวย ใครๆ ก็อยากจะทำมา เปิดแอร์เย็น พอไม่สบายมากๆ ก็ปวดตามเนื้อ ตามตัว หายใจไม่ออกเดินอยู่ในห้องทั้งวันไม่รับแขก ไม่ให้ใครเข้าบ้านเลย ตาก็มืดลงๆ ไปซื้อชุดว่ายน้ำ น้ำมาลงสระ พอลงไปตัวแข็งว่ายน้ำได้ถึงกลางสระไปไม่ไหว ตัวมันที่อไปหมด เกาะสระทุ่มน้ำ พยายามจะให้ลด ปรากฏว่ายิ่งบวมใหญ่ ขาเดินไม่รู้สึกรองเท้าใส่ไม่ได้เลย ตอนที่ไปนอน โรงพยาบาลเปาโลให้หมอสาวๆ เช็ค เขาจบจากอเมริกาใหม่ๆ ทางโรคแพ้ยา เขาก็ไม่มีทางช่วยเรา เขาบอกรอให้ยาหมดไปจากร่างกายเราเอง เขาว่า 11 ปี นี้มากกว่านั้น ประมาณ 16-17 ปีที่ค่อยๆ หายแพ้ยา

ผู้สัมภาษณ์ : ยาที่เราทานรักษาดานี้เป็นยาที่ใครแนะนำหรือเป็นยาของโรงพยาบาลครับ

คุณเพชร : ตอนนั้นคุณชรินทร์ไปโฆษณาหนังแผ่นดินแห่งความรัก ไปเจอป่าทอง สุลาลีวัลย์ธรรมดา ป่าทองแกจะผอม เขาเห็นป่าทองดีขึ้นดูอ้วน ตอนนั้นชาวตาไม่ค่อยดีลื้อกันไปทั่วแล้วป่าทองเลยบอกว่ามีหมอดีจะพาไปรักษา ป่าทองก็มารับกับพี่ต้อย สุพรรณ นุรณพิมพ์ พาไปหาหมอดีหลายครั้งที่ปากน้ำ เขาก็มีใบประกอบโรคศิลป์ ดูก็ดี มีคนเยอะผิดปกติ อาศัยที่เรามีชื่อเสียงจึงเข้าหลังบ้าน จำยามาครั้งหนึ่งถุงใหญ่ๆ 2-3 ถุง 3 ครั้ง เล็กๆ อีก 3 ครั้ง อยู่ๆ ก็บวมไปครั้งแรกเขอนิดเดียวนุงกระโปรงได้ ไปๆ ตัวก็บวมขึ้นๆ ไม่มีเสื่อใส่ ต้องไปซื้อเสื่อคนท้องมาใส่ จะลุกขึ้นก็ต้องจุด พูดกับหมอดี หมอดีบอกว่าต้องให้ร่างกายแข็งแรงก่อนถึงจะต่อสู้กับโรคได้ เราถามว่าแล้วทำไมตาเรามัวลงๆ เขาว่าเวลานี้เขาให้ยาอะไรที่ละลายในตาก็ไม่ทราบ เขามีเพื่อนมาช่วยรักษาให้อีกคน พอจริงๆ แล้วไม่มี คราวนี้ก็พาล่านไปหมด ใครว่าอะไรที่โหนดี ถึงหมดเลย พอเขาเห็นสารรูปก็สั่นหน้ากันทั้งนั้น พุดให้เราหมดกำลังใจ เราก็โกรธ ไปอีก ที่ไหนไปหมดทุกรูปแบบ จะเอาชนะคะ แต่ไม่ชนะ ทุกวันนี้คนที่เห็นครั้งแรกจะไม่น่าเชื่อว่าเราจะคืนมาได้มากขนาดนี้ ตอนที่ทุกข์ที่สุดก็คือ 10 กว่าปี ประมาณ 16 ปี

ผู้สัมภาษณ์ : มีคำถามอันหนึ่งลำบากใจก็ไม่ต้องตอบคือว่าการเก็บภาษีรายได้จากศิลปิน และคุณเพชราก็ถูกเก็บภาษีรายได้ไปเยอะ รัฐบาลก็ได้ภาษีจากศิลปิน ในทัศนะของคุณเพชราคิดว่ารัฐบาลควรจะช่วยเหลือศิลปินอย่างไรบ้าง

คุณเพชร : ยาก ไม่อยากคิด ไม่อยากนึกว่าจะได้รับความช่วยเหลือหรือดูแลจากใครสำหรับตัวเอง แต่สำหรับคนอื่น ๆ อยากให้เขาได้รับการดูแล เพราะตัวเองผ่านขั้นวิกฤตไปแล้ว ถ้าตายกระดูกก็ผุไปหมดแล้ว ไม่นึกว่าจะรอดเหมือนกัน หายใจนิดเดียวเจ็บซีโครงไปหมด โรงพยาบาลนี้ยังไปจุฬาอีก ไปอ้อนวอนหมอดี ไปหาแรกๆ ตัวยังเล็กๆ ไม่บวม ไปครั้งที่สองบวมจนหมอดีจำไม่ได้ ก็บอกเขาสารพัดโรคเพื่อต้องการให้เขาเช็ด หมอดีจับไปเช็ดร่างกายหมดเลย เขาให้กลับไปรอฟังผลที่บ้าน จะโทรไปบอก เราอยากให้เขาช่วย เขาก็ว่าช่วยไม่ได้ เราถามว่าหาอะไรมาล้างออกให้หมดได้ไหม เขาว่าไม่ได้หรอกต้องรอให้เวลามันล้างไปหมด ก็มานั่งรันทดใจอยู่นาน เดินอยู่ในนี้ ไม่ยอมให้ใครเห็น ยอมรับกับตัวเองไม่ได้ ฉันท้องเห็น นึกถึงตาบอดที่ไร่น้ำตาไหลพลักๆ

ผู้สัมภาษณ์ : ปีสุดท้ายที่แสดงปี พ.ศ.อะไรคะ

คุณเพชร : ขุนทองปีอะไรคะ ปี 2521 ค่ะ 2522 เพลงรักดอกไม้บาน ใฝ่ฝันไว้เสียดีจะทำโน่นทำนี่ ตอนหลังปีอะไรไม่ทราบก็ไปผ่าที่จุฬา

ผู้สัมภาษณ์ : ผ่าตาหรือคะ

คุณเพชร : ตอนนั้นไปรักษาทั่วไปหมดแล้ว มีคนบอกว่าเปลี่ยนเลนส์ก็น่าจะหายนะ ความหวังก็มาอีกแล้ว พอดีที่อยู่ศูนย์ดวงตาที่จุฬาไปหาครูบาอาจารย์ที่รักษาทางสมาธิด้วยกัน เขาให้ไปหาที่จุฬา ตอนนั้นไปเขาก็เปิดห้องพิเศษให้ ตรวจให้เลย เครื่องพิเศษธรรมดาเขาไม่เปิดให้ใคร คุณหมอดี

กมลเพชรว่าเปลี่ยนเลนส์ก็เห็นแล้ว เราก็จ้องห้องเลย พรุ้งนี้เข้าจะผ่าแล้ว ทำไมวันนี้เขาไม่เห็นให้ เราซื้อเลนส์เลย รุ่งเช้าเอาไปขึ้นเชียง พยาบาลผู้ช่วยเขาถามเราว่า คุณเพชรทราบแล้วใช่ไหมคะ ว่าเปลี่ยนเลนส์ไม่ได้เพราะประสาทตามันแห้ง ไม่รับ เปลี่ยนไปก็เสียเปล่า ทำไมไม่บอกเราก่อนให้ เราขึ้นเชียงแล้วค่อยมาบอก ทีแรกทำข้างเดียว เขาก็พิถีพิถันเหมือนกัน แต่พอผ่าแล้ว หมอว่ามันแห้ง มันเหนียว มันแข็งเป็นพังผืด จนมือหมอที่ผ่าตัดสั้นริ้วๆ เขาก็ไม่ได้เปลี่ยนเลนส์

ผู้สัมภาษณ์ : แค่ผ่าเข้าไปดู เห็นเปลี่ยนไม่ได้

คุณเพชร : รู้ว่าเปลี่ยนไม่ได้ตั้งแต่ก่อนผ่าแล้วไม่บอกเรา ให้เราผ่า ตอนนั้นมีนักเรียนแพทย์เดินคุยกันว่าแปลกใจ ทำไม case นี้อาจารย์หมอถึงกล้าผ่า ผ่าแล้วเห็นก็ไม่เห็น เขาก็ให้เราผ่าอีกข้างหนึ่งว่าอย่างน้อยที่สุดเมื่อเราอายุมากขึ้นๆ ตาจะได้ไม่ปวด พังผืดจะได้ไม่รัดตา เราก็ผ่า คราวนี้เอามืออะไรมาผ่าให้เราก็ไม่รู้ เขาไม่เหมือนอาจารย์หมอที่ผ่าครั้งแรก พอผ่าเข้าห้องเล็กด้วย พยาบาลผู้ช่วยกับหมดที่ผ่าคุยกัน เมื่อคืนไปงานกลับก็เมิง เห็นคนนั้นใหม่ เขาแต่งตัวสวยนะ ธรรมดาเวลาผ่าต้องฉีดยาชาตลอดเวลาที่ผ่า แต่นี้คุยกันเรื่องอะไรก็ไม่รู้ ตานี้มันเจ็บประสาทตาแถวนี้รู้หมด เขาไม่หยอดยาชาเรา ยิ่งว่าคนไข้ไม่สลบเลย สงบกะผิอะไรเล่า เจ็บจะตาย พอออกมายังไม่ทันกลับบ้าน น้ำตาข้างที่ไม่ดีก็ไหลๆ เลยผ่าเรามากไป

ผู้สัมภาษณ์ : เราจะเอาเทปมาให้ฟังอีกเพื่อความสบายใจก่อน อะไรที่ไปกระทบคนอื่นจะไม่ให้ออกไป คืองานที่มาสัมภาษณ์นี้ จริงๆ คืออยากให้คนเห็นคุณค่าของศิลปิน เวลาที่เขาทำงานบันเทิง สร้างงานศิลปะแล้วเราก็ชื่นชม แต่พอเวลาผ่านไปแล้วเราไม่ค่อยนึกถึงเขา แต่งานนี้ต้องทำให้เกิด การตั้งงบประมาณไม่ใช่เอาแค่พวกหรือต้องมีอะไรที่มากกว่านี้

คุณเพชร : ไม่ว่าจะเป็นกรรมศิลปินหรืออะไร หรือที่เขาให้กัน ก็ศิลปินแห่งชาติ ได้อะไรต่ออะไร ธรรมดาทั่วๆ ไปถึงแม้สมาคม มูลนิธิอะไรที่ตั้งขึ้นมากก็มีขีดจำกัด ไม่ได้เป็นสมาชิกก็ไม่ดูแล ถึงมากๆ ก็เถอะ มันมีเลือกที่รักมักที่ชัง คนใกล้ชิดกันก็หาเงินช่วยกันจ้ง คนรุ่นเดียวกันไม่ค่อยเด่นดังเท่าไร นอนปะเหงบนี้ไม่ยากดูแลเลย

ผู้สัมภาษณ์ : ทำไมศิลปินแห่งชาติมีอะไรที่เป็นอุปสรรคหรือที่ทำให้เสนอไม่ได้ อย่างคุณเพชรานี้

คุณเพชร : ทำงานไม่ต่อเนื่อง

ผู้สัมภาษณ์ : จะต่อเนื่องได้อย่างไรก็ป่วยอย่างนี้

คุณเพชร : ผลงานไม่ต่อเนื่อง แหมชีวิตที่รอดอยู่นี้ก็ปาฏิหารย์แล้ว

สัมภาษณ์ คุณเพชร เขาวราษภูร์

เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2547 ณ บ้านพัก กรุงเทพมหานคร